

LETNIK 15

LJUBLJANA 1927-28

MENTOR

DIJAŠKI LIST

ŠTEVILKA 1-2

OKTOBER 1927

VSEBINA:

- Sempronij Tiro, Iz dnevnika starega profesorja — II. del
Cene Lodi, V domovini Simona Gregorčiča (s slikami)
J. Langerholz, Med mladimi literati
Iv. Dolenc, Finžgar v srednješolskih čitankah
Prof. M. Prezelj, Organizacija študija
Dr. L. Sušnik, Trobadorska lirika
V. Bohinec, Nastanek geografske karte in njena vsebina (s slikami)
Delo najmlajših: Kako smo taborili na Omišlju (s sliko)
Naši pomenki
Mali obzornik
Knjige in revije
Fotograf — Dijaški šport
Na ovoju: Obvestila — Malo za šalo, malo za res

MENTOR izhaja vsakega 15. v mesecu desetkrat med šolskim letom. List urejuje Blaž Poznič, izdaja in oblastem odgovarja dr. Anton Kodrè, tiska Jugoslovanska tiskarna (Karel čeč).

UREDNIŠTVO in UPRAVA je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5. Vsi rokopisi in dopisi, ki se nanašajo na vsebino lista, naj se pošiljajo na uredništvo, naročnina in reklamacije na upravo. Rokopisi se ne vračajo.

CELOLETNA NAROČNINA za dijake 30 Din, za nedijake in zavode 40 Din. Plačuje se naprej. Posamezna številka 4 Din. — Številka čekovnega računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676.

Za Italijo znaša naročnina 10 Lit za dijake, 15 Lit za druge in se plačuje po italijanskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov« v Ljubljani, za Avstrijo 4 S za dijake, 6 S za druge in se plačuje po avstrijskih čekovnih položnicah »Katol. misijonov«, za Ameriko 1 dolar, za druge kraje 4 švic. franke. — Iz inozemstva se more pošiljati naročnina tudi v priporočenem pismu.

POVERJENIKI, ki so naročili list za več dijakov skupaj, morajo javiti naslove vseh odjemalcev upravi. Plačevati pa smejo list — ako jim ni mogoče poslati vse naročnine naprej — v trikratnih obrokih, in sicer pred izidom tretje številke prvo tretjino, pred izidom šeste številke drugo in pred izidom devete številke zadnjo tretjino. Peverjeniki dobijo za vsakih 10 plačanih izvodov, enajsteга zastoj.

Preberite in izpolnite!

Današnji številki smo priložili položnice. Prosimo najvljudneje vse cenjene naročnike in naročnice, naj nemudoma poravnajo naročnino za tekoče leto. »Mentor« je navezan domalega izključno na naročnino za bo mogel redno izhajati le, ako bodo vsi naročniki točno in takoj izpolnili svojo dolžnost. Dvakrat da, kdor hitro da! Naročnina je nizka, dvakrat nizka spričo tehtne vsebine in okusne opreme lista.

Dijaki in prijatelji, ki se zavedate važnosti dijaškega lista, kakršen je »Mentor«, agitirajte zanj, širite ga, pridobivajte mu novih naročnikov!

Sempronij Tiro:

Iz dnevnika starega profesorja.

(Drugi del.)¹

Deset let v podeželskem mestecu
(1900/01—1909/10).

I.

(Pro in contra študentovskega mesteca.)

Prišel se je torej nov oddelek mojega življenja: postal sem s prvim dnev septembra pravi gimnazijski učitelj. Če bom »priden«, si zaslužim po treh letih naslov »profesor«. Ne gre drugače: Jakob je služil za Lijo sedem let in za Rahelo še sedem...

Po službeni prisegi mi je dejal gospod deželni šolski nadzornik:

»Pojdite torej zdaj v svoj novi delokrog. Našli boste ondi odličnega ravnatelja. Po poklicu je prirodopisec. Je pa tudi vsestransko izobražen mož: bil je, ko je dovršil vseučiliške študije, več let odgojitelj v bogati židovski rodbini Morpurgo; s svojim gojencem je obiskal vsa velika mesta Evrope, bil je z njim celo v Kanadi. Lahko bi bil ostal vse svoje življenje z lepo plačo pri njih in živel sijajno v velemestih in najodličnejših družbah, a vleklo ga je nazaj v našo slovensko domovino, v naše male razmere, da tu deluje med svojimi rojaki. Videli boste, kako ta mož ljubi svojo mladino in svoj zavod. Čestitam Vam, da boste mogli pod njegovim vodstvom delovati. In še nekaj: našli boste v mestu tudi

veleuglednega župana. Mladi gospodje radi pozabijo na prav navadne zahteve uljudnosti; zato Vas posebej opozorim: predstavite se tudi gospodu županu. S tem počastite njega in sebe. Zapomnite si, mladi prijatelj: Mit dem Hute in der Hand — kommst du wohl durchs ganze Land². Takó, zdaj pa z Bogom!«

Že sem en mesec v svojem novem delokrogu. Sam ne vem, ali sem prišel v pekel ali v paradiz, v jetništvo ali svobodo, v duševno mrtvilo ali v delo in življenje? Kaj mi prinese bivanje v tem mestecu, vojno ali mir? zastoj ali napredek?

Takoj prvi dan me je objelo neprijetno čuvstvo: dijaki in profesorji smo drug drugemu napoti. Natrpani smo po hišah in stanovanjih kakor slaniki v sodu. Vidi se, da smo res v majhnem mestu. Stanujem v drugem nadstropju precej velike hiše. S hodnika, ki se v pravokotu vije pred okni mojih dveh sob, bi imel lep razgled na planine. Pa kaj, ko vsak moj pojav »v javnosti« t. j. na hodniku, vzbudi toliko radovednosti! Nad mano, pod mano, krog mene — povsod dijaki. V hiši tam nasproti je cela dijaška kasarna. Če le malo zaškripljejo stare deske mojega hodnika, že

¹ Glej lanski Mentor, kjer je objavljen prvi del.

² Klobuk v roke — in dobro boš potoval po svetu.

pri vseh oknih pogleda sto glav in glavice, kodrastih in kušrastih, kmet-skordečeličnih, pa tudi mestnoblidih.

Takoj drugi dan sem dal svoji nejevolji duška napram gospodu ravnatelju, češ: Saj majhna mesta niso prikladna za srednješolce, ko nimajo ne gledališča ne muzeja ne javnih knjižnic. Kako naj se v takem gnezdu mladi dijak izobrazuje? In kako (sem končno ogorčeno pristavil) naj se profesor tu svobodno giblje? V velikem mestu, kakor n. pr. na Dunaju ali v Gradcu, smo svoje profesorje videli pri predavanjih na univerzi, potem pa nikjer več, pa naj smo šli na izprehod po mestu ali v kavarne ali gostilne; tu pa — v malem mestu — če naredim le pet korakov z doma, pa že srečam najmanj polovico vseh dijakov. Skrajno neprijetno!

Naj zabeležim odgovor gospoda ravnatelja! »Motite se, Sempronij,« je dejal, »majhna mesta so po mojem mnenju kakor nalašč za študiranje. Nemci jih imenujejo ‚Studierstädtlein‘. Še celó univerze prav dobro prospevajo v majhnih mestih, pa ne bi gimnazije? Dobro gimnazijo naredo dobri profesorji, ne pa gledišče, muzej ali javna knjižnica. Naš mladi zavod ima — hvala Bogu — najboljšo učiteljske moči. Zato mladina kar vre skupaj od vseh strani k nam. Tekmujte tudi Vi, gospod Sempronij, z ostalimi gospodi kolegi v vnemi za svoj poklic! Pod tem pogojem boste v meni vedno imeli odkritosrčnega prijatelja. Glejte, tudi jaz noč in dan mislim na ta naš zavod. Hočem, da naša mladina dobro porabi čas mladih let in se pridno uči. Zato so nam jo starši izročili. Lenobe ne trpim pri mladini, sploh mehkužnosti ne. Ne čudite se, če me vidite, da že v zgodnjih urah nadzorujem dijaška stanovanja. Rana ura, zlata ura! To velja zlasti za dijaka. In to je tudi prednost majhnega mesta: če v enem koncu vržemo lenuhe s postelji, od-

meva to brž do drugega konca. Moje geslo je: »Salus iuventutis suprema lex!«³

* * *

V svoji ljubezni do mladine je gospod ravnatelj naravnost iznajdljiv: najrazličnejše nagibe in razloge uporablja, da vzbudi veselje do dela in učenja. Živi zgledi so vedno zelo učinkoviti. Za te gospod ravnatelj ni nikoli v zadregi; zlasti rad stavi mladini za zgled našega sivolasega cesarja. Če na svojem jutranjem sprehodu zapazi, da tu ali tam dijaki še spe, jih osramoti z vzklikom: »Naš presvitli cesar vstajajo ob štirih zjutraj, vi, nesnagne, bi pa ležali do osmih! Pokonci!« Pač res: Gospodar, ki prvi vstaja, najboljše obdeluje svoj grunt. In resničen je tudi — to vidim na tem zgledu — nemški kmetiški pregovor: Des Herrn Auge düngt den Acker gut⁴ — kakor smo nekoč v gimnaziji pisali kot šolsko nalogo.

* * *

V pondeljkih (tako govorimo tukaj) je gospod ravnatelj posebno v svojem »elementu«. Ta dan je namreč v našem mestecu tržni dan; iz bližnje in daljne okolice se zgrinjajo ljudje peš in na vozéh, in to vsak teden. Premnoge vodi pot mimo gimnazije. In tu hodi gospod ravnatelj pred poslopjem gori in doli ter »uraduje« kar na cesti; zdaj se mu približa kmetski očanec ali skrbna mamica — pozna ga itak vsa »deželica pod gorami« — ter ga zaupno vpraša: »No, gospod direktor, kako pa kaj naš?« in vsak odgovor priča, da ima »naš« v ravnatelju dobrega očeta, časih pa gospod ravnatelj tudi sam ustavi očanca ali mamico s prijazno besedo, da naj sina malo »primeta«. — Gospod ravnatelj, sam kmetski sin, ve, da so naši najboljši možje izšli iz kmetjskih hiš; zato tudi

³ Blaginja (sreča) mladine mi je najvišji zakon.

⁴ Oko gospodarjevo njivo dobro gnoji.

o počitnicah nagovarja in osrčuje dvomljivce ali stiskače: »No, očka, kajne, da nam ga jeseni pripeljete?«

II.

(»Res, lepó je, biti tukaj za profesorja.«)

Mesec oktober je v našem mestecu pač najlepši mesec v celem letu: vsako nedeljo imamo žegnanje (»bob«), zdaj v enem predmestju zdaj v drugem, končno pa v mestu samem.

Včeraj je bil »bob« v mestu samem. Pa greva s suplentom A. Komárjem, ki je pravkar prišel z Dunaja in je v mestecu novinec kakor jaz, ob dveh popoldne malo na sprehod po glavnem trgu. (Kdo bi nedeljo popoldne tičal pri knjigah, pa še tako nedeljo!) Nisva napravila sto korakov, pa so se začela odpirati okna na desni in levi in prijazne roke nama máhati, naj prideva vendar noter po »bob«. Na balkonu hiše g. Karla Knjigárja je stala vesela družba. Tej se nisva mogla ustaviti, da ne bi vabila sprejela in ne vstopila. Kako sva se začudila, ko sva v sobani za obloženo mizo našla med gosti tudi že tri najine kolege (gospode Maksa, Zvonka in Stanka)! Morala sva sesti in gospod kučigazda naju je slovesno pozdravil: »Gospóda profesorja! Poldrugí mesec sta že v našem mestu, glas o vajini učenosti se je že davno raznesel po vseh kotih, kjer bivajo dijaki, in naše gospodične so tudi že davno ugotovile, da sta jako dostojna človeka, a vidva — oprostita! — sta tako nekam 'zapeta' moška, in živita kakor tujca med nami. Mar nas prezirata? Zakaj ne prideta v družbo meščanov? Gospode profesorje mi, meščanje, visoko spoštujemo, dà, ljubimo. Ne bom vama pripovedoval, da smo vam krasno gimnazijsko poslopje sezidali meščanje s svojim denarjem in da mesto skrbi za kurjavo šolskih sob — brez naših drv bi profesorji in učenci pozimi prezebali kot kužki! — ampak to hočem povdariti:

Ko smo vam zidali gimnazijo, smo računali na to, da bomo tudi mi, starejši meščanje, kaj profitirali od vaše učenosti. Nikar je torej ne skrivajte pod mernik! Sicer se pa tudi vidva, gospoda profesorja, lahko marsičesa naučita, če prideta med nas: Le poglejta to mojo hišo! Sta li zapazila nad vhodom vzdano glavo? To je glava lutrovskega predikanta Jerneja Knaflja. Pred tristo in toliko leti so se luterani v tej hiši zbirali. Vsak kotiček v njej je zgodovinski. Ali ni to zanimivo? Kajneda, protestantsko dobo našim dijakom profesor lahko vse drugače predava kakor pa drugod: drugod je v bukvah in na popirju, pri nas pa v kamnu in zidu! Torej pozdravljena v našem mestu, novodošla gospoda profesorja!«

Trčili smo. V prijetnih pogovorih o meščanih 16. stoletja sta nam minili dve uri, ko da bi pihnil. Razigrane volje sva se poslovila. Bila sva oba enih misli: »Res, lepó je, biti tukaj za profesorja.«

Hotela sva Glavni trg prekoračiti, ali glej! samo par korakov, pa nama spet z nasprotne vrste hiš maha prijazna roka, naj vendar vstopiva tudi k njim na »bob«. Vstopiva. Spet obložena miza, spet vesela družba, med povabljenimi gosti spet profesorji, tu sicer samo dva, a zato sam gospod ravnatelj, z njim pa gospod dr. Jakob. V zadregi in spoštovanju sva se z gospodom Komarjem začela opravičevati in izgovarjati, toda morala sva ubogati in sesti, kučigazda gospod Tomo Vodár nama je pa takoj napil: »Gospoda novodošla profesorja! Zadnji čas je že, da prideta med nas, meščane. Učenjaki z Dunaja, Berlina in drugih mest prihajajo v mojo hišo študirat in občudovat izkopanine, ki sem jih jaz spravil na dan tu na periferiji našega mesta. Ne razkazujem jih rad; no, profesorji ste izjema. Vama jih pokažem.« (Zablesketalo se je pred nama zlato: razni zlati okraski, nakit, zlati novci...) »Starost teh predmetov je do gnana: šesto sto-

letje po Kristusu. Glede narodnosti ljudi, ki so te okraske rabili in nosili, so pa učenjaki različnega mnenja: enim so bili to pozni Rimljani, drugim Langobardi, še drugim naši pradedje, Slovenci, ki so se tačas priseljevali ob naši reki gori. Ali niso torej to častitljive reči? Kam nazaj segajo! V burne čase preseljevanja narodov! Vidim, gospóda strmita. Kajne, nista vedela, kakšne zaklade hrani naše mesto. Zdaj vesta. Na zdravje!»

Trčili smo. V prijetnih pogovorih o Rimljanih, Langobardih in starih Slovencih sta nam zopet minili dve uri, ko da bi pihnil. Razigrane volje, a z vsem spoštovanjem, sva se poslovila. Bila sva oba enim misli: »Res, lepó je, biti tukaj za profesorja.«

Delala se je že noč. Brž, da prideva malo na sprehod! Pa — par korakov, in glej, tam, že na koncu trga, spet prijazna roka! To pot iz gostilnice. »Gospóda profesorja, kam tako naglo? Tudi pri nas je ‚bob‘. In v eni sobi smo sami akademiki: profesorji (gospod Luka), juristi, kaplanje, kandidatje iuris itd. Torej noter!« Bil je sirenski glas mladega gostilničarja Ivana Zorána. Kdo bi se mu mogel ustavljati?

Spet ‚bob‘ na mizi, spet vesela družba, zdaj res samih akademično izobraženih gospodov. Nisva še dobro sedla, že naju je kučigazda gospod Zorán navdušeno pozdravil in predstavil: »Vivat academia, vivant professores! Prišla sta, gospóda, število akademikov prijetno dopolnit. Gospodje profesorji prinašate veselje, življenje v naše mesto. Pa tudi mesto vam nudi vse polno duševnega užitka in pouka. Le podrobno ga študirajte! Poglejte to našo hišo: stara je res, a zato polna zanimivosti. Vidite tam-le v kotu tisto okovano skrinjo? To je bila morda tristo let last pekovskega ceha. Ceh je v njej hranil bratovski denar, listine, pečat, pa tudi ogromno čašo, iz katere so na bratovski praznik vsi pili. Koliko spominov iz socialnega življenja naše obrti! In tam-le

spet, vidite tisto tehtnico? Za utež je porabljena bomba, ki so jo Francozi izstrelili, ko so pred sto leti naše mesto zavzeli. Dà, še celo ta tradicija živi v naši hiši, kako je dejal prvi Francoz, ki je prišel v našo gostilno. Rekel je: ‚Donnez-moi du pain blanc et du vin rouge.‘⁹ Mojemu pradedu se je to tako imenitno zdelo, da je besede v spominu ohranil in jih sporočil naprej do današnjega dne. Mar ni vse to dovolj zanimivo? Koliko pobude za podroben študij tudi vam, gospodje profesorji! Bog vas živi!»

Trčili smo. V prijetnih pogovorih o starih cehih, o Napoleonu in Francozih sta nam minili... so nam minile ure, ko da bi pihnil...

Ko sva se z gospodom Komarjem vračala, sem s polnim prepričanjem ponovil: »Res, lepó je, biti tukaj za profesorja!« In sem še pristavil: »Ali ni to ganljivo: vsi profesorji so povabljeni, eni sem, drugi tja, če drugam ne, pa v gostilnico! Ali je sploh kateri doma pri knjigah?« In gospod Komar je resno pripomnil: »Saj je čisto prav tako: primum vivere, dein philosophare.«

O slavni »bob« žegnanske nedelje, kakšno preseljevanje narodov si povzročil tisto noč v neki glavi: študentovsko mestece se je vrtelo okoli svoje periferije, Langobardi s helebardami so vstajali iz grobov, v cehovski skrinji se je razpočila bomba, Karel Knjigár je bral evangelij iz bukvev predikantovih, Sempronij Tiro pa je venomer ponavljal: Donnez-moi du vin rouge, du vin rouge!

III.

(Češčina.)

»Dobro gimnazijo naredé dobri profesorji. Tekmujte z njimi!« Sklenil sem torej tekmovati. V čem bi utegnil dijakom koristiti, jim razširiti obzorje? Prišla mi je (neumna?) misel:

⁹ Dajte mi belega kruha in rdečega vina.

Kaj, ko bi jim odprl vrata v kako tuje slovstvo? Prostih predmetov (francoščine, italijanščine) tu nimajo; kaj, ko bi jih uvedel v češčino, ki jo nekoliko znam? Sklenjeno, storjeno. Za vse seveda, kar se godi na zavodu, mora vedeti ravnatelj. Prvi korak je bil torej v njegovo pisarnico. »Gospod ravnatelj! Vaša goreča želja je, da se naši dijaki čim več nauče in da čim bolj izrabijo svoj čas. Zdi se mi, da bi kakšno uro na teden še prav lahko utrpeli, ne da bi se poznalo pri obveznih predmetih. Po pregovoru: 'Kolikor jezikov znaš, toliko mož veljaš,' bi jim jaz rad nekoliko pripomogel do take veljave in bi jih, ne da bi jih kaj obkladal z nalogami, čisto praktično učil — češčine. Kaj pravite k temu, gospod ravnatelj?« »Šola ne bo trpela, pravite?« »Prav nič, gospod ravnatelj! Učil bi ob sobotah popoldne.« »Soboto potrebujejo dijaki za oddih in razvedrilo.« »Učil bi samo zdaj pozimi, ko ne morejo nikamor ven. In razen tega bi to trajalo malo časa: v desetih urah jih usposobim, da bodo z lahkoto sami nadaljevali.« »Katero razrede bi pritegnili?« »Samo višje, gospod ravnatelj.« »Dobro! Dovolim. Kar pričnite!«

Naročil sem takoj 20 enakih izvodov »Povídky« iz Ottove Lacinné Knihovny narodní iz Prage (po 10 novčičev), ki sem jih v enem tednu dobil. Mislil sem, da bo to število popolnoma zadoščalo. Nato sem po višjih razredih razglasil: V soboto popoldne od 2 do 3 se v VIII. razredu prične (brezplačen) pouk v češčini. Vsak višjeginnazijec se ga lahko udeleži. — V soboto popoldne ob dveh sem se napotil s tistimi »Povídkami« pod pazduho v šolo. V veži vse tiho. Mar ne bo nikogar? V prvem nadstropju tišina. Torej nikogar ne bo! Odprem vrata v VIII. razred (v drugem nadstropju) — in glej: glava vrh glave (klopi se dvigajo amfiteatralno), pa tudi prosti prehodi med klopmi in ob stenah — vse polno. Sešteli so se

bili že sami: 98 jih je bilo. (Zapazil sem sicer takoj vmes tudi nekaj nižjeginnazijcev, pa sem eno oko zatisnil. Čemu mladi vedoželjnosti staviti meje in zapreke?)

Kako sem začel? Imenika nisem sestavil. Čemu, ko je vse prostovoljno! Izrazil sem veselje, pa tudi zadrego ob tolikem številu. Nato kratak uvod o najvažnejših čeških pisateljih. Takoj za tem pa učni načrt: »Poučeval bi po Fr. Marnovi češki slovnici za Slovence. Ker pa knjige skoraj ni več dobiti, si moramo drugače pomagati. Najprej vam na šolsko desko napišem češki alfabet, da vidimo, kateri glasovi so drugačni nego v slovenščini.« Nekoliko delj smo se pomudili pri glasu ř. V splošno zabavo smo (v zboru) večkrat ponovili: Tři a třicet křepelek přeletělo přes tři a třicet stříbrných střech... Izgovarjava je bila kmalu obdelana. Prešli smo k čtivu. »Na pet glav« — sem dejal — »pride ena knjižica. (Kako to pojde, sami glejte!) Jaz vam bom čital počasi odstavek za odstavkom. Nato ga z vašim sodelovanjem prevedem v slovenščino. Takoj boste odkrili neverjetno sorodnost med obema jezikoma. Potem boste čitali vi. Končno si prevod dotičnega odstavka zapišete v beležnice. Do danes tedna se naučite retroverzije (obratni prevod iz slovenščine v češčino!).«

Tako je minila prva ura češčine in — zadnja. Med tednom je namreč že prišel iz Ljubljane od višjega šolskega sveta (nemški) odlok: Prof. Semproniju se brezplačni pouk češčine prepove.

Dišalo jim je najbrž po panslavizmu... Nekaj sledov pa je le zapustila tista češka ura: večkrat je kak kolega tisto leto zasačil in konfisciral med poukom to ali ono ceneno češko knjižico, ki je bil vanjo dijak pazljivec-nepazljivec zatopljen. Seveda kriv je bil nepazljivosti in raztresenosti — kdo?!

(Ruščina.)

Komaj se je malo poglelo razburjenje zaradi češčine, že imamo novo — afero. V Ljubljani se je zvedelo, da se nekaj osmošolcev naše gimnazije v nekem zasebnem stanovanju uči — ruskega jezika. Spet je prišel od višjega šolskega sveta odlok oziroma ukaz: G. ravnatelj naj zadevo takoj preišče in o uspehu preiskave v Ljubljano poroča!

Ob preiskavi sem videl, kako skrbno zna g. ravnatelj ščititi svoj zavod in učence. Dobro je vedel, da je to zlobna denunciacija; zato je tudi preiskavo tako usmeril. — Preiskovalno komisijo je tvoril g. ravnatelj, osmošolski razrednik ter jaz — kot učitelj slovenščine v osmi. Preiskava se je vršila v fizikalnem kabinetu. Razrednik je sedel in pisal izjave. Jaz sem bil za pričo. G. ravnatelj je izpraševal. Klical je dijaka za dijakom, vprašujoč vsakega enako: »Se zares učite ruščine?« Preden pa je dijak sploh mogel odgovoriti, mu je g. ravnatelj nemo, a odločno z glavo odmajal. In tako je vsak odgovoril: »Ne!« In zapisnikar je zapisal: »Ne!« (Mirno je lahko vsak učenec odgovoril z »ne«, zakaj za »zares« je treba časa in knjig.)

Podpisali smo protokol in g. ravnatelj ga je odposlal. Naša ruščina jih menda v Ljubljani ni potem več vznemirjala...

(Italijanščina.)

Danes ob koncu šolskega leta so delali pri meni učenci (iz raznih razredov) izpit iz neobvezne italijanščine. Sedaj vpišem rede v spričevala. Saj mi niso dali miru. Ko je propadla češčina, so me prišli prosit, naj bi jih učil italijanščine, češ, v Ljubljani se dijaki lahko uče francoščine in italijanščine, v našem mestu pa jim država te prilike ne dá. Iz previdnosti smo zdaj sporočili v Ljubljano in prosili dovoljenja. Prišel je

odgovor: »Dovoli se, a dotični učitelj ne dobi nagrade, dokler se ne izkaže s kakim državnim spričevalom, da italijanščino res zna. Rede pa sme v spričevala vpisavati.«

»Docendo discimus.«⁶ Precej skušen sem si nabral ob tem italijanskem pouku. Pred vsem vidim, da sem tvardino (po Mussaffii) prehitro jemal. Dasi učenci znajo latinski, pa vendar italijanščina zanje ni čisto enostavna. Premalo sem stavke premleval; premalo neprestano ponavljal to, kar smo že vzeli. V začetku bi bil moral postopati zelo počasi. Prehitri tempo je mnoge ostrašil, da so izostali. Res je pa tudi, da so nekateri smatrali ta pouk za golo zabavo, kar ni in ne more biti. Končno je za vsako temeljito učenje, tudi jezikov, treba imeti tako zvani Sitzleder. Tega pa živa mladina nima. Zato jih je toliko odpadlo. No, tembolj sem vesel tistih, ki so vztrajali do konca. (Nihče pa ne sme vedeti, da so moji »zvesti« delali izpit v mojem stanovanju in da je bil izpit dvojen: medtem ko so v predsobi čakali, da pridejo na vrsto, je moral pred izpitom vsak izpiti čašo malinovca.)

Nastopile so torej velike počitnice. Porabiti jih hočem, da se pripravim za državni izpit iz laščine. Morda bo najbolje, ako napravim potovanje po Italiji, da slišim pristno izgovarjavo in se tudi sam izurim v govoricu. Perchè mi manca la pratica.⁷

IV.

(Sempronij potuje v Italijo, da bi se izvežbal v pravilni govoricu.)

Na Reki, 17. avg. ob 10 zvečer.

S popotnim tovarišem (kolego!) sediva na krovu parnika »Fiume« ter čakava, da odplave proti Jakinu (Ancona). Mesto je čarobno razsvetljeno; seveda, predvečer je cesarjevega

⁶ S tem, da poučujemo, se sami učimo.

⁷ Ker mi nedostaja vaje.

rojstnega dne. Z obale se čujejo glasovi vojaške godbe. Z Bogom, domovina, za nekaj tednov!

Na parniku, ob 5 zjutraj, 18. avg. ...

Solnce vzhaja. Hvala Bogu! Noč je bila na krovu strašno dolga. Kdo bi si bil mislil, da je v avgustovi noči na krovu tak mrz! Zastonj sem iskal zavetja pred vetrom; preskrbljeno je, da zavetja ni. Kako sem zavidal potnike drugega razreda, ki so vso noč lahko v svojih kabinah sladko spali!

Ancona, 18. avg., ob 8 zjutraj.

Tako, zdaj smo po deseturni vožnji v Italiji. Zdaj se prične. Moj poglavitni smoter je: tenko poslušati izgovarjavo, s čim več ljudmi in čim več v njih jeziku govoriti ter si čim več novih besed in rečenic nabrati, najrajši polno torbo.

Nekoliko slab omen⁸ je to, da so naju paglavci (monelli) na trgu sprejeli z glasnim vpitjem in kričanjem. Eni so vpili: »Zingari, zingari!«⁹, drugi pa: »Artisti, artisti!«¹⁰ In vse to zaradi najine obleke: tovariš je oblečen po turistovsko, brez ovratnice in s čepico na glavi, jaz pa nosim nekakšno sivo salonsko suknjo in črn slamnik. (Meščani so tukaj vsi enako oblečeni. Vsi nosijo bele slamnike, trde, z vodoravnim dnom in okrajcem.) Prvi pozdrav Italije ni bil laškav. In to — tenko poslušati?!

Loreto, 18. avg., ob 10 zvečer.

Prehodila sva danes (peš) 20 km. In kakšna čudna cesta: skoraj sami zelo dolgi in visoki klanci (salite), gori in doli, gori in doli. Že vidim: stari Rimljani so gradili ceste, koder je zajec tekel. — Klanec in pa strašna vročina! A prilike za pogovor z ljudmi? Skoraj nič. Saj nisva skoraj nikogar niti srečala niti došla, niti berača ne. V bližini Ancone so se vozili gospodje (najbrž graščaki,

padroni) na svojih dvokolesnih vozičkih v mesto, pa kmalu je tudi to nehalo. Cesta ne vodi skozi nobeno vas, skozi nobeno mesto — do Loreta. Šele v dolini pod Loretom (mesto stoji na hribu, kakor menda sploh vsako italijansko mesto) sva došla kmetiča (contadino), ki je peljal — spet na dvokolesnem vozu — žito v malin. Bil je jako prijazen in zgovoren. Povabil naju je na vreče. Tu šele se mi je ponudila prilika za daljši razgovor. Moževo prvo vprašanje, ko si je naju nekoliko ogledal, je bilo, če sva oženjena (ammogliati). Nato je prešel na sorodno snov: kakšne lase imajo ženske tam gori pri nas? Slišal je, da so svetlolase (bionde), in prav take se njemu zde najlepše. (Čudno, severnjaki pa so bolj navdušeni za črne lase in črne oči.) In sedaj se mi je šele odprlo razumevanje tiste laške popevke, ki smo jo kot dijaki v Ljubljani tolikokrat slišali peti laške delavce: »La bella bionda, la bella bionda...« Res, še v tej malenkosti velja rek: »Willst den Dichter du versteh'n, mußt in Dichters Lande geh'n.« — Ko sva mu ob slovesu povedala, da greva v Loreto in hočeva ondi prenočiti, je zavzdignil bič gori proti mestu in zavpil: »Lì sono briganti tutti.« (Tu gori so sami roparji.) Hotel je najbrž reči, da vsi izkoriščajo romarje. Seveda sem ga ob tem vzkliku debelo pogledal... Za popotno torbo sem ujel besedo baroccio, ki pomeni dvokolesni voz (pač bis + rota!). Sicer pa moram, če bo še prihodnje dni na tej peš-poti tako malo prilike za razgovor, že vnaprej z znanim »Učenecem« reči: »da bera besedi ne bo velika.«

Cittanuova (ob Jadran. morju), 19. avg.

Davi sva se v Loretu 'pri kofetu' s tovarišem malo sporekla: on bi rad zjutraj poležal, jaz pa, da treba na potu zgodaj naprej. Pa hitro nama je jezo potolažil prijazen frančiškan, ki se nama je približal in naju povabil,

⁸ Znamenje.

⁹ Ciganje, ciganje.

¹⁰ Potujoči umetniki (cirkus).

če ne bi hotela iti morda k spovedi v tako imenitnem svetišču. Vabilo sva smatrala kot opomin z nebes, da se na potu človek ne sme nikoli jeziti, pa naj pride, kar hoče. Za spoved samo pa — žal — tačas nisva bila nič kaj pri volji...

Pot je šla naprej proti jugu. Spet klanci, spet nikjer človeka na cesti. Sredi popoldneva sva se pripotila v Cittavecchia, staro mestece, seveda spet na hribu. Tu je bil danes semenj, posebno za rogato žival. (Zvedel sem, da se semenj pravi po laško *fiera*. Pač iz lat. *ferial*!) V gostilnah je bilo zelo živahno. V eni sva se tudi midva okrepčala. Sedela sva sredi med samimi sejmarji, kmetskimi ljudmi. Vlekel sem sicer na ušesa, ali v hrupu se je malo razumelo. Neki mlad mož je bil posebno glasan in razposajen. Drugi gostje so nama začeli pomežikavati in eden je, kažoč na razposajenca, izdal tajnost: »Questo già era prete.« (Ta je bil prej duhovnik.) V tem je vstopila družba potujočih pevcev, dve mladi ženski in en moški s kitaro. Že sem se veselil, da bom slišal kako lepo narodno pesem (*canto popolare*), pa kaj je bilo? Tisti moški nam je razdelil neko tiskano pesnitev, neko skrupalco (menda njegov proizvod!) in to so peli. Kako malo se je podala tista »umetnost« družbi in kraju!

Do obale doli in do Cittanuove, kjer bova zdaj prenočevala, sva imela še dve uri hoda. Videla sva pa strašen prizor! Prigugal se je s sejma doli v ravnino (četverokolesen) voz, kakor v eno nadstropje obložen s težkimi zaboji, vrh katerih je sedelo nekaj moških in žensk, kramarjev. Voz naju je prehitel. Kramarji so veselo kramljali. Kar naenkrat — o groza! — voz zavozí preveč na kraj ceste (voznik ga je najbrž nekoliko imell), nagnil se je in v velikanskem loku se počasi... prevrnil na travnik pod cesto. Nekaj tistih potnikov je odletelo na travnik — zamižal sem od groze! — druge je voz pokopal

pod sabo. Nastal je strašen krik, jok in stok. Brez dvoma so bile zlomljene noge, strta rebra, če ne še kaj hujšega. Hitela sva, da pomagava. Tovariš je imel steklenico brinovca in nudil požirek ženski, ki je ko zid blede ležala v travi, kamor jo je bilo vrglo. Pa glej! Tisti ljudje so nama začeli pretiti... Mislili so pač, da sva cigana (o nesrečna najina uniforma!) in da jih hočeva zastrupiti. Kar brž sva jo morala pobrati naprej, ne da bi bila smela posnemati usmiljenega Samarijana.

Po potu se nama je pridružil mlad delavec, ki je delal v steklarnicah. Zaupal nama je, da je anarhist in koliko somišljenikov ima v Italiji...

V Cittanuovi je vse polno kopalniške gospode iz bližnjih in daljnih mest. Za prenočišče pojde bolj trda.

Navrtu gostilne, kjer sva našla streho, sem se zapletel v živ pogovor z dijaki, ki so s svojimi starši na oddihu tukaj. Izjavljali so mi, da prilično govorim italijanski. Ali jaz vem, odkod ta »prilična« spretnost: Wein — spricht Latein.

Grottamare (tik ob Adrijii), zvečer
21. avgusta...

Že četrti dan hodiva peš. Uspeh? Komaj 100 km. Ni mogoče več, zaradi vročine. Potujeva le zjutraj in proti večeru. Čez dan tudi domačinov ni nikjer videti na cesti, ne človeka ne živali. Danes sva kar več ur imela svojo siesto¹¹ v lovorjevem gaju ob cesti. Kakšen doživljaj! Četudi mi čela ne bo nikoli ovijal lovorjev venec, dovolj, da se mi je zibal v vetrčku nad glavo cel lovorjev gaj! Doživel sem to, kar si je slavni Goethe toliko let želel: »Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen... die Myrte still und hoch der Lorbeer steht.« Da, nad glavo lovor, v želodcu pa — glad. Ne vem, ali v tem kotu Italije (zove se Le Marche) ljudje opoldne nič ne jedo? Stopila sva nekako ob

¹¹ Opoldanski počitek. Op. ur.

11. uri v gostilnico, da bi dobila kaj za pod zobe. Kaj pomaga, če sem v pravilni italijanščini vprašal: »Avete qualcosa da mangiare?« ko pa niso imeli nič! Gospodinja je na ogromnem ognjišču pekla par paradižnikov (pomodoro) — to je bilo vse! Ljudje tu živé silno skromno. Midva se skoro vse štiri dni preživljava in oživljava s samo gazzoso¹². (Steklenica stane quattro soldi.)

Proti mraku sva šla mimo neke vile. Gospôda je sedela na verandi. Ko so naju zagledali, so se začeli smejeti in tleskati z rokami, češ: »Zingari! Artisti! L'uno ha la giacchetta troppo lunga, l'altro troppo corta!«¹³

¹² Naša »pókalice«. Op. ur.

¹³ Eden ima predolg suknjič, drugi prekratek.

V vlaklu proti Neaplju, zvečer
22. avgusta...

Danes sva dospela do mesteca Giulianuova, tu pa sedla v vlak. Konec pešpotovanja!

Drveli smo do tja, kjer ima italijanski čevelj peto; odondod pa na desno preko Foggie in Beneventa proti Neaplju..., ki se mu urno bližamo. Na zadnji postaji pred njim je v natrpani voz vstopilo še nekaj domačinov. Pozdravili so nas z: »B u o n a s a r a !« (Dober večer!) Neapolitansko narčje! Namesto »Sera« govore »Sara«, kakor če Ribničan pravi tjata namesto teta, dà, še več; kakor če bi mi namesto »večerja« rekli: »večarja«. Široko torej odpirajo usta. — Polnoč! Luči... Vozimo v kolo-dvor... N a p o l i !

(Dalje prihodnjič.)

Cene Lodi:

V domovini Simona Gregorčiča.

1. Čez mejo.

Italija je država, kjer tvori tujski promet velik del dohodkov državi in posameznikom. Radi tega podpira tudi država tujski promet z vsemi sredstvi. Izjemó dela menda samo z Jugoslavijo in zlasti s Slovenijo. Če hočete potovati n. pr. v Avstrijo, vas ne bo na avstrijskem konzulatu nikdo vprašal, čemu potujete in kam; niti vašega imena si ne bodo zapisali, ampak v potni list vam nalepijo znamko za 72 Din, prav kakor bi na pošti plačali poštnino za priporočeno pismo, in s tem je vsa zadeva glede vizuma opravljena v pol minute. Na italijanskem konzulatu je pa drugače. Vložiti morate pismeno prošnjo za vizum, kjer navedete, kam boste potovali, čemu nameravate iti v Italijo, koliko časa boste tam in celo — kje se lahko konzulat glede vas informira. Jaz sem šel v Italijo študirat geografijo, zgodovino in literaturo; srečno sem dobil

vizum in sem premišljeval, kje naj jo udarim čez mejo.

Če hočeš priti v planinski raj Simona Gregorčiča, ki me mika prav za prav že od takrat, ko sem prvokrat bral pesmi o njem, je pač prva misel, da se boš peljal preko Podbrda do Sv. Lucije in jo nato mahnil po soški dolini navzgor. Od te poti me je pa odvrnil znanec trgovec, ki mi je pravil, da so mu Italijani na meji preiskali ne samo kovčeg (kar je samo po sebi umevno), ampak tudi žepe in da so poslali za njim celo detektiva. Če bi že proti natančni preiskavi na meji ne imel bogve kaj, bi mi pa bila morebitna detektivova družba res odveč že brez ozira na to, da priporoča dr. Oblak v Planinskem vestniku (1927, str. 156), naj človek potuje sam. Nisem sicer imel razloga, da bi se bil bal prevelike pozornosti italijanske obmejne oblasti; vedel sem pa, da se pripravljajo velike italijanske vojaške vaje ob meji po slovenskem ozemlju, in

jasno mi je bilo, da si država ob takih prilikah rada tudi nedolžnega civilista ogleda malo natančneje, nego je to popotniku ljubo.

Odločil sem se torej iz teh in drugih pomislekov, da jo mahnem na Goriško po nekoliko nenavadni poti: preko Trbiža in čez Predél. In ni mi bilo žal! Videl sem prekrasno gorsko pokrajino, ki bi imela vsako poletje stotine in stotine obiskovalcev, če bi ne ležala tako blizu meje.

Čim bolj se je pomikal lepo dopoldne v juliju 1927 vlak od Jesenic proti dr-

pelje noben potnik. Kadar jih je pa pet ali šest, je pa število že izredno visoko.

Carinski preglednik na prvi italijanski postaji Fusine-Laghi (prej: Rateče-Bela peč) je imel torej lahek posel. Natančno mi je pregledal kovčeg ter odvzel potni list, ga nesel v pisarno na kolodvoru ter ga vrnil ob odhodu vlaka čez kakih 10 minut. Ogledoval sem si med tem železniške uslužbenke. Črna barva fašistovske vlade se kaže povsod. Vse govori seveda italijanski. To sem opazoval na več postajah. V čisto slovenskih krajih ti ponujajo ob vlaku na

Slika 1. Rabeljsko jezero.

žavni meji v Ratečah, tem redkejši so bili potniki. V Kranjski gori jih je izstopilo še nekaj, vstopil pa ni nikdo. Ko se je jel v Planici pomikati vlak proti italijanski meji, sem bil ne samo v tistem vagonu, ampak v vsem vlaku jaz edini potnik. No, take časti pa še nisem bil deležen, da bi se bil popolnoma sam vozil v vlaku. Vprašal sem sprevodnika, ali je promet na tej progi, kjer vozi čez mejo dnevno en sam vlak, vedno tako majhen. Izvedel sem, da je dosti dni promet še manjši: čez mejo se sploh ne

postaji razna okrepčila samo v italijanskem jeziku. Sploh: če le prestopiš mejo, se ti zdi, da si kje sredi Italije. Domače prebivalstvo ostane v vsakem oziru — v ozadju. Gledal sem, odkod bo prišel sprevodnik, da mi bo napravil vozni listek za progo od državne meje do Trbiža. Pa ga ni bilo od nikoder. To mi nikakor ni bilo všeč, kajti pripeljal sem se na Trbiž brez voznega listka in sem pričakoval, da bom imel sitnosti ob odhodu s postaje. To je neljubo človeku še doma, trikrat neljubo pa ob vstopu

v tujo državo, a štirikrat neljubo ob vstopu v Italijo v sedanjih napetih razmerah. Počakal sem, da so se razšli redki potniki, ki so bili vstopili v vlak na italijanskem ozemlju, ter se na to z zamudo kakih treh minut podal proti izhodu. Vrata so bila odprta, voznih listkov ni nikdo več pobiral! Par korakov in bil sem — na prostem!

Stoj! Za mano prihiti civilno oblečen možak, očitno detektiv, ter me povpraša ne po vozovnici, hvala Boгу, ampak po potnem listu. Zopet ga je

omen (znamenje) za vso pot po sosedni državi. In res je bilo tako! Še nikdar nisem bil s kakim potovanjem tako vsestransko zadovoljen kakor s tem potovanjem po Italiji. Vse je šlo po sreči!

2. »Planinski raj«.

»Pred tole borno selsko hišo bo moral priromati nekoč ves naš narod, da jo proslavi kot rojstni dom uvekovečenega pesnika, ako si hoče prisvajati delež na svetovni prosveti in omiki!«
Vatroslav Holz.

Slika 2. Predel z Mangartom (2678 m) in Jalovcem (2643 m).

nesel nekam na postajo, kjer so ga precej časa študirali. Nato me je vprašal, kam potujem. Zdelo se mi je to vprašanje pač nekoliko odveč, saj sem imel potni list za vso Italijo in je torej popolnoma moja stvar, kam hočem iti, kakor se mi tudi dvojno pregledovanje potnega lista ni zdel višek prijaznosti proti tujcu. A kaj to — da se je le vprašanje voznega listka tako lepo rešilo! Vesel sem ugotovil, da me je takoj ob vstopu v Italijo pogledala sreča z naklonjenim pogledom in da je to ugoden

Trbiž je že sam na sebi prijetno letovišče. Dasi gre železnica od meje (postajališče Planica leži 851.7 m nad morjem!) neprestano navzdol, smo vendar v Trbižu še vedno kakih 750 m nad morjem. Od tu vozi avtobus čez Predél v Bovec, Kobarid, Tolmin in dalje na železniško postajo Sv. Lucijo ob Soči, kamor se pripelje v pičlih petih urah: ob polu ene popoldne odhajaš iz Trbiža in ob četrtna šest si zopet na železniški postaji karavanške železnice. Pot se v začetku polagoma dviga; voziš se tik

nad Rabeljskim jezerom, ki leži samotno sred gorskih vrhov 960 m nad morjem. (Slika št. 1.) Ob jezeru menda ni skoro nikakega tujskega prometa. Bržkone je jezero premrzlo za kopanje; Koroška ima pa toplih jezer v obilici.

Po hudih serpentinah sopiha avtobus nad jezerom kvišku, dokler ne doseže v višini 1156 m Predéla, gorskega sedla, ki veže dolino Zilice z dolino Koritnice in dalje s soško dolino. Porušene in še stoječe utrdbe ob cesti nas spominjajo na minule boje in nam prerokujejo bodoče. Krasote gorske pokrajine ne bom

v čigar bližini je Vrsno, rojstni kraj Simona Gregorčiča.

Kobarid je po vojni razmeroma malo trpel, ker so ga zasedli Italijani takoj ob pričetku vojne brez boja. Enako so zasedli brez boja tudi Libušnje, oddaljeno pičlo uro od Kobarida, rojstno župnijo Simona Gregorčiča, kakor seveda tudi cerkvico sv. Lovrenca pod Libušnjem, kjer je pesnik pokopan. Pod cerkvijo v Libušnjem je stal oddelek italijanske artilerije in je streljal preko Libušnjega in Vrsnega na avstrijske postojanke na Mrzlem vrhu (1360 m).

Slika 3. Krn (2245 m) in njegovi sosede.

opisoval; preskrbel sem si rajši v Gorici sliko (št. 2), ki kaže lepše nego vsak opis del ceste s Predela proti vasi Strmcu. Človek ima željo, da bi ob priliki prehodil to cesto vsaj deloma peš in se po mili volji naslajal ob pogledu na divjo gorsko romantiko.

Ko privozimo v dolino, nam kmalu pričajo povsem nove hiše in tu in tam tudi kaka razvalina, da se nahajamo na bojiščih svetovne vojne. Na tej fronti se je boril med vojno nekaj časa tudi Mussolini; izdal je knjigo (Ricordi di guerra), kjer opisuje med drugim tudi Kobarid,

Tudi Vrsno so zasedli Italijani brez boja. Nekaj dni so smeli prebivalci celo ostati na svojih domovih, in sicer, kakor so mi povedali, od 27. maja do 8. junija 1915. Nato so pa Italijani evakuirali (izpraznili) Libušnje in Vrsno ter druge vasi v neposredni bližini fronte ter odvedli večino prebivalstva v Ligurijo in druge italijanske pokrajine. Tudi Gregorčičevi sorodniki so tako preživeli tri leta in tri mesece svet. vojne v Italiji.

Kakšno je Vrsno in kako se pride tja iz Kobarida, je bravec Mentorja po večini že znano. Pred 45 leti je tod

potoval Vatroslav Holz in njegov opis te poti je v čitanki za IV. razred srednjih šol. Seveda se je pa do danes že marsikaj spremenilo. L. 1882. se je prišlo iz Kobarida skozi vasici Ladro in Smast »po strmi, skaloviti stezi navzgor na vzvišeno Libušnje«. Danes vodi sem lepa cesta, po kateri so prevažali med vojno težke topove in tisoče ranjencev izpod Krna (slika št. 3). Tudi z Libušnjega ni več treba lesti »dobro uro po strmi stezi« do Vrsnega; zložna cesta nas privede tja v pol ure. Največjo spremembo je pa doživela vas sama. Niti ena hiša

Ne čudil bi se pa, če bi ga bili dali tudi Vrsnemu. Ozadje tvorijo zelene planine, za vasjo šumi visok slap, po dolini se vije zelena Soča med vasmí, travniki in njivami, na drugi strani Soče se pa dvigajo gorske senožeti po široko raztegnjenem Kolovratu, čigar najvišji vrh Kolk (ljudje pravijo Kuk) dosega 1243 m. Po širokem grebenu Kolovrata je šla pred vojno avstrijsko-italijanska meja, tako da je imel Gregorčič pač mnogo vzroka, razmišljati o dnevu, ko bo Soča pod Vrsnim tekla krvava. Saj je gledal izpred rojstne hiše državno mejo. Selo

Mogočna nisi, ne postórna
In stávil te umetnik ní,
Bolj kot bogata si uborna,
Preprosta selska hiša tí!

In vendar ne palač ogrómnih
In njih bleskú ne bom slavil,
A tebi, dom, seljakov skrómnih,
Nesmrtén venec rad bi zvil.

Slika 4. Vrsno — rojstna vas in (v kotu spodaj) rojstna hiša Simona Gregorčiča.

ni ostala nepoškodovana in danes je vsa vas nova, samo zidovje je tu in tam deloma ostalo staro. Lepe, nekako moderne hiše, pokrite brez izjeme vse z opeko, so pač znatno spremenile zunanje lice vasi s samimi slamnatimi strehami (slika št. 4), kjer so bile še l. 1882. hiše »jako preproste«. Stojé pa še danes »v slikoviti skupini brez vsakršnega načrta«. Da, lega vasi je res slikovita: kakor jata golobov sedi 49 hiš na nekaki terasi na južnem pobočju Krna. Nasproti Vrsnemu se imenuje blizu Livka (v sedlu med Kolovratom in Matajurjem) slično ležeča vas naravnost »Golobi«. Ni mi znano, zakaj so dali tej vasi tako ime.

je tako mično, da boš na ovinku ceste z Libušnjega, ko zagledaš Vrsno, nehote obstal in pasel oči po ljubkem planinskem svetu. Po glavi ti bodo kar šumeli verzi o planinskem raju in miru.

V tej vasi bereš na hiši št. 17 (»pri Pomolču«) tale napis:

V tej hiši se je rodil 15. okt. 1844. l.
pesnik

SIMON GREGORČIČ

Umrl je v Gorici 24. novembra 1906.

Ozidje, ki si zmožno bilo,
da velepevca si rodilo,
ti, ako še tako si malo,
na vek se boš veliko zvalo.

Plošči se pozna, da je bila razbita na pet kosov, ki so sedaj lepo zloženi in vzdani, da tvorijo zopet celoto. Plošča je namreč med vojno zginila s hiše. Ko so se ljudje po vojni vrnili domov, so jo našli nekje v grmovju. Bila je še cela. Naložili so jo na voz, a jo premalo zavarovali za prevoz, tako da se jim je med potjo razbila na pet kosov. Spomladi l. 1926. so jo vzdali v novo hišo, in sicer zaradi političnih razmer brez vsake slovesnosti.

V tej hiši gospodari sedaj pesnikov nečak, sin Antona Gregorčiča, ki je sprejel l. 1882. Holza. Ker sem prišel v

od njiju je prinesel Koledar Goriške Matice za l. 1927. na str. 101. Tam vidiš na str. 21 tudi sliko Vrsnega in Gregorčičeve rojstne hiše pred vojno, kakor jo prinaša naš list, na str. 83 pa sliko Vrsnega po vojni.)

Tukaj se je rodil pesnik, ki je pel:

Na naši zemlji tuji rod
naj gost nam bo, a ne gospod!

Danes je tuji rod neomejen gospodar ob vsej Soči. Kraji, kjer ni bilo poprej niti enega Italijana, kažejo sedaj deloma samo italijanske napise; italijanščina v uradu, na pošti, v šoli! Poslednje je od

Oj težka pot, oj tóžna pot,
ko od srca srce se loči!
Mi spremijamo te žaljuči,
Saj ti na veke greš od tod

Slika 5. Simona Gregorčiča »zadnja pot« k Sv. Lovrencu na Libušnjem pri Kobaridu.

Vrsno na delavnik popoldne, sem mogel govoriti v hiši samo z Antonovo vdovo, materjo sedanjega gospodarja, na polju sem pa dobil veselega Ignaca Gregorčiča, drugega pesnikovega nečaka, ki zna menda vse stričeve pesmi na pamet. Žalibog se je sedanji gospodar s tem, da je moral zidati novo hišo, močno zadolžil pri neki banki. Že pesnikovemu bratu je šlo pri gospodarstvu trdo in pesnik je pošiljal domov podpore, kolikor je pač mogel. Te domače razmere so bržkone pesniku tudi zagrenile Vrsno, tako da večje število let ni prišel nikoli domov. Na Vrsnem živita še sedaj dve pesnikovi sestri. (Sliko ene

vsega najbridkejše. Tudi Vrsno (Lahi so vas prekrstili,¹ imenuje se sedaj Ursinal)

¹ Vse slovenske, hrvaške in nemške občine, vasi in sela v Italiji so dobila nova uradna imena, in sicer v italijanskem jeziku. Poštni uradi v Italiji morajo odklanjati vsa priporočena pisma, brzojavke itd., ako kraj in pošta nista napisana v uradni obliki. Nekatere spakedranke so tako komične, da bi bile kot nalašč za »klobaso« pri kakem zabavnem večeru, ako bi stvar ne bila žalibog bridko resna in resnična. Tako je n. pr. Golobrd = Collobrida, Klevnik = Clau-nico, Javornik = Giavornico, Kamnje = Camigna, Krn = Montenero di Caporetto, Lisjaki = Lissiacchi, Mali dol = Dol piccolo, Malo polje = Pogle piccolo, Podgrič = Pogricci (I), Podmelec = Piedimelce, Sedlo =

ima italijansko šolo. Človek bi to komaj verjel, ako bi ne videl na lastne oči na Vrsnem v kmečki hiši italijanskega abecednika, kakor ga lahko rabijo kjerkoli v južni Italiji. Takoj prvi razred ljudske šole je povsem italijanski, samo verouk se poučuje na osnovni šoli še v slovenskem jeziku. Pa tudi tu je že slovenščina v nevarnosti. Po večjih krajih se mora poučevati v IV. razredu že tudi verouk v italijanskem jeziku (n. pr. v Tolminu, v Kobaridu, Bovcu, Idriji, Postojni, Nabrežini itd., da o Gorici niti ne govorimo). V začetku šolskega leta 1926/27 so hoteli uvesti verouk v IV. razredu povsod v italijanskem jeziku, a so pozneje to zapoved preklicali. Srednja šola je popolnoma italijanska; koder je v obmejnih krajih uvedena slovenščina kot neobvezen predmet, tega predmeta ne smejo obiskovati Slovenci, ampak samo Italijani... O Gregorčič, kaj bi bil ti rekel, da si to doživel! Take groze razdejanja si gotovo niti v najtežjih mislih nisi bal. Blagor tebi, da spiš v mirnem grobu pri Sv. Lovrencu! (Slika 5.)

Šel sem ga obiskat na grob. Preprost, a prirčen spomenik (slika št. 6) nam kaže mesto, kjer počiva to, kar je bilo na Gregorčiču umrljivega. Pod pesnikovim reliefom bereš:

SIMON GREGORČIČ
1844—1906.

Pod tem napisom nam kaže relief mornarja, ki rešuje med hudim viharjem čolnič iz divjih valov. Spodaj je napisano z velikimi črkami:

Naš čolnič pogube otmimo!

Lepšega, za naš čas pomembnejšega nagrobnega spomenika pač ni bilo mogoče postaviti Gregorčiču.

Na levi strani tega napisa beremo še:

**Pridi, zvezda naša, pridi,
jasne v nas upri oči!**
1920.

Sedula, Zalibreg = Salimbergo itd. Sedaj pridejo menda še rodbinska imena na vrsto. Kdor pristopi k fašizmu, dobi migljaj, naj prosi za spremembo imena. Od tega ni velik korak do splošnega siljenja k spremembi imena.

Na desni strani pa:

**Naj moj dom te zopet vidi,
zlata zvezda srečnih dni!**
1920.

Ta dva napisa sta bila torej dodana po vojni. Napisana sta tam, kjer vidite na sliki črni okrogli plošči.

Slika 6. Grobni spomenik Simona Gregorčiča.

Grob tudi danes ni pozabljen. Dva šopka še svežih planinskih cvetlic (planika, ruševje [rododendron] in spominčice) sta bila položena na grob. Saj je Gregorčič danes najvernejši tolmač misli in želja tisočev... Ta grob nam je danes res svetišče...

Tudi jaz sem pokleknil na grob našega vidca in se zatopil v misli neme.

Ti, ki si nosil v svojem srcu vso našo bol, ki sedaj že zreš solnčnojasno lice, obraz ljubezni in resnice, ti veš, da se ne prepiramo z Bogom, zakaj je prišla nad tvoj rod tako težka preizkušnja. Bog že ve, kaj dela. Prepričani smo, da živi v tebi še sedaj vsa ljubezen do našega rodu, ki si jo tako lepo izražal v življenju in je nas učil. Saj vzori niso doma na zemlji zapuščeni, tudi tvoji so se porodili iz večne luči in žive v tebi še danes. Prosi za nas, da ne omagamo! Ne daj, da bi veljala tudi o tvojem grobu beseda o potučeni zemlji...

Pomirjen sem odhajal od Gregorčičevega groba. O, solnce je! Je, ker ga v globini duše čutimo!

Da, tukaj je klasični kot Goriške! Pod goro Krnom se je rodil v vasi Krnu Simon Rutar, Krnovo pobočje je dalo vse tri Gregorčiče: pesnika Simona, pisatelja Simona mlajšega in politika dr. Antona (h. št. 15). V bližnjem Kobaridu sta bila doma pesnik Pagliaruzzi in skladatelj Volarič, uro od Kobarida v Kredu se je rodil pesnik dr. Joža Lovrenčič, od Sv. Lucije ob Soči sta dr. Ivan Pregelj in Kragl, prevajalec Homera —

preteklost in sedanost ugovarjata proti temu, kar je danes!

Še enkrat sem imel priliko, da sem gledal v planinski raj Gregorčičev. Podal sem se namreč na goro Kolovrat na desnem bregu Soče. Zložna cesta, deloma zgrajena med vojno po Italijanih, te privede skoro na vrh. Med vojno je bila tu cela naselbina. Italijanski topovi so streljali od tu preko soške doline na Krn in sosedne vrhove. Strelni jarki se še dobro poznajo, celo na nerazstreljene granate naletiš. Baš ko sem sedel na pobočju in užival razgled po soški dolini od Tolmina do Kobarida in po zidu Alp na severu, sem začul na pobočju Kolovrata močan pok in črn oblak dima se je valil proti nebu: eksplodirala je granata. Proti jugu se ti pa smehljajo lepe vasice beneških Slovencev, raztresene po vinorodnih brdih. Za njimi je beneška ravan, ki je pač dala Gregorčiču snov za pesem o potučeni zemlji. Nikamor ti pa pogled tako rad ne uhaja kakor na Krn in na planinski raj pod njim, ki ga pač v celoti ne pregledaš od nikoder tako lepo kakor s Kolovrata.

(Konec prih.)

Iv. Langerholz:

Med mladimi literati.

I.

(Obilo pesniškega naraščaja. — Moj prvi honorar. — Lovor in trnje natisnjene pesnika.)

Prepovedan sad je sladek. In nekaj prepovedanega je bilo v naših dneh literarno delovanje. Disciplinarni red je strogo prepovedoval srednješolskim dijakom sodelovati pri leposlovnih listih¹, kaj šele ustanavljanje takih časopisov.

Po drugi strani so pa nam v šoli slavili Jurčiča, da je že v sedmi šoli

¹ § 33. nekdanjega disc. reda se je glasilo: »Učencem ni dovoljeno pošiljati v javnost svojih duševnih proizvodov brez dovolitve učiteljskega zbora.« Isto določa tudi sedanji disciplinski red. — Op. ur.

napisal »Jurija Kozjaka«, povedali so nam tudi, s kakšno slastjo je narod bral to povest, mogoče je še kdo zaničljivo pripomnil: »Kaj bi pa vi spravili skupaj, ko vam že pri ubogi šolski nalogi tako presneto trda prede!«

In to so očitali nam, ki smo že skrivaj zahajali na Parnasa pota, ki smo se drznili celo zajahati kodrogrivastega Pegaza pod košatimi smrekami idilično ležeče Šmarjetne gore, ki smo opevali solnce in luno in zvezde, žarne oči in drobne nožice in zlato srce nekatere device. To so očitali nam, ki smo s produkti svoje domišljije silili že v Dom in svet na

platnice s ponižno prošnjo: »Moje izmišljeno ime je Radoslav (Radivoj, Sejan, Savomir, Slavomir, Tihomil...), moje pravo ime se pa glasi I. I., a lepo prosim, naj ostane moje ime tajno.«

Hvala Bogu, pok. dr. Fr. Lampetu in pok. M. Bulovcu; imena vseh ponesrečenih pesnikov so ostala tajna, šla so z njima vred v grob, papir pa se je iz uredniškega koša preselil na gnojišče ali pa na ognjišče.

»Vrtcu« nismo delali posebne nadlege. Za »otroka« pisati je vendar preotročje! Nevede smo prav storili; zakaj pozneje, že v zreli dobi, smo brali nekje zapisano, da za otroke še zreli pisatelji komaj kaj dobrega napišejo in že dozoreli pesniki niso vselej v stanu, živeti se v otroško dušo. Torej smo s svojo ošabnostjo — ne, lepše povedano: s svojim ponosom napravili vsaj eno dobro delo.

Ukvarjali smo se tiste dni v glavnem le s poezijo. Pesmi vsake vrste, dolge in kratke, dobre in slabe, to je bil naš vzor. Prozo pisati — hm, smešno — to zna vsak teleban, pesmi kovati, to je delo izvoljenih.

No, in nas skrite pesnike, zakotne obiskovalce vrhov Parnasa, so zavirali z disciplinarnim redom, da bi ne razpeli kril svojega duha, in z zafrkacijami, češ, saj vam že pri ubogi šolski nalogi tako presneto trda prede, so zamorili naš polet navzgor k solncu, k luči, k luni, k oblakom in oblačkom...

Šolska naloga! Kje se pa moreš tam razviti! Saj si vkovan v meje naslova. Če količkaj pustiš svoji domišljiji prosto pot, pa ti že profesor z rdečo tinto pristriže peruti. Misli ti moraš to, kar misli profesor. In s tujimi mislimi misliti: slišite, kako to potlači duha, kako to mori, kako ubija! Če pa prav ne misliš, pride pod nalogo slab red in ta red preide koncem tečaja v spričevalo in ta spak oznanjuje potem urbi et orbi, da si ti Slovenec in ne znaš slovenščine. Sramota!

Mentor

Bodoči pesnik in pisatelj, pa bi ne znal slovenščine! Smešno!

In ubogi profesor slovenščine! Kako težko ti je zadovoljiti nikdar mirno, vedno više in više koprneče dijaško srce!

Prvi častilci in oboževalci naše poezije so bili pač naši starši. Za god, za novo leto in za razne druge slovesne prilike je ponesel bel golobček na voščilnem pismu venec cvetja in pod cvetjem »mokrocvetoče rožice« prvo- in drugošolske poezije. Doma so brali naše otrobe, občudovali našo modrost in morda sanjali o naši prihodnji slavi.

S temi voščili v zvezi je zgodba o mojem prvem honorarju. Dobri p. Fruktuoz! Ne zameri, da razkrijem svetu, kako imenitno si nagradil prve proizvode moje Muze!

God je bil njegove matere. Takrat še ni bil pater Fruktuoz, ampak je nosil še posvetno ime in obleko siromašnega kraševskega dijaka. Hotel se je postaviti s pesniškim voščilom. A pesnik mož ni bil. V potu svojega obraza je napisal en cel verz:

Ko Vaš se god vesel praznuje...

Ni šlo, pa ni šlo. God pa se je vedno bolj bližal. In takrat se je zapupno približal meni.

»Pomagaj mi! Lepo te prosim.«

In pokazal mi je tablico s prvim verzom.

Hitro mu povem naslednje tri verzice:

vso hišo radost napolnjuje.
Iz daljne dalje pa Vaš sin
Vam vošči iz srca globin.

Kako je šlo naprej, ne vem več. Samo to vem, da so doma na Krasu najino pesem brali in od veselja jokali. Celo gospodu župniku so jo po-

¹ Ker je p. Fruktuoz že umrl, lahko povemo, da se je pred vstopom v samostan imenoval Ivan Frank s Prema — starejši kranjski dijaki so čokatega, že starejšega moža bolj majhne postave gotovo poznali. — Op. ur.

kazali. In kaj je hotel mož drugega, kakor pesem pohvaliti. In drugega tudi ni mogel dobri gospod Nikolaj Križaj, blaga duša, sicer bi se bil domačim zameril. Pesem pa je prav zaradi gospodove pohvale dobila še večjo veljavo.

Moj honorar pa je bil: ena žemlja, ena mesena klobasa in četrt litra vina. S tem honorarjem v žepu me je povabil tovariš na sprehod. Šla sva v gosto zasajeni čirčiški gozd (pri Kranju), krenila s pota v gosto smrečje in tako sva varna pred vsakim očesom postave mirno pospravila z verzi zasluženo plačilo.

Sredi plev pa se je vendar tudi pokazalo kleno zrno. Napisal je mladi dijak nekaj pesmic, podpisal se je: Narjan Pretko. Poslal je pesmice v oceno Domu in svetu. Pride prva številka Doma in sveta po tisti pošiljlatvi — na platnicah nič. Pride druga številka — na platnicah spet nič — toda, o strah, o groza, o radost, o veselje! — v listu samem so bile natisnjene vse pesmi!

Kdo je bil tega bolj vesel kakor pesnik sam in kdo se je tega bolj prestrašil kakor pesnik sam! Take odlike ni kmalu kdo dosegel.

A hitro ga je zadela strela. Zaradi teh pesmi in še zaradi nekega drugega prestopka je dobil koncem tečaja consilium abeundi. S prihodnjim šolskim letom je šel študirat iz Kranja v Ljubljano, kjer je tudi še sedaj. Več vam pa o njegovi osebi ne povem, sicer jo boste še uganili.

In še ni bilo konca njegovemu strahu. Nekega jutra je prišel prav v tisto hišo, kjer je stanoval nadebudni Narjan, kranjski policaj Kocmur. Imel je v hiši svoje sorodnike in jih je prišel obiskat. Pesnik za to sorodstvo ni vedel in je bil trdno prepričan, da je prišel njega iskat, češ, da ga preganjajo oblasti zaradi slovanofilstva v njegovi objavljeni poeziji. Prebledel je, sapa mu je zastala in tri dni ni mogel v šolo zaradi prestanega strahu...

II.

(Brstje, cvet in sad.)

Straheča dolina je dijakom in gospodi kranjskega mesta gotovo dobro poznana. Obdaja jo kroginkrog gosto zaraslo drevje, zato je nekam mračna in temačna. Temne sence se ob lah-nem vetru premikajo nekam skrivnostno, skoraj bi rekel pošastno, strahotno.

Svojčas so jo nam slikali kot nekak eldorado vsega prirodopisnega gibanja v kranjski okolici. Vse mogoče ptiče, njih petje in življenje si lahko opazoval v okolici Straheče doline in v dolini šami. Kos v svoji črni suknji je rad zahajal gnezdit v Strahečo dolino, pesem plahe kukavice je odmevala v njej, ščinkavec je venomer gostolel svoj »griču griču« in zadirčen glas vrane in kavke je plašil ptičji rod v njegovi skrbi za bodočnost.

V teh skrivnostnih prostorih se je pred dobrimi tridesetimi pomladmi porodilo dete literarnega rodu, ki je dobilo pomenljivo ime Brstje.

Slovesno, počasi in po raznih potih so prihajale v gorenji, od pota oddaljeni konec doline postave mladih mož, samih navdušenih idealistov, ki so si želeli svojemu peresu in svoji domišljiji širšega delokroga, kakor so ga določale platnice in listi za šolske in domače naloge odločenih zvezkov.

Imena nekaterih teh mož so danes znana daleč po slovenskem svetu (Terseglav, Rostohar), nekatera imena so na škodo slovenskemu slovstvu zašla s pozorišča (Jenko, Ipa-vec), nekaterim je pa smrt prekrižala pot v javno delovanje (Grundner, Juvan, Vidic).

V sencih častitljivih bukev in gabrov, med šumenjem nebotičnih smrek in jelk in med gostolenjem neumornega ptičjega zbora, v samoti, dosti daleč od mestnih zidov, ki so vedno imeli ušesa celo za misli in želje dijaških src, tu v kraju strahov in divje romantike se je torej rodil

sklep: Za nas je šola premalo. Dijak se mora tudi zunaj šolskega okvira pripravljati za poznejše resne čase. V ta namen hočemo ustanoviti svoj list, v katerem se bomo vadili v pisateljstvu. Snov je neomejena: pesništvo, pripovedništvo, znanstvo vsake vrste. Brez žrtev seveda ne bo. Vsak član naj prispeva mesečno po dva vinarja za papir, za tinto in za pisarje naših proizvodov.

Izvoljen je bil urednik, narejen je bil načrt in nazadnje je sledila še slovesna zaprisega: molčati o vsem, kar se je danes tu govorilo, molčati o sotrudnikih, molčati ko grob sploh o vsem in pred vsemi in naj se zgodi kar hoče, si fractus illabatur orbis,² bi dejali s starim Horacijem. Kdor bo količkaj zinil, kdor bo izdal le najmanjšo skrivnost, tega zadene splošno zaničevanje. Izraz »špec«, takrat najbolj zaničevalen izraz za tožilce med dijaki, bo zanj prelep.

Družba se je molče razšla in je po raznih stezah, potih in cestah, po mnogih ovinkih in skrivališčih srečno dospela v Kranj.

Toda boš mladi krvi ukazoval, naj molči! Boš ji vkoval jezik v spone! Kje! To je toliko kakor nemo-goče. Napuh in ponos sta močnejša junaka kot dana beseda. In kdo bi se ne pobahal s tem, kar ve in zna! Kdo bi rad videl, da bo ostala njegova učenost prikrita, vsemu svetu nepoznana! Take ponižnosti ne išči pri začetnikih!

Komaj se je Brstje porodilo, je že vedel ves Kranj, kdo je njegov urednik, kdo ga piše, kdo so pisatelji, vse.

To je bil dogodek, ki se ni dal skriti pod mernik.

Novica je šla od človeka do človeka, od ust do ust, potrkala je na gimnazijska vrata in tam ji je prišel naproti paragraf. Ta je pa hud mož, in kdor pride predenj, je revež. Zakaj paragraf je paragraf in ne pozna

nobenega usmiljenja; pisateljska čast in pisateljeva samozavest mu nista bili toliko pri srcu, da bi bil odnehal le za spoznanje.

Spet so hodili dijaki posamič, spet resni in zamišljeni, s skrbjo na licih, s skrbjo v srcu. Klicali so jih na odgovor in na zagovor v sobo strahu, v konferenčno sobo. Tajiti se ni dalo dosti. Če si se tudi malo zvi-jal, so ti takoj povedali: »Le kar odkrito povejte, saj že vse vemol«

Polagoma je prišlo vse na dan.

»Vi ste bili tudi v Straheči dolini?«

»Tudi.«

»Kaj ste pa delali tam?«

»Na sprehod sem šel.«

»Pa ste vedeli, kdo se tam zbira?«

»Samo malo.«

»In ste zabavljali zoper naše šolske postave?«

»Ne, gospod ravnatelj, tistega pa ne. Samo to smo rekli, da se premalo vadimo v delu za narod.«

»Hm! Za narod. Hm! Ali ni vse to, česar se učite, delo za narod? Pustite zdaj drugim delati za narod, ki ga prav tako ljubijo kakor Vi ali pa še bolj. Pa učite se, učite, da boste kaj znali!«

»Nič hudega nismo mislili, gospod ravnatelj!«

»Nič hudega? Ne rečem, da ste kaj hudega delali. Ampak zoper postavo ste delali, in to je kaznivo.«

Eden ali drugi bi bil koncem zaslisevanja rad rekel: »Prosim za milostno sodbo.« Ne zaradi sebe, ampak zaradi staršev. Zakaj kazen, s kakršno so nam grozili, je poleg drugega zahtevala tudi trideset kron v gotovem denarju. In to je bilo takrat že nekaj premoženja. Zato je pa tak denar šel vselej z veliko nejevoljo iz očetovega žepa. Dostikrat ga niso mogle privabiti ne materine solze, ne dijakove oblube, ne prošnje bratov in sestra, ki so se čutili pri tej trdoti prikrajšane za vesele ure na bodoči novi maši. Treba bi bilo torej s šolo na kol. Nič nismo prosili.

² Če se zruši in podere svet.

V boj so šle gospodinje. Šlo je za čast stanovanja. Če bo toliko dijakov kaznovanih, kdo bo pa še kaj skrbnemu gospodinjškemu očesu zaupal? In hodile so trkat na vrata in na srca vseh gospodov na gimnaziji, od ravnatelja do zadnjega suplenta.

Gospodje so lepo poslušali njihove lamentacije, pa niso rekli ne belo ne črno. Nad Kranjem so se zbirali pogubonosni oblaki. Grom in strela in toča in vse, kar je najhujšega, je grozilo Kranju.

Gospodinje so stale pred težkim vprašanjem: Kaj bo, če bo Kranj zaradi tega zgubil gimnazijo?

Dijaštvo, kar je bilo prizadetega, je premišljevalo, kako bo potolažilo očetovo jezo in kako bo vsak zase prepričal domače, da je sam čisto nedolžen, vsega so krivi drugi, največ pa seveda profesorji, ki dijakom tudi najbolj nedolžne zabave ne privoščijo. Ostali dijaki so pa čutili in trpeli s tistimi, ki so bili v škripcih in v pasti.

In prišla je sodba: Urednik, pisatelj in pisar, vsak dobi po štiri ure zapora, »karcerja« smo rekli. V nedeljo po šolski maši bo treba kaznen nastopiti. Dodali so pa — gospodinjam na ljubo — sladko obljubo, da slabih redov v obnašanju ne bo, če bodo dijaki pokazali z lepim vedenjem, da jim je žal, kar so zagrešili.

Stvar se je rešila tako rekoč v vsestransko zadovoljnost.

In sotrudnik Grundner, ki je imel spretno roko za risanje, je v zaporu ves srečen in zadovoljen narisal trojno sliko: Brstje, cvet in sad.

Brstje: dijaško zbiranje v Straheči dolini; cvet: list izide, vse ga bere, ponos odseva z obrazov, pisatelji glasno razodevajo svojo slavo; sad: vse sotrudništvo piše v zaporih naloge pred očmi strogega nadzornika profesorja.

Škoda, da se je ta kulturna ilustracija podala na pot vsega časnega in tako zašla v pogubo!

(Dalje prih.)

Prof. M. Prezelj:

Organizacija študija.

Ko opazujemo izredni napredek in vseh poljih človeškega udejstvovanja, se nam nehote vsiljuje vprašanje po vzrokih in pogojih, ki so dovedli človeštvo na to stopnjo civilizacije in kulture, na kateri stojimo danes. Pogojev za velikanski in vsestranski razmah ter za razvoj vsega, kar imenujemo človeško udejstvovanje, je več, eden izmed glavnih pa je brezdvomno: organizacija delovnih sil v človeški družbi. Organizacija delovnih sil je ona gonilna vzmet, ki daje pogon vsemu, kar imenujemo kulturni napredek in kar je podlaga ljudskemu blagostanju.

Organizacija človeške družbe in njenih sil! Midas, ki izpreminja v zlato vse, česar se dotakne, Mozes, ki napaja

žejne in nasičuje lačne, Herkul, ki predstavlja gore in doline in uravnava tok rekam in potokom, Prometej, ki nas zalaža s toplotno in svetlobno energijo, Eskulap, ki prinaša bolnikom zdravje, Merkur, ki posreduje med narodi ter jih zblizuje, glej, vse to in še mnogo več je organizacija.

Organizacija je pogoj in podlaga za napredek človeške družbe in za čim svobodnejši razmah slehernega posameznika. Kaj je njeno bistvo, v čem obstoja njen evangelij, ki dela čudeže in uravnava delo posameznikov v dobrobit naroda in človeštva? Čim smotrenejša in temeljitejša izraba vseh v narodu razpoložljivih sil. To je glavna deviza organizacije ter obenem njen glavni namen. Njena

splošno veljavna pravila so imperativni zakoni, ki so postavljeni na podlagi temeljitega in vsestranskega proučevanja človeških telesnih in duševnih zmožnosti, in tem zakonom se mora pokoravati sleherni, ako mu je na tem, da ne propade v boju za obstanek, ampak stopa od uspeha do uspeha v dobrobit sebi in svojemu narodu.

Dijaku so namenjene te vrstice, radi tega si na kratko oglejmo, kaj je vedeti njemu, da uravna svoje telesne in zlasti duševne zmožnosti po principih organizacije in si tako zgradi nezrušljiv temelj, na katerega bo zidal in gradil bodočnost svojega življenja.

Prva zahteva organizacije je zahteva po ekonomiji dela, torej v primeru za dijaka, po ekonomiji učenja, študija. Ta bi se glasila nekako takole: Študiraj tako, da dosežeš čim boljše uspehe v čim krajšem času ter s čim manjšim tratenjem duševnih in telesnih sil in pa s čim enostavnejšimi sredstvi.

Koliko dragocenega časa potrafi marsikateri dijak z nesmotrenim delom, z nepravilno urejenim učenjem! Zahteve, ki jih stavi šola na dijaka, in njegove moči, so tako preračunane in umerjene, da jih srednje nadarjen dijak z lahkoto izpolnjuje, ako le hoče. Hoteti pa je treba, imeti je treba vsaj malo tega, kar je *conditio sine qua non* za uspeh vsakega podjetja, in kar imenujemo trdno voljo. Vsaj malo trdne volje ti je treba in ne bo ti težko osredotočiti svoje misli, koncentrirati pozornost na razlago, ki jo slišiš med poukom v šoli. S pozornostjo v šoli prihraniš obilo na času, ki bi ga moral sicer uporabiti za ponavljanje učne tvarine doma z daleka manjšim uspehom, a s tem večjim trudom. Torej trdne volje ti je treba za študij, olajšaš pa si delo s pozornostjo. Res, da je precej naporno slediti s skrbno pazljivostjo pouku nepretrgoma skozi štiri, pet učnih ur, vendar je z odmori med učnimi urami dovolj preskrbljeno za duševni počitek in oddih. Razen tega si sledijo

različno težki učni predmeti, izmed katerih te nekateri bolj zanimajo in te torej manj utrudijo ter se moreš med njih razlaganjem duševno vsaj deloma odpočiti.

Malo jih je, katerim bi bila prirojena srečna sposobnost, da morejo z lahkoto in ob vsakem času prilagoditi pazljivost in koncentrirati pozornost na to, kar gledajo in poslušajo. Ni mnogo takih, vsakemu sicer normalno razvitemu človeku pa je dano, da more sposobnost koncentriranja pozornosti z vajo razviti do čim temeljitejše popolnosti. Če ti je na tem, da boš čim lažje stopal od uspeha do uspeha, potrudi se in začni takoj z vežbanjem svoje za študij najvažnejše duševne sposobnosti, z vežbanjem in jačenjem volje in s stopnjevanjem pozornosti. Opuščaj za časa predavanja v šoli vse druge misli, ki te oddaljujejo od tega, kar poslušaj, a radi nepazljivosti ne slišiš, in sledi z vso pazljivostjo učiteljevim izvajanjem. Čas je denar in ni vseeno, ali dovršiš isto količino dela v eni uri, ali v dvakrat, trikrat tako dolgem času. Isto, kar velja za čas predavanja v šoli, velja seveda tudi za čas učenja, oziroma ponavljanja doma. Zavedaj se dejstva, da je koncentracija pozornosti pogoj za napredek v študiju in za izpopolnitev in poglobitev že pridobljenega znanja.

Koncentracija pozornosti zahteva sleherni učni predmet. Da pa prideš med študijem čim prej do zaželenega, čim boljšega uspeha, ti je študirati po metodi učne tehnike, ki najbolj odgovarja tvojim duševnim, pa tudi telesnim zmožnostim. Da najdeš to metodo, ki bo zate najbolj primerna, moraš poznati samega sebe. Ni dveh dijakov, čijih duševne sposobnosti bi bile povsem enake, in radi tega je jasno, da si mora vsak zase poiskati pravo pot, ki ga vodi do zaželenega cilja. Spoznavaj samega sebe in naučil se boš, kako se ti je treba učiti, da bo tvoje delo odgovarjalo glavnim principom ekonomije dela. Jako važno je, da najdeš pravi čas za študij, da študiraš predmete, ki zahtevajo več pozornosti in duševnega napora, v času,

ko je tvoj duh najbolj sprejemljiv. Katerih učnih predmetov se učimo najtežje? To vprašanje je istovetno z vprašanjem: Kateri predmeti nas najbolj utrujajo? Natančna psihološka raziskovanja so dognala sledeče: Najbolj nas utruja študij matematike, potem študij jezikov in končno študij realnih predmetov. Kaj sledi iz tega? Predmetov, kojih študij nam jemlje največ duševne energije, se učimo v času, ko smo duševno najbolj čili in torej najbolj sposobni. Zadevna merjenja in opazovanja nam odkrivajo, da je sposobnost za duševno delo največja dopoldne, in sicer med deseto in enajsto uro, najmanjša pa okoli ene popoldne. Od tu dalje duševna sposobnost zopet stalno narašča in njen popoldanski maksimum leži nekako med tretjo in četrto uro. Po šestih zvečer duševne zmožnosti rapidno izgublajo na jakosti, po tem času nas torej delo tem bolj izmuči, čim dalje delamo v noč. Ker pada čas naše najvišje duševne sposobnosti v čas šolskega pouka, izrabljaj čim intenzivneje najplodovitejši popoldanski časovni odsek med tretjo in četrto uro. V tem času se torej ne uči lažjih predmetov, oziroma bolje povedano predmetov, ki te bolj zanimajo in te njih študij manj izmuči, ta čas uporabljaj za učenje zlasti matematike, jezikov in realnih predmetov (fizike, opisne geometrije, prirodoslovja i. dr.).

Da si moremo pravilno urediti način študija, je treba dalje poznati tudi razmerje med našimi telesnimi in duševnimi sposobnostmi. Prej splošno prevladujoče mnenje, da se s telesnim delom odpočijemo duševno in obratno, je danes po neizpodbitnih protidokazih povsem ovrženo. V nas obstaja ena sama sila in ta se zmanjšuje, ako delamo duševno ali telesno. Ta ugotovitev kajpada ni v nikakem protislovju z večno veljavnim zlatim rekom: mens sana in corpore sano — zdrava duša v zdravem telesu, le pravilno je treba to pojmovati in vzgajati v harmoničnem skladu dušo in telo. Tvoj glavni posel je študij, in zato nikakor ne gre, da izgubljaš čas in tratiš moči z raznovrstnim športom baš

v času, ko si najbolj sposoben za duševno delo. Prav je in tako mora tudi biti, da gojiš telesne moči, to je v popolnem skladu z zdravstvenimi predpisi, nikar pa tega ne delaj v času, ko te študij najmanj izmuči, telesni napor pa ti jemlje moči, ki jih potrebuješ za duševno delo. Clovek ni perpetuum mobile, ni tako ustvarjen, da bi bil po telesnem naporu še ravno tako sposoben za duševno delo ko prej in narobe. Kmet in delavec se tudi posvečata duševnemu delu, a to ne v času, ko so jima potrebne moči za opravljanje telesnega dela. Dijak, ki trati svoje moči z gojenjem športa v času, ko bi lahko najbolje in najlažje bogatil svoje znanje, se mi zdi podoben kmetu, če bi takega nespametneža sploh mogel imenovati kmeta, ki ves božji poletni dan čita »Navodila za umno gospodarstvo«, zvečer pa hodi sušiti seno. Še v večji meri ko za druge, velja ravno za dijaka imperativ: *razdeli si delovni čas po načelih ekonomije dela!* Naj zavedem tu izmed mnogih tri rezultate navedenega raziskovanja o razmerju med delom in utrujenostjo:

1. Duševna utrujenost ima za posledico telesno utrujenost in obratno;
2. telesno delo bolj utruja ko enako dolgo duševno delo;
3. delo, ki ga opravljamo v času utrujenosti, nam jemlje zdaleka več energije kot ista količina dela v normalnem času.

Da moreš torej dosežati čim boljše in večje uspehe v čim krajšem času, ti je potrebna koncentracija pozornosti in pravilna porazdelitev ter čim temeljitejša izraba delovnega časa.

Izurjenost v tem ali onem delu zahteva truda in vaje, z vajo se na delo tako navadimo, da ga opravljamo nele z lahkoto, ampak tudi z veseljem in interesom. Čim bolj se navadimo na delo, tem manj nam jemlje moči, kadar ga opravljamo. Vaja je podlaga izurjenosti, njen temelj pa je red. Navadi se na red med delom! Ako imaš dobro in pravilno porazdeljene vsakdanje opravke, se boš na njih redno

izvrševanje prej ali slej tako navadil, da jih boš vršil z lahkoto, nekatere stranske celo povsem mehanično, t. j. brez tratenja duševne energije.

Poprimi se z veseljem dela. Ko si začel delati, rastejo uspehi in ž njimi tudi volja in veselje do dela. Pa ne samo to. Z uspehi med delom ti raste zavest, da si zmožen izvršiti to, kar si se namenil izvršiti, z delom zadobiš to, kar imenujemo samozavest. Samozavest pa je os jeklenega značaja. Posledice vojnih dni bolj in bolj izginevajo iz javnega življenja in vedno jasneje se kažejo obrisi boljše bodočnosti, ko bo človek v družbi pomenil to, kar je v resnici, ne pa to, za kar ga hočejo imeti drugi. Potrebna ti je telovadba in gojitev raznih drugih panog športa, da si jekleniš mišice in utrjuješ telo, potrebno pa ti je tudi vežbanje volje, da izvršiš to, kar zahteva od tebe stan in življenje. Poznam dijaka, ki je preplezal malodane vse vrhunce naših planin, doma pa nima toliko energije, da bi se vsedel za mizo in samostojno izvršil enostavno matematično nalogo. Pokaži, da si zmožen izvršiti tudi to, za kar ne pričakuješ posebne hvale in slave ter splošnega občudovanja! Mimogrede naj omenim po-

gubonosni vpliv, ki ga ima na razvoj in jačanje volje družba z onimi, ki jih označujemo z izrazom duševne lenobe. Izogibaj se take družbe čimbolj se je moreš in išči si prijateljstva v krogu onih, ki streme za napredkom, za čim večjim razmahom svojih duševnih zmožnosti in torej čim intenzivnejšim razširjenjem duševnega obzorja.

H koncu še to-le: Dijak, kateremu ta ali oni predmet ne »gre«, zagovarja svoje neuspehe, češ, da predmeta itak ne bo rabil v svojem poznejšem življenju. Res, marsičesa se učimo, kar nam pozneje ne bo nudilo nikakih ugodnosti, vsaj neposrednih ne, res pa je tudi, da si ravno z učenjem tako zvanih »suhoparnih predmetov« bolj krepimo voljo ko s študijem predmetov, ki nas bolj zanimajo. Glavni namen srednje šole ni, nuditi dijaku ravno to in ono znanje, njen najvišji cilj je, gojiti v dijaku smisel za duševno udejstvovanje, krepiti in utrjevati mu voljo ter ga tako vzgajati za človeka, ki ne bo opravljal samo poslov, ki jih mora, ampak bo delal, kar bo sploh v njegovih močeh. Vsak predmet je lahek in zanimiv, poprimi se ga s trdno voljo in prvi doseženi uspehi te bodo vodili do nadaljnjih uspehov.

V. Bohinec:

Nastanek geografske karte in njena vsebina.

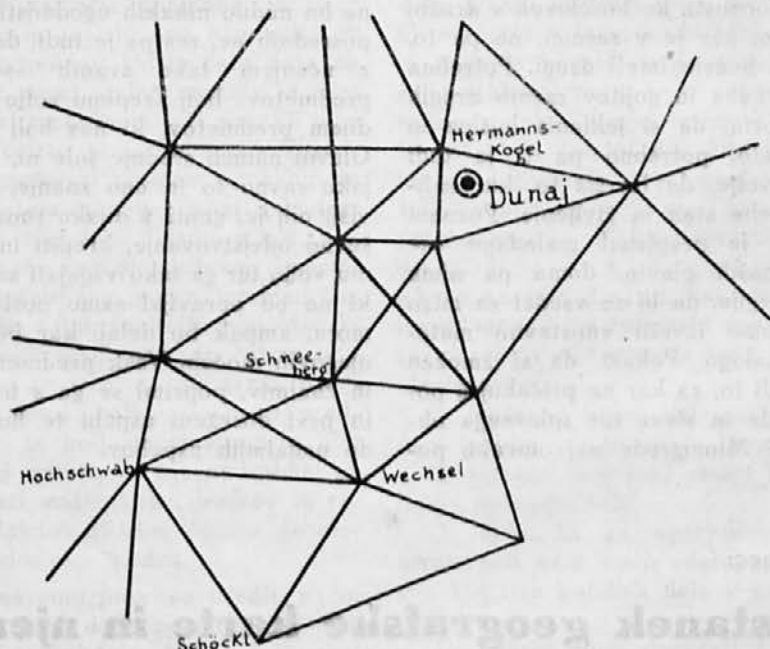
Najzanesljivejši vodnik na potovanju, na izletih po gorah in dolinah, pri proučevanju tujih dežel je dober zemljevid dotične pokrajine, seveda, če ga umemo pravilno brati in če skušamo izvedeti iz njega vse, kar nam more povedati. Kartografija je v zadnjih desetletjih tako napredovala, da nam nadomešča moderna karta v mnogih slučajih i najboljši opis pokrajine i živo besedo izkušenih vodnikov. V dosego te popolnosti pa uporablja kartograf tudi vsa razpoložljiva tehnična sredstva, radi česar je pot, ki vodi od prve risbe v ozemlju

do popolne karte, ki zapusti v kartografskem zavodu litografski stroj, težka in dolgotrajna. Dober zemljevid zahteva od svojega stvaritelja napor vseh duševnih in telesnih sil. Kajti kartograf mora biti kos težavam, ki mu jih stavlja n. pr. visokogorska pokrajina, obenem pa mora biti tudi izvežban v astronomsko-geodetičnem, topografskem in kartografskem delu v ožjem smislu, spoznati se mora v geografiji in mora končno biti tudi umetniško nadarjen, če hoče doseči zadovoljiv uspeh: pregledno in točno zemljevidno karto.

Kljub temu, da je kartografija dosegla v našem stoletju višek popolnosti in kljub dejstvu, da imamo tudi v Jugoslaviji v Vojnem geografskem inštitutu v Belgradu prvovrsten, lahko rečemo vzoren kartografski zavod, je vendar le malo ljudi poučenih o nastanku geografske karte, mnogo jih pa je tudi, ki karte ne znajo pravilno brati in pripisujejo, ko so kje v gorah ali gozdovih zašli, krivdo zemljevidu, češ da jih je zapeljal. »Kaj mi koristi karta, če ni kmeta blizu,« pravi pregovor teh ljudi.

svojim dijakom geološke formacije, ki se tu radi posebnih geoloških razmer menjavajo že na kratke razdalje. Ko se ob nekem polju zmoti in zamenja sorodni, prav slični formaciji, se oglasi z njive kmetič in popravi ob strmenju izletniške družbe profesorjevo zmotu. Imel je doma geološko karto in bil doobra poučen o geološki sestavi svojega posestva.

Tako daleč pri nas še nismo. Zato bo morda marsikomu ustrezno, če si v naslednjem ogledamo nastanek geo-

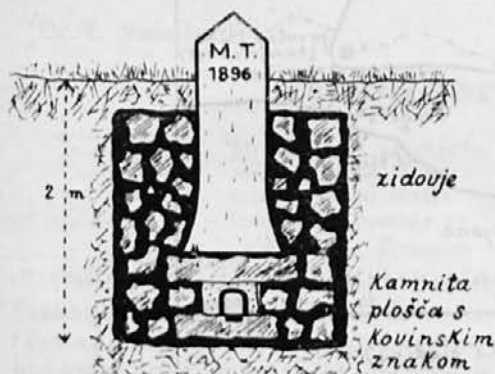
1. slika: Mreža trikotnikov prvega reda (okolica Dunaja).

V bolj naprednih deželah, kjer posvečujejo čitanju zemljevidov tudi v nižjih šolah večjo pažnjo in kjer so zemljevidi sami nad vse točno izdelani, pa zavračajo nasprotno kmetje vprašajočega potnika s pripombo: »Gospod, saj imate karto, v njej je vse povedano.« Tak odgovor sem s tovarišem dobil v okolici Stromberga na Badenskem v Nemčiji, ko sva zgrešila v mreži poljskih potov pravo stezo. V isti pokrajini je nekoč razlagal profesor geologije na izletu

grafske karte, da bomo znali njeno vrednost bolj ceniti, njeno vsebino pa uspešneje uporabljati. Najprej bomo sledili delu kartografa v ozemlju, nato ga bomo spremljali pri izvršitvi zemljevida v kartografskem zavodu, končno pa si ogledali gotovo karto samo. Pri tem se ne bomo spuščali v težke matematične in geodetske probleme, temveč na poljuden način in brez zahtevka natančnega strokovnega znanja tolmačili nastanek in vsebino zemljevida.

1. Delo v ozemlju.

Topografska karta ni prav za prav nič drugega kot zmanjšan tloris nekega dela zemeljske površine. Kakor si narišemo n. pr. v šoli pri prvem zemljepisnem pouku tloris šolske sobe, tako riše kartograf na posebni za to zgrajeni mizici tloris pokrajine na podlagi merjenj, ki jih izvrši na licu mesta. Težkoče ima pri tem predvsem s tem, da mora vpoštevati vodoravne razdalje med cestami, kraji itd. ter navpične razdalje

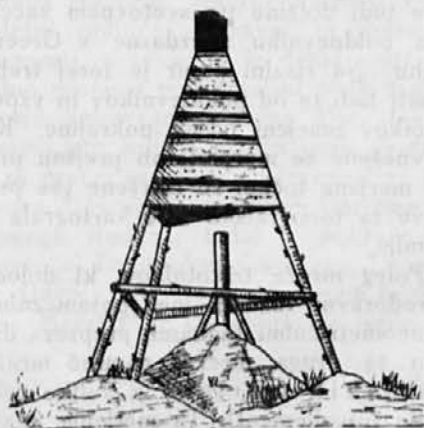
2. slika: Markacija trigonometrične točke prvega reda.

od morske gladine, tako da odgovarja končna slika i uporabljenemu merilu i resnični medsebojni legi objektov. Za to je potrebna točna izmera vsaj ene točke v dotični pokrajini in sicer s pomočjo astronomskih opazovanj in geodetskih merjenj (določiti je treba geografsko dolžino in širino dotične točke in njeno navpično razdaljo od morske gladine). Izhajajoč iz te natančno določene točke, se prepreže v svrhu določitve nadaljnjih točk, tako zvanih trigonometrov, vso pokrajino z mrežo enakostanskih trikotnikov. V teh izmerimo vse kote, tu in tam pa tudi dolžino posameznih stranic, ki postanejo s tem osnovnice in trdna opora za nadaljnja merjenja. Opazovanja in računanja pri tem postopku imenujemo s skupnim mednarodnim imenom triangulacijo, ker mu tvorijo podlago trikotniki.

Kartografi tvorijo najprej čim večje trikotnike, tako zvano mrežo pr-

v e g a r e d a (sl. 1), v kateri znaša razdalja med posameznimi merjenimi točkami 20—25 km. Le redkokdaj prekoračijo to razdaljo, vendar pa je n. pr. znano, da so Angleži pri svojih merjenjih v Himalaji — pač zaradi težko pristopne pokrajine — razmaknili točke za 200 do 300 km in še več. S triangulacijami drugega, tretjega in morda še nižjega reda vnesemo med daleč narazen ležeče točke prvega reda toliko novih točk, da so končno oddaljene med seboj le za 1 do 3 km. Trigonometrične točke, ki jih ne določa kaka cerkev ali sicer dobro vidna točka v pokrajini, dobijo svojo posebno markacijo, ki jo predstavlja običajno kamen na površini in kamnita plošča pod površino (sl. 2), nad obema pa se dviga lesena piramida, stolp ali slična stavba (sl. 3), tako da je točko lahko najti tudi po preteku daljše dobe. Za določitev teh točk se uporablja tako zvani teodolit, optičen instrument, ki ga postavi geodet na vsako točko omenjenih trikotnikov v svrhu merjenja njihovih kotov.

Kakor vemo, zemeljska površina v resnici ni ravna, temveč tvori vsaka po-

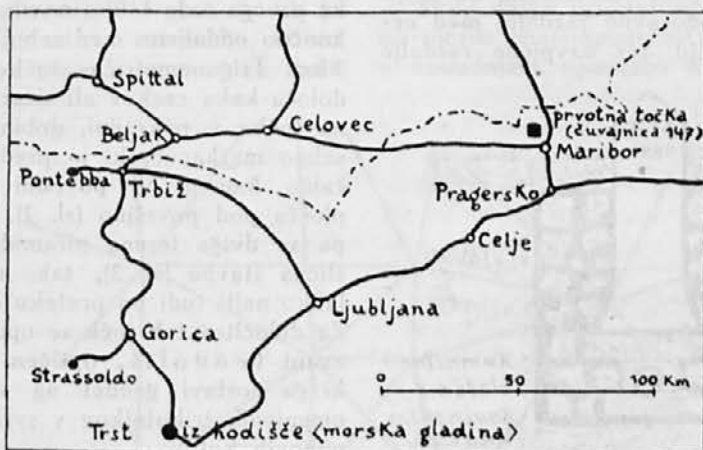

3. slika: Lesene piramide na trigonometrični točki.

krajina del zemeljske oble, tako zvanega geoida. To neravno površino mora kartograf prenesti na ravno ploskev svojega risalnega papirja. V to svrhu se posluži posebne stopinjske mreže, določene po tej ali oni projekciji.

ker more le na ta način doseči kolikor toliko zvesto sliko narave, zvesto zlasti kar se tiče dolžin, ploskev in kotov. S projekcijami se tu ne moremo obširneje baviti, omenjamo le, da obsegajo jugoslovanske specialne karte v merilu 1:100.000 v svojih normalnih sekcijah po $\frac{1}{2}^{\circ}$ v širino in dolžino. Ravnaajo se po pariškem poldnevniku, a imajo vne-

skupin. Najvažnejše in najbolj natančno merjene so tako zvane prvotne točke, ki so zaznamovane v živo skalo in običajno prekrivane z majhnim spomenikom. Edina taka točka v Sloveniji se nahaja blizu Maribora pri čuvajnici št. 147. Poleg teh točk imamo višinske točke prvega reda, ki so vidno in navpično ali na posebnih kamnitih stebrih in vi-

4 slika: Mreža višinskih merjenj v Sloveniji.

šene tudi dolžine po svetovnem začetnem poldnevniku zvezdarne v Greenwichu. Na risalni papir je torej treba vrisati tudi ta od poldnevnikov in vzporednikov omejeni odsek pokrajine. Ko so vnešene še morebiti ob prejšnji priliki merjene točke, so izvršene vse priprave za topografsko delo kartografa v ozemlju.

Poleg mreže trikotnikov, ki določa le vodoravne razdalje med posameznimi trigonometričnimi točkami, prepreza državo še druga mreža, namreč mreža višinskih merjenj z veliko točnostjo (nivellement). Ta merjenja imajo nalogo, da prenesejo višino morske gladine na vso merjeno pokrajino in potekajo v glavnem vzdolž cest in železnic, n. pr. v Sloveniji vzdolž bivše južne železnice in vzdolž gorenjske proge (sl. 4). Približno na vsak 1-5 km je tu merjena višina nad morjem, vendar so pa točke zaznamovane na zidovih trdnih poslopij tudi v tej mreži razporejene v več

šinske točke drugega reda (sl. 5), ki so vdolbljene vodoravno na raznih manjših objektih, n. pr. na obcestnih kamnih ali na spomenikih, na ograji mostov itd., kakor je pač nanesel slučaj. Kot izhodno točko so izbrali za naše pokrajine višin-

5. slika: Višinska točka drugega reda.

sko točko v finančnem poslopiju tržaške luke, torej višino gladine Jadranskega morja. Ker je služila gladina Jadrana tudi Srbom pri njihovih merjenjih že pred svetovno vojno kot osnovna baza, naša kartografija pri združitvi avstro-

ogrsko kartografske mreže s srbsko oziroma črnogorsko mrežo nima nobenih resnejših težkoč.

V kratkih potezah smo tako označili potek kartografskega dela, ki tvori potrebno osnovo za vrisavanje posameznih objektov, cest, hiš, gozdov itd. A prav ta uvodna dela so zvezana s silno obsežnimi in mučnimi geodetičnimi merjenji z najnatančnejšimi in skrajno občutljivimi

instrumenti. Zamotani računi so v svojih končnih rezultatih zbrani v vsaki državi v celi vrsti ogromnih foliantov, ki tvorijo osnovno gradivo kartografskih zavodov, kajti od njihove dovršenosti in zanesljivosti oziroma od natančnosti in gostote trigonometričnih in višinskih točk je odvisna vsa znanstvena vrednost topografskih del, o katerih bo govor v naslednjem odstavku.

(Nadaljevanje sledi.)

Dr. L. Sušnik:

Trobadorska lirika.

Strune, milo se glasite,
milo, pesmica, žaluj;
srca bolečine skrite
trdosrčni oznanuj...

Prešeren, Strunam.

Ob tej in nekaterih drugih pesmih Prešernovih imamo vtis, kakor da so naravnost zajete iz bogate zakladnice trobadorske lirike, tako slične občutke in misli izražajo. Podobni vzroki imajo podobne posledice. Ko pa občudujemo Prešerna, ki je pri nas prvi ustvaril tako rekoč iz nič klasično ljubavno poezijo in izklesal njen zunanji izraz, se ne smemo nič manj čuditi provensalskim trobadorjem, ki so brez vsake tradicije ne le položili temelj vsej moderni liriki, ampak so jo tudi že tako v vsebinskem kakor v oblikovnem pogledu tako usovršili, da more njih poezija še danes v marsičem služiti pesnikom za vzor. Ta provensalska lirika¹ je edinstven, čisto originalen pojav in nima na zunaj z antiko ničesar

skupnega več. Loči se od nje po jeziku in obliki, po naziranju in po vsebini ter pomeni zato po 700 letnem razdejanju začetek druge umetnosti evropske, izrastle iz novih temeljev krščanske srednjeveške kulture.

V domovini trobadorstva.

Trobadorska poezija je vznikla na jugu Francije pod toplim, takrat še svobodnim solncem. Navzlic kasnejši večstoletni politični, upravni in kulturni skupnosti s severom je doma ondi še vedno poseben provensalski jezik z več narečji, takozvana »lengua d'oc« (»oc« pomeni isto, kot na severu »oui« = da), ki se precej razlikuje od francoščine na severu. Govori se v porečjih Garonne in dolnjeja Rodana, tedaj v pokrajinah: Provence, Languedoc, Gascogne, Limonsin, Quercy, Rouergue, Auvergne in deloma Marche ter Dauphiné. Ta jezik, ki

¹ Prim. M. Raynouard, *Choix des Poésies originales des Troubadours*, Paris 1916 ss., 6 zv. — Karl Bartsch, *Chrestomathie provençale*⁶, Marburg 1914. — C. Appel, *Provenzalische Chrestomathie*⁴, Leipzig 1912. — O. Schultz-Gora, *Altprovenzalisches Elementarbuch*³, Heidelberg 1915 (seznam zadevne literature). — G. Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie*, Strassburg 1893 ss. II, 1—3 (zgodovina romanskih književnosti, provensalske v II, 2, str. 1—69 od A. Stimminga). — Gustave Lanson, *Histoire de la Littérature française*¹⁰, Paris 1908. — Hermann Suchier — Ad. Birch-Hirschfeld,

Geschichte der französischen Litteratur, Leipzig und Wien 1905 (o prov. s. 56 ss.) — Karl Federn, *Dante und seine Zeit*², Leipzig 1916. — Karl Voßler, *Italienische Literaturgeschichte*, Leipzig 1908. — Rudolf Beer, *Spanische Literaturgeschichte*, Leipzig 1903. — Carl Weiser, *Englische Literaturgeschichte*, Berlin u. Leipzig 1914. — Friedrich Vogt-Max Koch, *Geschichte der Deutschen Literatur*, Leipzig u. Wien 1910. — Dragutin Prohaska, *Pregled hrvatske i srpske književnosti i Ogledi*, Zagreb 1918. — Branko Vodnik, *Pregled hrvatsko-srpske književnosti u ogledima*³, knj. I. Zagreb 1923 i. dr.

ni bil v srednjem veku pod imenom »romans« oz. od 13. stol. dalje »proensal« nič manj veljaven in širokoznan kot severnofrancoski, stoji v sredi med romanskim severom in romanskim jugom; najbližji je prav za prav obsredozemski skupini romanskih jezikov: katalonščini, španščini in italijanščini. Ti jeziki so bili od nekdanj v prvotnejši in ožji zvezi z Rimom kakor pa recimo francoščina, portugalščina ali celo romunščina, ki so po času in kraju in zato tudi po razvoju bolj oddaljene od žarišča latinščine. — Languedoc je bil do renesance običajna pot po suhem iz Španije v Italijo, kar je še bolj družilo vse te dežele in jih ločilo od severnejših pokrajin; katalonsko ozemlje tja do Valencije je itak spadalo nekdanj pod provensalsko območje. Nič čudnega torej, če se smatrajo južni Francozi za boljše Latince od severnih, in to po rodu, jeziku in temperamentu.

Omenjena razlika je plod zemljepisnih, zgodovinskih in etnografskih razmer. Južnofrancosko ozemlje je po naravi nagnjeno proti jugu oz. zapadu, kakor kaže razvodnica med Loiro in Seino na eni ter Garonno in Rodanom na drugi strani. Južno, mediteransko podnebje je dalo ondotnemu ljudstvu drugačen, živahniji značaj. Prirodna nadarjenost za godbo in petje je v zvezi z vročim temperamentom rodila tu predvsem liriko, medtem ko je hladnejši, a energičnejši sever segel po epiki. Dočim je severna Galija postala rimska šele pod Cezarjem, je bila Provensa, kakor pové že ime samo, ena prvih (osvojena l. 122. pr. Kr.) in najbolj cenjenih rimskih provinc; njeni prvi stiki z obsredozemskimi narodi pa segajo še dalje nazaj in deležna je bila že grške kulture. Sprva je bila mnogo večja nego sedaj, ker je obsegala tudi sedanji Languedoc in Dauphiné, in njeno ime se je raztezalo že v 12. stoletju na vso južno Francijo (razen mogoče Gascogne). Te južne dežele so bile do 13., deloma celo do 15. stoletja politično ločene od severne Francoske (vez vazalstva je bila le ohlapna); večjidel so bile samostojne, nekatere na zapadu so bile tudi last angleške vladarske rodovine.

Slednjič ne smemo pozabiti, da so dali po preseljevanju narodov severni in pa vzhodni Franciji germanski osvojitelji (Franki in Burgundi) drugačen značaj nego so ga dali južni Franciji Goti in pozneje Iberci oz. Arabci; o dolgotrajnih bojih z Mavri ali Saraceni (do 10. stoletja) v teh krajih pripovedujejo tudi severnofrancoski epi. Zgodovinski spomeniki v mestih Aix, Arles, Orange, Nimes, Avignon i. dr. pričajo še danes o posebni, slavni preteklosti teh pokrajin. Tako predstavljajo Provencalci tudi z ozirom na mešanico plemen tip, različen od francoskega.

Provencalsščina se ponaša tudi s tem, da je prva med romanskimi jeziki dobila precej enotno obliko. Trobadorji iz raznih dežel pesnijo namreč že v nekakem skupnem književnem jeziku, ki je najbližji narečju, kakor se je govorilo v Limousinu. Zato slovstveni zgodovinarji radi smatrajo to pokrajino za zibelko trobadorstva. Ali je obstojala pred nastopom prvega znanega trobadorja Guilhema IX. akvifanskega, grofa iz Poitiersa (ok. l. 1100.), že tozadevna tradicija, ali pa je prav njegov nastop tako močno vplival, da so ga posnemali celo v jeziku, ki je dal temeljne forme za izražanje pesniških čuvstev, se ne da ugotoviti. Gotovo pa je ta jezik jako izrazit, bogat, zvočen in gibčen ter se izborno prilega zahtevam mične in pestre poezije. Saj se je zdel celo najbližjim sosedom tako zgleden in dovršen, da so ga privzeli kot svojega v svrhe lirskega izražanja.

Posebno pomembno je torej, da srečamo tu na jugu prvič po zatonu antike svojevrstne lirske pesnitve v narodni govorici. Po pravici smemo reči, da je to več kot kar nam je dala renesansa, zakaj to ni le prerod, to je porod nečesa novega.

Omogočile so to ugodne okoliščine. Francoski jug je bil manj prizadet po preseljevanju narodov in sledečih krvavih bojih, zato je nastala tu najprej v krščanski Evropi zopet nova kultura. Prej kot drugod so se tod razcvetela bogata mesta. Mirnejši razvoj in večje blagostanje je pospešilo postanek umet-

nosti in lepih navad. Številnemu samostojnemu plemstvu po dvorih in gradovih se ni bilo treba vedno le boriti, ampak je lahko razvilo tudi smisel za lepoto, za razkošje, za gostoljubje, blesk in zabavo. Večja svoboda govora, kretanja in življenja sploh je omogočila tudi večjo omiko, ne nazadnje gojitev godbe in petja. Pri tem bolj veselem in izbranem družabnem občevanju je pripadla ženstvu sama po sebi odlična vloga. Tako je dal jug viteški dobi notranjo ceno, kulturo duše in srca, kot se zrcali v trobadorskem pesništvu, prvi umetni liriki srednjega veka na zapadu.

Njega temelji in postanek.

Če hočemo razumeti poezijo trobadorjev, si moramo predstaviti tri njene glavne stebre: fevdalno viteštvo, jako krščanstvo in dostojanstvo žen.

Stan vitezov je na zapadu najprej zrastel v severni Franciji, in sicer iz srednjeveške socialne uredenosti. Vladajoče plemstvo je potrebovalo za svoja vojaška podjetja težko oboroženih jezdecov iz vrst nižjih slojev (večinoma nesvobodnjakov) in jim kot plačilo za njihovo službo dajalo kose zemlje v fevd. Bojeviti, energični sever je tudi prvi izoblikoval zunanje, tehniške strani viteštva in mu priboril priznanje in ugled po vseh sosednih deželah. Posebno se je povečala veljava viteškega stanu v križarskih vojnah, ko je postala njegova vloga celo važnejša od duhovniške. To je doba največjega razmaha viteštva, njegovega ugleda, njegove časti. Zakaj tedaj niso služili le svojim gospodarjem, ampak tudi Bogu v borbi proti nevernikom. Bili so desna roka cerkve, pripravljeni v svoji verski vdanosti, da prenašajo največje napore in žrtve.

Ideali viteštva so bili, poleg spretnosti v boju, junaški pogum, zvestoba gospodu in pomoč šibkim v smislu krščanskih načel.

Viteštvo in njega vzori so se kmalu razširili tudi na jug. Tudi tu ni manjkalo bojaželjnih vlastelinov in njih pomagačev. Tako najdemo med trobadorji tudi pevce orožja in boja. Izredno živo in krepko

slika viteško veselje do borb pesem, ki jo nekateri pripisujejo Bertranu de Born. Pesnika veseli pomlad, zelenje, petje ptic, še bolj pa šatori na travnikih in čete vitezov na konjih. Veseli ga obleganje gradov in rušenje utrd. Brez strahu se vrže pravi plemič kot prvi v boj in potegne z lastno hrabrostjo svoje viteze za seboj. Vsakdo mu rad sledi v bojni metež. Zakaj nihče ni cenjen, dokler ni prejel in zadal mnogo udarcev.

Massas e brans, elms de color,
escutz trauchar e desguarnir²
veirem a l'entrar de l'estor
e maintz vassals ensemis ferir,
don anaran arratge
chaval dels mortz e dels nafratz;
e quan er en l'estorn entratz,
chascus hom de paratge
no pens mas d' asclar chaps e bratz,
que mais val mortz que vius sobratz.

Je-us die que tan no m'a sabor
maniar ni beure ni dormir
com a, quan auch cridar: »a lor«!
d'ambas las partz et auch enmir
chavals vochs per l'ombratge,
e auch cridar: »aidatz! aidatz!«
e vei chazer per los fossatz
paucs e grans per l'erbatge
e vei los mortz que pels costatz
an los tronzos ab los cendatz...

(Schulz-Gora, 163.)

(Kije in meče, barvane čelade, ščite prebadati in drobiti bomo videli v začetku boja in mnoge junake udarjati, radi česar bodo begali okoli konji mrtvih in ranjenih; in ko se poda v boj, misli vsak mož iz dobrega rodu le na razbijanje glav in rok, saj velja mrtvec več kot živ premaganec.

Povem vam, da mi ne godi toliko ne jed, ne pijača, ne spanje, kot kadar slišim krike: »Nadnje!« od obeh strani in rezgetanje praznih konj skozi senčnato drevje in slišim klice: »Pomagajte, pomagajte!« in vidim padati po jarkih nizke in visoke v travo in vidim mrtve, ki jim tiče v bokih odlomki kopjišč z zastavicami...)

Kajne, to je izraz divje energije in brezobzirne borbenosti, ki jo danes komaj še pojmlimo!

Tako je del trobadorske poezije posvečen službi gospodarjev, ki so pevce

² Izgovarjaj ch = č; j = ž; g (pred e, i in na koncu besed) = dž; c (pred a, o, u) = k; qu = k; ç = s; lh, (i)ll, gl = lj; nh, (i)gn = nj.

vzdrževali, in službi Boga za zmagó resnice in pravice. A tu na jugu je vzkli kot nov cvet še nadaljnji vzor — službe ženam, ki se je zdel vsem najlepši in je zavzel v ti liriki največ prostora.

Naravno je, da je v tej solnčni deželi s številnimi prospevajóimi mesti in razkošnimi dvori ob veselem in bodrem vrvenju pripadlo v splošnem bolj izobrazjenemu ženstvu prednostno mesto. Bile so dika družbe, odlika najboljšim vitezom in zgled uglajenega ponašanja. Kakor so bili možje gospodarji zemlje, tako so bile njihove dame gospodarice srcá. In kakor so vitezi udano služili svojim gospodom, od katerih so bili odvisni, tako so peli trobadorji slavo njihovim gospóm in dobivali zato priznanje in nagrade. Tako se je uveljavilo fevdalno razmerje tudi v odnošajih med spoloma.

Že pri prvih trobadorjih srečamo poleg izražanja navadne ljubezni tisto brezنادno dvorjenje dádam, ki je tipično za poznejšo trobadorsko liriko. To opevanje grajskih dam, proslavljanje njihovih vrlin, hrepenenje in obupavanje je v resnici le častna viteška služba, lepa družabna forma: izrazi kot kurtoazija, kavalirstvo, gentlemanstvo spominjajo še danes na to. Čuvstva, ki govoré o njih izbrane izjave, so običajno narejena, besedne igre, spretna retorika, ki je v bistvu pretežno stvar miselne abstrakcije. Ta ljubezen pregiblje le poetove ustne, ker ne izvira iz srca, ampak iz glave. Saj trobadorji navadno ne opevajo deklet, niti lastnih soprog — čeprav so neredko oženjeni — temveč visoke góspé pokroviteljice in to brez ozira na njihovo starost in mičnost. Cilj tej ljubezni ni kot v vsakdanjem življenju zakon, ampak se zakonskega razmerja sploh ne tiče, ker stoji nad njim. Zakonska čast je bila v načelu nedotakljiva in pevcí so morali paziti na meje spodobnosti; izjeme so le redke in potrjujejo pravilo. Tako je bilo to oboževanje le platonsko, idejno: laskalo je ženam graščakov, ker je širilo slavo njihovega imena, a viteškim trobadorjem je veljala milostna naklonjenost dame celo več kot njihovi lastni junaški čini. In res cerkev ni nastopala proti trobadorstvu.

Zakaj tudi! Saj je ta brezinteresna ljubezen spojena z višjo krščansko miselnostjo, požlahtnjena po odpovedi in dvignjena nad čutnost. Celo izrazoslovje je povzeto iz meditacij o nadnaravni ljubezni do Boga in Marije, kot to dobro poudarja Lanson. In ravno cerkev je bila tista, ki je s češčenjem Marije, kot se je zlasti v zadnjem predhodnem stoletju močno razširilo, dvignila ženo na višje stališče. — Najlepše si predočimo stvar, če primerjamo pojmovanje ljubezni pri trobadorjih in pri Ovidu. Ovidova poezija je sicer tudi dvorska, umetna in nekatera mesta pri trobadorjih spominjajo na podobe v Heroidah — in vendar kako neskončna razlika! Ovid gleda v ženski kurtizano, trobador največje časti vredno damo, Ovid pozna le čutno ljubezen, pohotnost, naslado, trobadorjeva ljubav pa je le duhovna, zlahtna, krščansko-plemenita — do samoodpovedi.

To je en vir — notranji — za razumevanje trobadorske koncepcije. Drugi — zunanji — pa je arabski vpliv. Znano je, da se je viteštvo in ljubavna poezija razvila najprej pri Saraceni, s katerimi je bil tedanji zapadni svet v raznih stikih v časih miru, še bolj pa v časih vojn v Levanti in na Pirenejskem polotoku, kjer so gospodovali Mavri in vpadali celo v južno Francosko. Provencalci so se kot njih najbližji sosedje lahko seznanili z njihovo miselnostjo kakor tudi ni brez zveze, da pade razcvet trobadorske poezije baš v dobo križarskih vojn, ki so se jih udeležili tudi številni trobadorji; nekateri navajajo kot neposredni povod za njen vznik osvojitve Toleda (l. 1085.), ker so se tedaj seznanili Provencalci z važnim središčem arabske kulture.

Navada, dvoriti omoženim ženam, se je pojavila že v 11. stoletju in da kažejo narodne pesmi slične reflekse, govori za daljšo tradicijo. Zdi se, da so tedaj videli ljudje v tem neprirodnem razmerju poseben mik in čar. Da so bili možje sprva ljubosumni, o tem pričajo tako zvani stražarji. Pri prvih trobadorjih, pri katerih je bilo ljubezensko čuvstvo še bolj resnično, čitamo tudi o raznih tragedijah ljubosumnosti, ločitve in smrti. Ta strah

pred hudim možem se je ohranil pozneje kot nekak odmev iz prejšnjih časov in ljubosumje je veljalo kot znak največjega nazadnjaštva in neolikanosti. Pravi viteški soprog ne sme biti nikoli ljubosumen, temveč mora ženi vedno zaupati. Vrhutega je bil lik ljubosumnika nekako formalna potreba v svrhu kontrasta (resnost — komika): bila je to tarča stalnega zasmehovanja in ukane. Da je temu res tako, potrjuje dejstvo, da prevzame pri portugalskih trobadorjih to vlogo sitna, zadirčna mati...

Na drugi strani ni trobadorska dama nikdar ljubosumna ali prevarana. Nasprotno pa mora biti ljubimec vedno v strahu zanjo. Ljubezen je več vredna in bolj zaslužna, če se mora boriti z zaprekami in nevarnostmi. Iz istega razloga je moralo ostati vse kar se dá skrivnostno in diskretno in ni bilo dovoljeno izdati imena ljubljence. Pač pa so označevali ljubezenski pevci svoje dame s skrivnimi imeni (senhal), kot »moja tolažba«, »lepa nada«, »lepi raj« itd. In dame so dajale svojim pevcem često ljubavne znake: prstane, trakove, robce, rokavice i. dr., ki so jih ti s ponosom nosili. Kako ugodno čuvstvo je prevevalo srce dami, ko je poslušala pesmi sebi v čast, ki so se glasile širom dežele in so jih vsi občudovali, njo pa — neznanko — blagorovali in jo zavidali, da ima tako vnetega pevca in častilca!

Ugodno socialno stanje, ki je vzbudilo trobadorsko pesništvo in omogočilo njegov razvoj, ker je nudilo pevcem, v kolikor niso bili sami dovolj imoviti in pesnili le za čast in razvedrilo, pogoje za obstanek, je določilo torej tudi njegov značaj. Leta in leta prepevajo posamezni trobadorji slavo gospé na dvoru, kjer so našli bivališče, kujejo jo v zvezde, ji zatrjujejo svojo ljubezen, zdihujejo in hrepené, milo tožijo nad njeno trdosrčnostjo, se jezé nad obrekovalci, upajo in obupujejo, se upirajo in zopet tolažijo, da mora biti žlahtna ljubezen nesebična in ostati neizpolnjena, da je tem boljša, tem popolnejša, čim več trpi pesnik v samopremagovanju in čim dalje stanovitno prenaša vse preizkušnje. Spričo sploš-

nosti te mode se iz pesmi samih ne dá dognati, v koliko je tupatam pri pojedincih sodelovalo resnično čuvstvo. Vemo pa, da so dame hudo zamerile pevcem, če le niso ostali dovolj zvesti tej službi.

Lep primer ljubavne zaverovanosti nudi Bernart de Ventadorn v 7 kitični kanconi (Raynouard III, 44 ss.). Ljubezen je sama sebi namen. Kdor ne čuti njene sladkosti, je boljše, da ne živi. Pesnik se ji je vsega posvetil in vzdihuje za krono vse lepote in dobrote, ki je njegova dama. Vse bi dal, da bi jo uveril, da je njegovo nagnjenje resnično.

Quant ieu la vey, be m'es parven
Als huels, a l' vis, a la color,
Qu'eissamen trembli de paor
Cum fa la fuelha contra'l ven:
Non ai de sen per un efan,
Aissi sui d'amor entpres,
E d'ome qu'es aissi conques
Pot dompna aver almosna gran.

Bona domna, plus no us deman
Mas que m' prendatz per servidor,
Qu'ie us servirai cum bon senhor,
Cossi que del guazardon m'an:
Veus me al vostre mandamen
Franx, cors humils, gais e cortes,
Ors ni leos non etz vos ges
Que m'aucisatz, s'a vos mi ren.

Aquest'amors me fier tan gen
Al cor d'una doussa sabor,
Cen vetz muer lo jorn de dolor,
E reviu de joy autres cen.
Tant es lo mals de dous semblan,
Que mais val mos mals qu'autres bes,
Epus lo mals aitan bos m'es
Bos er lo bes apres l'afan...

(Kadar jo zagledam, se mi dobro pozna na očeh, na obrazu, po barvi, kajti tako se tresem od strahu kot list v vetru. Niti toliko razuma nimam kot otrok, tako me je prevzela ljubezen, in človeka, ki ga je tako osvojila, se mora gospa res zelo usmiliti.)

Dobrotljiva gospa, ne prosim vas drugega kot da me sprejmete za služabnika, zakaj služil vam bom kot gre dobremu gospodu, naj že bo plačilo kakršnokoli. Glejte, tu čakam vaših zapovedi odkrit, udan, vesel in dvorljiv. Saj pač niste medved ali lev, da bi me usmrtili, če se vam predam.

Ta ljubav me rani tako lepo v srcu z milo sladkostjo; stokrat umrjem vsak dan od bolesti in stokrat zopet oživim od veselja. Tako prijetna se mi zdi bol, da je moje hudo več vredno nego druga dobrina, in če mi je že hudo tako zelo dobro, kako velika bo šele sreča po prestanih mukah...)

Obrazi trobadorjev.

Med blizu 500 trobadorji (prov. trobador oz. franc. trouvère = najdec, izumitelj) srečamo zastopnike najrazličnejših stanov od najnižjih do najvišjih: so najdenčki, poselski sinovi, godci, rokodelci, meščani, duhovniki, vitezi, grofje, knezi in kralji; tudi 19 gospá je vmes, tako grofica Beatrix de Dia, Marija Turenska, Clara d'Anduza, Gaudairenca i. dr. Največ trobadorjev je pripadalo nižjemu plemstvu; ti so živeli od darežljivosti višjega; nekateri so bili pravcati dvorski pesniki. Taki meceni so bili zlasti grofje v Tolozi (Raimon V. in VI.), v Béziersu, v Montpellieru, v Arlesu, Orangi i. dr. Vendar je bil trobadorski poklic neglede na rod vseskozi časten in uvaževan. Do tega bi seveda ne bilo prišlo, če bi bili pevci kot nekaj le preprosti godci ali goslarji (joglars), ne, do tega visokega stališča je dvignilo stan dejstvo, da so se mu posvečali celo najvišji krogi. To nam pové, da je trobadorstvo v bistvu aristokratski pojav: šele visoko plemstvo mu je dalo res sijaj in ugled. Prva trobadorja sta bila menda grof Guilhem IX. Akvitanski v Poitiersu in Eblēs II. Ventadorski, kasneje srečamo grofa Rambauta III. d'Aurenga, princa Jautra Rudela de Blaia, kralja Riharda angleškega, Alfonza II. aragonskega, cesarja Fridrika II. in mnogo drugih; trobadorji iz ostalih slojev, ki so se pojavili, ko je prišlo pesništvo v visoki družbi naglo v modo, so mogli uspevati le v senci, zaščiti, spremstvu plemenitih drugov in prijateljev; zakaj vse je družila poklicna vez pesnikovanja brez ozira na pokolenje in socialni položaj. Pesniški dar je izravnal te razlike in to je znak precejšnje duševne kulture.

Trobadorji so se udejevali res vzajemno. Bili so taki, ki so sami prednašali svoje pesmi, h katerim so morali vedno zlagati tudi napeve, pa tudi taki, ki so vodili s seboj pevce ali goslarje, da so peli njihove pesmi, če ne, pa jih vsaj spremljali na goslih ali na plunki. Včasih so pa samo naučili pevce svojih pesmi in

jih pošiljali k osebam, katerim so bile namenjene.

Največkrat je bila dolžnost in naloga trobadorjev, da so opevali soprogo gospodarja. Nekateri pa so potovali tudi samostojno iz kraja v kraj, z gradu na grad, od slavnosti k slavnosti. Povsod so jih radi sprejemali, saj so prinašali razvedrila, veselja, zabave. Nadomeščali so tedanjemu času koncert, časopis in knjigo. — Zato je razumljivo, da so ravno goslarji močno udeleženi pri trobadorstvu, ker jih je tok časa nehote zanesel v to smer. Kamor so prišli, niso zahtevali več od njih ljudskih pesmi, smešnic in burk, marveč najlepše in najnovejše trobadorske pesmi; za te so dobivali tudi najboljše nagrade, bodisi da so ostali sami svoji ali pa stopili čisto v službo odličnih trobadorjev, ki so rabili večjih godbenikov kot spremljevalcev.

Posledica trobadorskega poklica je bila, da so večidel zelo veliko in tudi daleč potovali, ne le po zapadni in srednji Evropi, ampak celo v tuje dežele kot na Ogrsko, na Balkan in še dalje v Orient.

Dosti je bilo takih, ki so po dolgem in nelahkem tavanju po svetu iskali in našli pod kraj svojega življenja zavetja in miru za tihimi zidovi samostanov.

Oglejmo si tedaj nekaj markantnejših postav med njimi, v kolikor imamo sploh podatkov iz njihovega življenja. Ohranilo se nam je precej življenjepisov (104), ki so jih sestavili že v 13. stol., a so le deloma zanesljivi, ker so nekateri podatki zajeti očitno šele iz njihovih pesmi in po okusu bretonske romantike novelistično podani.

Najstarejši trobador je bil vojvoda Guilhem IX. Akvitanski, grof iz Poitiersa (1071—1127). Bil je izredno lep, duhovit in lahkoživ mož: vojščak in veseljak, ki je imel mnogo bojev doma in v Orientu, kamor je popeljal križarsko vojsko in ostal ondi nekaj let. Doživel je bil dosti viteških in pustolovskih dogodivščin, ki so jih še dolgo pripovedovali o njem. O tem pričajo tudi njegove

deloma razposajene, deloma resne pesmi, ki so po svoji zasnovi še blizu narodnim, romance in ljubavne pesmi. Vendar je viden razvoj od preprostega k bolj umetnemu načinu in že pri njem najdemo temeljne misli o ceni vztrajne ljubezni.

V zadnji (11.) pesmi jemlje vojvoda slovo od dvorskega življenja in prijateljev v spokorniški pesmi, koje prva kitica se glasi:

Pos de chantar m'es pres talens,
farai un vers, don sui dolens;
no serai mais obediens
en Peitau ni en Lemozi.

(Bartsch 35.)

(Ker mi je vzeto veselje do petja, bom napravil spev, ki sem ga žalosten; ne bodo me več slušali v Poitouu in Limusinu.)

Daroviti rod Guilhemov je še dolgo vplival na porast trobadorstva. Njegova vnukinja Alienor (Eleonora) je kot francoska in pozneje angleška kraljica močno podpirala pesnike in pesništvo na severu, tako tudi njeni sinovi in hčere (n. pr. Rihard Levjesrčni, Marija Šampanjska i. dr.).

Čujmo sedaj, kaj povedo »Življenjepisi trobadorjev« o prvem tipičnem pesniku hrepenenja, Jaufru Rudelu!

»Jaufre Rudel de Blaia vam je bil jako zlahten mož, princ iz Blaie. In se je zaljubil v grofico iz Tripolisa (v Siriji), ne da bi jo bil kdaj videl, radi dobrega, ki je slišal praviti o njej romarje, ki so prišli iz Antiohije; in je napravil o njej s preprostimi besedami mnogo izvrstnih pesmi z lepimi napevi. In v želji, da bi jo videl, je vzel križ in se podal na morje. Na ladji pa ga je prijela huda bolezen, tako da so tisti, ki so bili z njim, mislili, da bo umrl na ladji; vendar se jim je posrečilo, da so ga pripeljali v Tripolis v stan tako rekoč mrtvega. In so sporočili grofici; in ona je prišla k njemu, k njegovi postelji, in ga je objela; in je takoj vedel, da je to grofica, je dobil zopet vid, sluh in voh, je poveličeval Boga in se mu zahvalil, da mu je bil ohranil življenje tako dolgo, da jo je ugledal. In tako je umrl v rokah

gospé; in ga je dala s častjo pokopati v hiši tempelskega reda. In nato pa je isti dan šla med nune radi žalosti, ki jo je občutila za nježa in nad njegovo smrtjo.«

Ali ni ta preprosto sporočena zgodba res ganljiv zgled visoke ljubezni, zgled, ki se po svoji romantiki lahko meri z drugimi sentimentalnimi povestmi o vitezu Toggenburgu, o Tristanu itd.? Ni čuda, da jo je obudil Edmond Rostand k novemu življenju v svoji »La Princesse lointaine«. Za primer Rudelove poezije naj služi sledeča kitica:

Amors de terra lonhdana,
per vos totz lo cors mi dol;
e no'm puox trobar meizina,
si non vau, al sien reclam,
ab atraich d'amor doussana
dinz vergier o sotz cortina
ab desirada companha.

(Bartsch 59.)

(Ljuba iz dežele daljne, ves po tebi sem bolan in najti moč mi ni zdravila, če ne grem na nje poziv s čarom sladke ljubavi v vrt ali pod zaveso z zaželjeno družico.)

Še bolj tragična in pretresljiva je povest, ki se pripoveduje o trobadorju Guillemu de Capestaing (Capestany), vitezu iz pokrajine Rossilhon ob katalonski meji. Ta je opeval lepo Sermondo, ženo Raimona de Castel-Rossilhon. In mladi gospé je ugajalo njegovo dvorjenje nad vse na svetu. Toda hudobni ljudje so prinesli stvar na uho soprogu, ki se je nad obema silno raztogotil ter v strašni jezi povzročil njuno smrt. Predložil je namreč pevčevo srce ženi v jed, ki si je nato sama vzela življenje.

Ko se je novica o nesrečni smrti obeh razletela po okoliških krajinah, je vse silno ganila. Zvedel je to tudi kralj aragonski, vrhovni gospod obeh vitezov, prišel v Rossilhon, porušil vse gradove Raimonove, nježa pa odvedel v ječo, kjer je žalostno umrl. Dal je položiti oba nesrečnika v skupen grob pred cerkvijo v Perpignuanu in označiti nad grob, kako sta umrla: »in je ukazal po vsej grofiji Rossilhon, da naj pridejo vsi vitezi in gospé vsako leto k njuni obletnici.«

Ta zgodba naj bi bila obenem zgled grdega, neviteškega postopanja — ljubosumneža.

Kako naj se ponaša v podobnih slučajih razumen, res plemenit soprog, nam lepo kaže drug primer. Trobador Peire Vidal, ki je v ostalem čisto drugačnega značaja, je bil zaljubljen kar povprek v vse gospé in je verjel, da ga imajo vse rade. Zlasti se je zagledal v gospo Azalais (Adelo), soprogo Barrala, gospoda marsejskega, ki je bil njegov dober prijatelj. Ker je imel Vidal izreden pesniški dar in uganjal bujne norčije, ga je gospa rada poslušala in se je za zabavo šalila z njim kot druge dame. Tudi gospod Barral in vsi drugi so se smejali njegovemu šaljivemu početju.

Nekoč je pa Vidal pozabil na trobadorske postave in nenadno poljubil Barralovo ženo, ki je zagnala velik vik in krik, tako da je pevec ves zmeden zbežal. Takoj pošlje žena po soproga in ga jokaje prosi, naj jo maščuje. »Gospod Barral pa — kot vrl in okreten mož — je vzel stvar za šalo, se jel smejati in očitati ženi, zakaj da dela toliko vpitja,« a je ni mogel potolažiti. Vidal je zbežal pred njeno jezo v Genovo in odtod celo h kralju Rihardu na Angleško. Ondi je ostal dolgo časa in zložil mnogo pesmi, v katerih se spominja ukradenega poljuba. Slednjič je Barral preprosil soprogo, da je pevcu oprostila in šele nato se je ta ves vesel vrnil domov v Provenso, kjer sta ga gospod in gospa ljubeznivo sprejela. O tem poje tudi v kanconi »Pos tornatz sui en Proensa«, v kateri povzdiguje gospo Azalais, da ji ni para na svetu.

Peire Vidal je bil sin krznarja v Tolozi in njegovi fantaziji se pozna, da je doma v bližini Gaskonje. Bil je veledomišljav kot kažejo njegove — sicer res izvrstne — pesmi in delal vsakovrstne neumnosti; nekoč si je baje na ljubo svoji gospé nataknil celo volčjo kožo, da so ga oklali psi. Mnogo je potoval in bil celo na Ogrskem, na Malti, na Cipru. V začetku tretje križarske vojne se je na Cipru oženil z neko Grkinjo, o kateri so mu natvezli, da je

nečakinja grškega cesarja in da ima pravico do prestola. Zato si je nadel naslov »cesar«, si nabavil cesarski grb in prestol ter hotel opremiti celo ladjevje, da bi osvojil cesarstvo. Pri vsem tem pa je bil sila nadarjen in je pesnil začuda lahko in neprisiljeno ter mojstrsko obvladal težko tehniko rimanja.

Drugačnega kova zopet je slavni viteški trobador Bertran de Born. Splošno znana je romantično okrašena zgodba, ki sta jo prepesnila tudi Uhland in Heine, kako je angleški kralj Henrik II. oblegal in zavzel njegov grad Autafort, ker je živel v veri, da je vojsko, ki jo je bil mladi kralj Henrik, njegov sin, vodil zoper njega, podnetil Bertran. Nič ni pomagala drznemu baronu njegova hrabrost in zastoj se je zanašal na pomoč aragonskega kralja Alfonza II., ki je bil tudi v kraljevem taboru. Ta je celo izdal sporočeno mu skrivnost, kje je zid najbolj rahel in tako je bil grad kmalu zavzet.

Nato pripoveduje životopis, kako so pripeljali Bertrana pred kralja, ki ga jezen stavi na odgovor in kako se zgovornemu in zvitemu Bertranu posreči ganiti kralja do solz, s tem da srčno obžaluje smrt njegovega sina, si pridobi spet kraljevo milost, vse imetje in povrh še odškodnino za škodo, ki jo je bil utrpel.

Ta pripoved že zato ni strogo zgodovinska, ker je Autafort osvojil Rihard, ne Henrik II. Vendar je v njej precej resnice. Zakaj Bertran je bil res izredno nemiren, bojevit vitez, ki ga sili v neprestane borbe vroč temperament, znabiti tudi zavest, da so vladarji v vojski, ko potrebujejo podpore vazalov, bolj darežljivi kot v miru. Nekje pravi n. pr.:

Quant es fis deves totas partz,
a me resta de guerr' us pans:
pustel'en son uolh, qui m'en partz,
si tot m'o comenzeni enans!
Patz no m'a conort
ab guerra m'acort,
qu'ieu non tenh ni crei
negun outra lei. (Bartsch 166.)

(Ko je mir na vse strani, ostaja meni vojske kos: bula na oko tistemu, ki me

loči od nje, če sem že to sam prej začel. Mir nima zame utehe, strinjam se z vojsko, ker jaz ne držim in ne verujem v nobeno drugo postavo.)

Bertranova krepka politična pesem je veliko zalegla v tedanjih bojih; mešal je štrene celo kraljem. Ko je mladi angleški kralj Henrik popustil proti bratu Rihardu, vojvodi akvitanškemu, katerega mu so se upirali provensalski baroni, ga je nazval Bertran v grajanki mevžo, ki živi od očetove miloščine. To je mladega Henrika tako zadelo, da je stopil na stran bojevnikov proti Rihardu, nakar je Bertran na njegovo prošnjo preklical svoje besede v slavospěvu, v katerem ga čezmerno hvali, primerjajoč ga s Karlom Velikim. In ko je Henrika pokosila mrzlica, je spesnil Bertran dve žalostinki, iz katerih veje globoko občutena toga in bolest, zakaj zgubil je v njem res za sijaj in pesništvo zavzete prijatelja in zaščitnika, ki se je bojeval za njegovo stvar. Po tej nenadni smrti Henrikovi so se uporni baroni razpršili in tudi Bertran se je moral podati Rihardu, ki mu je pa odpustil.

Na vsak način je imel torej Bertran de Born precejšen vpliv na politiko one dobe (v l. 1181.—1195.) Še Dante je bil mnenja, da je bil Bertran pravi povzročitelj bojov med Henrikom II. in njegovimi sinovi in ga je zato ovekovečil v 28. spevu »Pekla«, kako drži lastno glavo v roki, češ, ker je odtrgal glavo od udov. Bertran je bil poln neugnane energije, strastno se je udeleževal raznih borb in silno napadal v pesmih nasprotnike; sila njegovega izraza je bila neodoljiva. Na prošnjo tološkega grofa je ščuval n. pr. tudi proti aragonskemu kralju Alfonzu II., ki je bil sam trobador, in mu metal na glavo vsakovrstne očitke neviteškega ravnanja. Rad si je privoščil tudi bogatine, pohlepne in umazane kmete in jim želel vse najhujše.

Poleg tega je bil Bertran tudi izboren ljubavni pesnik z originalnimi domisli-

cam, vendar se je ohranilo le 7 takih kancon. Mojster je v naštevanju vseh mogočih prednosti gospá in njihovih vrline ter se zna v zameri drastično opravičevati.

Med značilnejšimi obrazi trobadorjev omenimo še *Rambauta de Vaqueiras*. Bil je sin revnega viteza v Provenci in je prišel na dvor mejnega grofa Bonifaca II. v Montferrat v Italiji. Zaljubljen se je v njegovo hčerko Beatrico. Ker pa si ji ni upal razodeti svojega nagnenja, jo je vprašal za svet, češ, da ljubi visoko damo, pa ne vé, ali naj ji odkrije svojo ljubezen ali naj rajši na skrivaj trpi. Beatrica mu odgovori: Plahost gotovo diči pravega ljubavnika; ali prej nego ga ljubezen umori, naj ji rajši ponudi svoje prijateljstvo in nobena gospa na svetu ga ne bo odklonila, kot kaže toliko zgledov. In ko ji na to Rambaut razodene, da ljubi njo, ga res sprejme za svojega viteza. Pesnik je opisal vse to v lepi kanconi.

Rambaut ima smisel za nenavadne motive; v popevki »*Lo carros*« (Bojni voz) riše damski turnir, v katerem napadajo Beatrico dame, vse ljubosumne na njeno slavo, a je ne morejo prekositi.

Mejni grof mu je podelil viteštvo in Rambaut ga je spremljal kot zvest bojnik drug na njegovih pohodih po Italiji in l. 1202/3 celo na četrto križarsko vojno pred Carigrad. Ko je dobil Bonifac II. kraljestvo Solun, je poplačal i svojega tovariša z razsežnim gospostvom. Zaeno z njim je pesnik najbrž tudi padel v boju proti Bolgarom.

Od Rambauta imamo na hvalo njegovega gospoda tudi več pisem, ki so imela namen, da izprosi pevec z njimi v lepši obliki kako nagrado. Tudi takšno pesniško prosjačenje je značilno za to viteško poezijo — kot je značilno stalno zabavljanje čez razne stiskače, ki ne znajo ceniti trobadorjev po njih zaslugah tudi v dejanju. (Dalje prih.)

Kdor si hoče pridobiti pravega, zvestega prijatelja ali prijateljico, mu ne pomaga nobena hinavščina — ne, bil mora res to, kar se kaže na zunaj. (Fr. W. Foerster.)

I. Dolenc:

Finžgar v srednješolskih čitankah.

Finžgarjevih spisov ali odlomkov iz njih je v Westrovih in Grafenauerjevih čitankah za srednje šole 12, oz. 13, ako štejemo Pod svobodnim solncem dvakrat, ker so odlomki iz tega romana v čitanki za III. in za V. razred. O nekaterih izmed teh spisov je povedal pisatelj sam par malenkosti, ki pa so zanimive za dijaka, ki se mora s spisi podrobneje baviti.

V čitanki za I. razred navaja Wester v opombah k spisu Po prvi konferenci, da je bil Finžgarjev razrednik Valentin Kermavner; mož je bil napisal — mimgrede povedano — izborno latinsko slovnico. Kdo pa so ostali profesorji? Profesor Fran, »mož visokorasel, raven kot sveča, odločen, kakor bi bil prišel iz vojske«, je poznejši državni in deželni poslanec, dvorni svetnik in kranjski deželni glavar Fran Šuklje, ki je bil res prišel iz vojske, in sicer iz vojske proti Prusom l. 1866., ki se je je bil udeležil kot dijak prostovoljno in bil v bitki pri Kraljevem Gradcu tudi nevarno ranjen. Vse to opisuje Šuklje prav zanimivo v knjigi Iz mojih spominov I. Seveda je pa bilo od tiste bitke minulo že 16 let; kajti konferenca, ki jo opisuje Finžgar, je bila v jeseni 1882. Šuklje je bil tudi Finžgarjev profesor za zemljepis. In profesor Mihael? Ta se je pisal Wurner; pravijo, da se je bilo pri njem treba pošteno potruditi za zadostno.

Dijakom, ki bodo brali v II. razredu odlomek iz kronike gospoda Urbana (ime Urban je pač povzel Finžgar po svojem prijatelju lovcu Urbanu Zupancu iz Ljubljane, umrlem l. 1927.), bo gotovo ostal v spominu kajžar Janez Katrink, ki je pujska skrival pred vojaki na ta način, da ga je ponoči jemal v svoje stanovanje. Nikdo bi pač ne uganil, kdo je bit ta »zviti huncvet«: to je bil Finžgarjev sosed (Finžgar je povest pisal kot župnik v Sori) župnik v Ratečah pri Skofji Loki Janez Meršolj, ki je res

spravil vsak večer prašička v hištrno v župnišču, da je bila žival varna pred vojaki.

O romanu Pod svobodnim solncem naj omenimo samo, da ga je namenil Finžgar prvotno Mohorjevi družbi, ki je bila razpisala nagrado za daljšo povest. Finžgar je bil vposlal tajništvu Mohorjeve družbe samo del rokopisa, ker roman še ni bil napisan v celoti. Tisto nagrado je dobil E. Gangl za povest Trije rodovi, Finžgarjev roman pa je izšel, kakor znano, v Domu in svetu 1906 in 1907.

V čitanki za IV. razred je zastopan Finžgar s štirimi spisi. V Biseru pripoveduje pisatelj, kako je pred tri in dvajsetimi leti (črtica je izšla v Domu in svetu 1914, torej se je opisovani dogodek zgodil l. 1891.) šel pred sodni stol dr. Fr. Lampeta, urednika Doma in sveta, ki je bil prebral njegovo prvo študentovsko novelico in jo ocenil: »Je — pa ni!« O kateri noveli govori tu Finžgar in kje je bila natisnjena? L. 1891. je napisal Finžgar kot osmošolec povest Zaroka o polnoči in jo je poslal Fr. Lampetu, ki je pa ni objavil v svojem listu. Tri leta pozneje je Finžgar dal spis na razpolago vikarju v Novem mestu zgodovinarju Josipu Benkoviču s prošnjo, da ga objavi kjerkoli. Benkovič mu je takoj odgovoril, da bo spis izšel v posebni knjižici pri Kraju v Novem mestu. Kmalu je prejel Finžgar tudi honorar: 15 goldinarjev. To je bilo veselje v semenišču! Finžgar je povabil vse tovariše in jih pogostil s tobakom, ki ga je kupil za 5 goldinarjev. — Kar se tiče snovi te novele, je imel Finžgar pred očmi zgodbo še živeče osebe, enako kot v idiličnem epu Triglav v čitanki za V. razred. Snov si je bil pa obakrat prikrojil čisto po svoje.

V isti čitanki je tudi spis »Ivanu Cankarju v spomin«. Finžgar pripoveduje, kako je obiskal Cankarja na smrt-

ni postelji in mu dal odvezo. Na vprašanje, ali mu je bil Cankar to naročil, slično kakor si je bil n. pr. Tavčar že leta poprej zagotovil spovednika za čas, ko bo šlo njegovo življenje h koncu, je rekel Finžgar: »Naravnost mi tega ni naročil. Pač pa sem vedel na podlagi najinih razgovorov o veri, da mu bo prav, če pridem k njemu. Cankar se je v takih razgovorih odločno priznaval za katoličana in naglašal, da ni nikdar tajil Boga. Tedaj sem mu nekoč rekel: 'Po tem takem bom pa jaz prišel ob priliki k tebi z višnjevo stolo, pa bova opravila!' — 'Le pridi,' je rekel Cankar. 'O, jaz se Boga nič ne bojim! Prav dobro bova midva z Bogom opravila, laže nego bom opravil s teboj!«

V črtici Nad petelina je opisal Finžgar, kako je ustrelil 2. ali 3. aprila 1909 petelina kot župnik v Sori pri Medvodah, in sicer v hribih, ki se vlečejo od Ločnice proti Goričam. Vodil ga je nad petelina pokojni Franc Bernik, po domače Mamovec, ki je imel lepo posestvo na Tehovcu v sorski župniji. Ta Finžgarjev prijatelj je kot rojen lovec verno opisan od svojih dolgih brk pa do vdanosti do Finžgarja.

V čitanki za VI. razred imate spis Cez Triglav. Kdaj je bil napravil Finžgar to nevarno pot? V tej obliki, kot tu pripoveduje, sploh nikdar ne. V spisu so namreč združeni dogodki z dveh poti na Triglav. Na prvi poti (bilo je menda l. 1889.) je bil Finžgar še gimnazijec. Vodnika, ki ga omenja, sploh niso imeli s seboj. Tudi Dostalov Pepe (= monsignor Jos. Dostal, ravnatelj škof. pisarne v Ljubljani) se te poti ni udeležil, pač pa Lahov Tonček (= odvetnik Anton Bulovec v Ljubljani, doma iz Radovljice). Na tej poti je doživel Finžgar grozni vihar. V kočjo sploh niso mogli, ker niso imeli ključa, kočja (Deschmannova, sedaj

Staničeva) pa ni bila oskrbovana. Takrat ni bilo v Vratih še nobene kočje, tudi ne poti iz Vrat na Triglav. Prav tisto noč se je ponesrečil na Triglavu znani berlinski turist prof. Holst. (Mimogrede rečeno: kdor bi si hotel vzeti potrebni čas, bi lahko na podlagi tega podatka ugotovil po poročilih v naših časopisih, ki so o Holstovi smrti gotovo poročali, dan in leto tega dogodka. Če bo kdo izmed Mentorjevih bravcev to storil, naj nam sporoči uspeh svojega iskanja!) Iskal je poti iz Vrat na Triglav. Našli so ga do kolen zasutega v pesek ob sedanji poti čez Prag. Drugikrat je bil pa Finžgar na Triglavu že kot bogoslovec. Moralo je biti okoli l. 1892. Dostalov Pepe je bil ž njim in — četrtošolec Janko Mlakar, ki je takrat prvokrat poskusil strah in čar gora. Imeli so s seboj vodnika z Dovjega, o katerem je bilo znano, da je bil na Triglavu tolikokrat kakor nikdo drugi: menda okoli sedemdesetkrat. Takrat je pa že bolehal za poapnjenjem žil in mu je zdravnik prepovedal naporne ture. Radi tega se mu je tudi pripetila opisana neželja.

O drugih Finžgarjevih spisih, ponatisnjenih v čitankah, nisva govorila. Njegova pisarna je kakor panj: ljudje neprestano prihajajo in odhajajo, tako da se človek čudi, kdaj more še kaj napisati. V splošnem je rekel Finžgar glede snovi v svojih povestih tole: »Vsak pisatelj pripovednik ima za ozadje svojih povesti resničen dogodek, ki ga pa mora pisatelj šele preustvariti, po svoje doživeti in preživeti, preden ga more porabiti. Če bi bila kaka povest povsem 'resničen dogodek', potem to ni umetnina, ampak opis, zgodovina. To, kar pisatelj pripoveduje, ni treba da bi bilo resnično, mora pa biti resničnostno, tako da reče bravec: Prav tako je na svetu! To bi se bilo lahko res zgodilo!«

Kdor hoče v življenju kaj pravega doseči, se mora pripraviti na žrtve.

Nihče ne pride do cilja, ako ne zastavi zanj vseh svojih moči.

O. S. Marden.

Delo najmlajših

J. M., petošolec:

Kako smo taborili na Omišlju.

Bodi pripravljen! veli naše skavtsko geslo. In res smo bili 3. julija letošnjega leta dobro pripravljeni, da se odpeljemo na Omišalj in tam taborimo štiri tedne.

Zavite in namazane so bile šotorke, krampi, lopate, kotli zloženi, nahrbtniki natrpani, v žepu potrebni drobiž, v glavi pa na debelo dobrih naukov — tako smo bili pripravljeni. Tudi vlak je upošteval naše geslo in je bil pripravljen, ko smo dospeli na kolodvor. Hitro smo spravili prtljago v voz, vsak si je poiskal čim udobnejši sedež. Sprevodnik zažvižga, vlak se premakne. Vsi mahamo z robc. Znani obrazi se oddaljujejo bolj in bolj in hip nato nam kolodvor izgine izpred oči. Zbogom, Ljubljana!

V mraku dospemo v Karlovac. Ogle-damo si mesto, gremo na Stari grad in se ob Kolpi vrnemo na postajo. Poležemo po tleh, po klopeh in policah. Ležišča sicer niso posebno mehka; ker pa vemo, da na taboru ne bo dosti bolje, se vdamo v usodo in pospimo.

Zjutraj me je zdramil klic: »Halo! Morje!« Planil sem pokonci in skozi okno sem res zagledal, prvič v svojem življenju, sivkastomodro ploskev — bilo je morje! Še celo uro smo se vozili, preden se je vlak ustavil v Sušaku. Razme-roma hitro smo spravili prtljago, ki je ni bilo baš malo, v bližino pomola za parnike, nato smo odšli po mestu in si ogledali Trsat, luko in kopaljšče.

Popoldne nas je popeljal parobrod proti Omišlju. Sprva smo ga videli kakor svetlo črto na temnozelenem hribu; kmalu pa se je iz svetle črte izločil vodoravni stolp, nato še bele hišice.

Zdajci zatuli sirena, parnik se ustavi in usujemo se na pomol. Krenemo na-prej po stezi proti prostoru, ki nam je bil določen za tabor. Med oljkami, fi-

gami in vrbami se nam je vila krasna pot, pozdravljalo nas je cvrčanje cikad.

V pol ure smo dospeli na svoj cilj. Resnično krasen je prostor. Kakih 20 metrov leži nad morjem v njegovi neposredni bližini. Studenec je prav v ta-boru, tla so travnata, prsti je najmanj 50 cm na globoko. V bližini vabi prijazen hrastov gozdiček.

10 minut od našega tabora je bil ta-bor planink. Prostor je bil lepši od na-šega, le pitna voda je bila slabša.

Takoj smo začeli s postavljanjem šo-torov, kajti ura je bila že 17 in kdor ni hotel spati pod milim nebom, se je moral kar najbolj požuriti.

Tretji dan je bilo naše življenje že popolnoma urejeno po tabornem redu. Ob pol 7 budnica. Nato 20 minutna ju-tranja telovadba ob morju. Prevladovala je ritmična gimnastika, vršile pa so se tudi dihalne vaje. Čim je ukazani zaže-leni »voljno!«, vsi planemo v morje, da se okopljemo. Žal, da to kopanje traja le 30 minut, kajti potem je treba po-spravljati šotore, kar je manj zabavno. Ko je to delo opravljeno, se zberemo pred »kuhinjo«, to je iz kamnov zložene-ga ognjišča za dva ali tri kotle, in se obližujemo za »težko prisluženi« zajtrk, ki ga »dežurni vod« napravi iz mleka, kakava, kave ali čaja.

Po zajtrku sledi delo za skupne po-trebe. Treba je n. pr. nanositi drv, čistiti tabor, popravljati poti i. dr. Ko je to opravljeno, se začne veselo kopanje, tra-jajoče do kosila, ki je ob 12. »Menaža« je skoro vedno dvojna, n. pr. krompir in golaž, makaroni in fižol. —

Po kosilu, ob 13, zatrobi taborovodja »molk«, ki traja do 14. Med molkom ne smeš govoriti, peti, kopati se, tekati po taboru ali kakorkoli kršiti tišine. Po

molku je uro prostega časa, ki ga more vsakdo porabiti po svoji volji, le kopati se je prepovedano. Kapanje je od 15 do 18. Nato so igre (hazena, leteča žoga, gozdne igre itd.). Letos smo igrali tudi nogometno tekmo z omišaljskim Sportnim klubom (7 : 2 za nas).

Večerja je sestavljena podobno kot zajtrk. Po večerji se sestane taborni svet, ki določa službeni vod za naslednji dan. Straže letos nismo imeli, ker se je izkazala kot nepotrebna.

Ob 20 je splošen zbor; na njem se prebera nove taborne naredbe, določi

stva, krajev in ljudi. Spoznali smo Omišalj, nenavadni način njegovih stavb, govor in običaje tamošnjih prebivalcev. Sem smo hodili tudi k maši, ki se bere v staroslovenskem jeziku. Vse ljudstvo poje pri maši in sicer enoglasno. Popoldne smo gledali ples na trgu.

Napravili smo tudi več izletov: v Crikvenico (izlet Jadranske Plovitbe), v Krk (peš v enem dnevu tja in nazaj), v Malinsko, Kraljevico, Selca, na Voz, v Vrbnik itd.

Posetili smo tudi Rab, kjer je tabo- rila druga polovica ljubljanskih skavtov.

Skavti taborijo na Omišlju. (Fot. petošolec J. Milčinski.)

služba, izrekajo kazni in pohvale in se dovoljujejo izleti.

Potem se razvije taborna zabava: petje, godba in deklamacije; tabornega ognja letos nismo imeli, ker so bila drva za nas predraga. Ogenj nam je požrtvovalno nadomeščala luna.

V tem običajnem redu je bilo usmerjeno naše življenje v taboru.

Nikdar ni bilo dolgočasno, vedno so se nam odkrivala nove mikavnosti morja in njegovih prebivalcev, južnega rastlin-

Imeli so tabor v vzornem redu, krasen razgled na mesto in sijajno kopališče.

Najlepši spomin z letošnjega taborjenja mi bo gotovo spomin na zadnjo taborno zabavo, na zadnji ogenj, ki je gorel en dan pred našim povratkom. — Zabava se je vršila v taboru planink. Ko smo tja dospeli, smo dobili okusno večerjo, pač najboljšo na vsem taboru. Po večerji, takoj ko se je dovolj stemnilo je starešina Sivi volk prižgal grmado, katero je sestavil že po kosilu. Ko so se

dvignili prvi plameni, smo vsi vstali in zapeli himno: »Plamen se diže«. Nato se je razvil nadaljnji program: ples z gorečimi plamenicami, deklamacije, glasbene točke, šaljivi nastopi, petje in drugo. Za konec je bilo še skakanje preko ognja in kolo.

Ko smo zapeli še državno himno, smo se vrnili v svoj tabor, dobro vedoč, da je ta noč zadnja, ki jo v letošnjem letu

prebijemo pod šotori, ki so se nam v tem kratkem času tako priljubili.

Prehitro so nam potekli lepi dnevi ob dobrem zdravju in pri najlepšem soglasju.

Vrnili smo se s pomnoženimi silami telesa in duha. Naj nam služijo v to, da bomo čim boljše izpolnjevali »svoje dolžnosti napram Bogu, domovini in državnemu poglavarju«, kakor se glasi naša skavtska obljuba.

Naši pomenki

Niko Gorec. »Troje svojih mladih stvari« si mi poslal: »Na senožetih«, »Balado o človeku« in »Slovo«. Kaj naj rečem k njim? Besede, besede. Često še slabo postavljene. Brez občutja pisane. Ti si bral. In to si povedal z drugimi besedami. Svojega doživetja nisi podal nič. To, kar si zapisal, še nikakor ne more biti priobčeno. Morda bo drugič bolje.

Lojze K. v Mariboru. Tudi Ti se v svoji »Večerni poeziji« le igraš z besedami. Nastrojsko sliko večera si hotel podati. To je lepo, če bi se Ti to posrečilo. Toda vsa gledanja, ki nam jih prikazuješ, so že zapisali drugi lepše. Še celo ono o »večerni harmoniji«. Sicer pa si nikakor ne morem predstavljati, kakšna stvar bi to mogla biti, ko praviš:

Pa kot da slišal bi večerno harmonijo,
ki jo rodil je piš večerni tam v gozdu —
tam nad vodó...

Kakor sam vidiš, si pozabil ta dva stranska stavka nasloniti na glavni stavek. To je človek brez glave. Ne zamerim Ti, da zelo čudno premetuješ besedni red. Deloma Te sili k temu ritem verzov. Kljub temu bi pa lahko zapisal: »— in zadnjikrat me še je s svojo nežno roko...«, pa bi bilo ravnotoliko poetično, kakor: »— in zadnjikrat me s svojo nežno še je roko«. Toda tega Ti ne zamerim, kakor sem rekel. Kajti veliko večji greh je, da pišeš: »...vso krvavo je zatrepetala«, in »vso začudeno se priklonilo...« mesto »vse krvavo...« in »vse začudeno«. Zakaj tako, boš našel v Breznikovi slovnici. Pozdravljen!

Dobravčan. Precej stvari si mi poslal. Alegorično sliko »V tujino bi rad!« in celo kopo pesmi. Prav je, da ljubiš svojo domovino. Prav je, da jo hočeš opevati v vseh njenih lepota. In prav je tudi, če bereš z vnebo pesmi Srečka Kosovele. Vendar vedi, da vsaka pesem, ki jo napišeš, še ni dobra

za natis. Ni zadostno samo, če zbereš toliko in toliko besedi in jih postaviš v ritmično vrsto in rimo. Da je pesem dobra, je treba dosti več. Pred vsem mora biti vsebinsko enotna. — (Pod vsebino mislim pri pesmi tudi nastroj in slika, ne samo fabule, ki pride v poštev edino pri epski pesmi, dočim je lirska pesem nima.) — Ne smeš torej skakati iz slike v sliko, posebno, če med slikami ni notranje zveze. To je velika napaka, ki jo delaš. Nadalje mora biti tudi zunanja oblika pesmi izdelana. Ritem mora teči neprsiljeno, rima, če jo uporabljaš, mora biti čista, nova. Nikakor pa ne sme biti obrabljen, kot smo jih že stoinkokrat slišali. N. pr. taka rima je: srce — gorje. Tudi preveliko ponavljanje besed je pesmi v škodo. Ker je pesem (govorim namreč o umetni lirski pesmi) kratko prikazano doživetje, morajo biti besede izbrane, polne sočnosti in moči, da vzdudijo tudi v bralcu podobno doživetje, kakor ga je imel pesnik, ko je zapisal pesem. Potrebno je tudi, da se iz istega vzroka izogibaš raznih vsakdanjih slik in primer, n. pr.: »— bo tvoj vrt ledenik, ki se taja«, kajti take vplivajo smešno in ne ustvarijo pravega doživetja. Da ne smeš delati sile besedam zavoljo ritma in rime, je umevno. Na pr.: »solzá« je gen. pl. in nikakor ne acc. sg., kakor si Ti rabil. Da v slovenščini ne rabimo člena ta, ta, to pri samostalnikih, bi Ti moralo biti znano iz slovnice, ravno tako, da poznamo »v« in ne »u«. Oblika »v vrti« je zastarela in ni več v rabi v književnem jeziku. Sedanji loc. se praviloma glasi »v vrtu« (glej slovnico). Zelo bogat si na apostrofi. Zakaj to ni dobro, je razložil že J. Stritar v svojem »Zvonu« (Dunajski zvon). Veliko je treba dela, preden nastane dobra pesem. Zato se trudi, morda Ti bo kdaj vzrastla. Poglej, Tvoj ljubljenc S. Kosovel je zapustil ob smrti preko 800 pesmi. Veliko je v tem dela, da je zrastle drobna zbirka »Pesmi«. V alegoriji se pa še nikar ne pozikujaj. Je pretežka. Uspeh tvojega pisanja je: ploha osladnih besedi in prispeodob, ki nič ne povedo. Pa ne zameri in še slovnico

v roke, potem boš našel še dosti napak, ki Ti jih nisem povedal. In beri in išči. Morda boš našel svoj izraz. In če ne? Domovini, ki jo tako ljubiš, boš morda koristil na kak drug način še bolj ko s pesništvom. Pošlji še, toda kar pošlješ, piši na eno stran z robom in čitljivo, (imaš zelo slabo pisavo). Če že pišeš, naj se Ti ne smili papir, ampak misli na moje oči. Sem močno kratkoviden. Pozdravljen!

Zborov v Murski Soboti. Veruj mi, da sem se čudil, da si se drznil poslati pesem »Veruj mi«, ko vendar gledaš le od daleč, bojazljivo. To Ti že verujem, da pišeš »pesmi«, da pa so to lirske, Ti nikakor ne morem verovati, čeprav praviš (morda pa prav zato, ker praviš):

»Pišem pesmi. O kom?... Kako? Lirično.« (?) Kako pa moreš vzdihovati »lažeč«, ne razumem.

B. Etbin v Kočevju. »Na obzorju« si mi poslal in »Peregrina Branka«. Prvo je, kakor sklepam, šolska naloga, morda misli ob Prešernovi odi »Slovo od mladosti«. »Peregrina Branka« pa je strašna jeremijada nezrele petošolske ljubezni. Verujem, da nisi mislil resno, da bi eno ali drugo priobčili. Prvo bi še šlo za »Kotiček«, vendar bi moral to posebej označiti. Prav pa ni, ko dvomiš v potrebnost blaznic in opazovalnega oddelka v bolnici. Te ustanove niso »za ljudi, ki se včasih preveč pokažejo ljudi«, ampak za bolnike. Pa nikar se ne boj. Zavoljo petošolske ljubezni še ni nihče prišel na opazovalnico. To se navadno ozdravi z mrzlim polivom. Je močno zdrav, hladilen in preganja vsa »prostostna čustva (?)« kot Te včasih obhajajo. Upajmo, da bodo kmalu ugasnili vulkanični ognji in boš laže sedel pri slovnici, ki Ti je močno manjka. Brez zamere!

Gorgonij Gorgonjev. Sam si spoznal prav, ko si zapisal: »... da se mi (pesem) povsem ne»dopade...« (NB.: slovensko je »prija mi«, »ugaja mi kaj«, ne pa »dopade se« po nem. »gefallen«.) Prav isto pravim jaz. »Zapihal je veter vroč...« mi prav nič ne ugaja. Zakaj? Prvič, formalno mi ni jasno, ali je to pesem z ritmom ali ne. Včasih preobračaš besede, da imam skoro vtis ritma. Ko pa skandiram, vidim, da ga ni. Nadalje, cela pesem sestoji iz osem verzov in iz osem slik, ki pa so zapisane ena za drugo pač samo zato, da imamo dve štiri-vrstični kitici. Brez škode bi lahko zapisal vsak verz na svoj papir in bi bilo osem pesmi. Ponavljam: besede, besede. Dajte več. Dajte doživetja. Dajte duše. In ne le besede, fraze, brezoblične slike, ki jih stokrat ponavljate. Ali res ne vidite? Saj vendar živite. Dajte svoje duše. Vesel jih bom. Praznih besedi pisem in ne morem biti vesel. —x—

O dijaških potovanjih. Zanimiva bi bila statistika, kako porabijo dijaki svoje počit-

nice: koliko dijakov pomaga doma pri delu, koliko jih skuša samostojno kaj zaslužiti z duševnim ali s telesnim delom, koliko se jih bavi v počitnicah s kakim posebnim študijem (s fotografiranjem, s šahom, z glasbo, z jeziki itd.), koliko jih je, ki nimajo v počitnicah nikakega pravega posla in uživajo samo dolce far niente itd. Taka statistika bi se dala težko izvesti, ker marsikdo ne preživi vseh počitnic pri istem poslu, oziroma počitku in bi sam ne vedel, v katero kategorijo naj bi se uvrstil. Izvesti bi se pa dala kolikor toliko statistika, koliko dijakov je potovalo in kam so potovali. Majhen poskus v tej smeri bo napravil Mentor. Prosimo vse bravce, ki so napravili le nekoliko daljše potovanje ali večji izlet (n. pr. na gore), da nam sporoče, kam so šli, in zraven morebiti še to, kaj jim je dalo pobudo za potovanje (povabilo znancev ali sorodnikov, čitanje ali pripovedovanje drugih itd.). Po potrebi lahko dostavi vsakdo še kako drugo opombo, ki se mu zdi važna. Pri svojem imenu naj navede tudi zavod, kjer študira, in razred. Odgovori se lahko pošljejo kar na navadni dopisnici uredništvu Mentorja (v Ljubljani, Miklošičeva cesta 5), in sicer do 31. oktobra 1927. O uspehu tega oklica bomo poročali v listu.

V uredniškem predalu leži še iz preteklega leta nekaj dijaških prispevkov, katerim je bil Pomenkar obljubil, da bodo objavljeni v »Delu najmlajših«. Tako črtice Dušana Zagorskega: Pomlad ob potoku, A. F. Kranjskega: Plačilni dan in še nekatere manjše stvari. Bo prišlo letos, če bo le mogoče. Ako ne, pa naj tovariši vsaj vedo, da so bili prispevki ocenjeni kot primerni za natis. In to je že tudi nekaj.

Razpis nagrad v zadnji številki lanskega Mentorja ni prinesel, kakor vidite, zaželenih uspehov. Pravilno vposlanih prispevkov je prišlo tako malo, da jih urednik sploh ni mogel dati v tekmo. Ocenil jih je Pomenkar med ostalimi doneski v gornjih vrsticah. Ali dijaki res nič več ne pišete? S čim se neki ukvarjate? Morda bo pa pri prihodnjem poskusu bolje.

Naše rubrike. Marsikateri Mentorjan bo opazil, da današnja številka nič ne govori o šahu ter morda v strahu menil, da je Mentor rubriko sploh opustil. In jel! Le gospod urednik šahovskega kotička je obel in ni mogel pripraviti potrebnega gradiva. Želimo gospodu uredniku, da bi čimprej ozdravel in nas že v prihodnji številki popeljal spet v kraljestvo šahovske umetnosti. Upanje je, da bo. Gospod urednik je dal tudi zagotovilo, da šahisti ne bodo nič prikrajšani: vse, za letos namenjeno gradivo bo objavljeno v prih. številkah. — Poleg šaha bo spregovoril letos tudi še Nabiralec, nestrpno pa čakajo, kdaj bodo

mogle priti na vrsto še druge zanimive in koristne stvari, tako predvsem rokotvorstvo pod zaglavjem: Roka in um, dalje Fotografija in Dijaški sport. Potrpljenja!

Naše slike k spisu »V domovini Simona Gregorčiča«. Bravci so že opazili, da so slike precej različne kakovosti. Nekatere so novejšega izvora in prav čedne, vse tri slike, nanašajoče se na Gregorčiča, so pa iz predvojnne dobe. To spoznaš že po samoslovenskih napisih. Novejših v trgovinah ni bilo mogoče dobiti. Tudi znamenje časa! Najzanimivejša bi bila velika slika Krna v celoti od Soče do vrha z vsem pobočjem, s Sv. Lovrencem, z Libušnjim (ki ga na sliki sploh nismo mogli dobiti), z Vrsnim, z vasjo Drežnico in s Krnom, z »Gregorčičevim slapom« itd., kakor se vse to vidi s Kolovrata. Tu bi se videl Krn od druge strani, nego ga nam kaže naša slika, mnogo lepši in slikovitejši.

Bridke skrbi in težko nejevoljo je povzročila staršem in ravnateljstvom nenadna redukcija V. razreda na nekaterih srednjih šolah v Sloveniji. Kakor pa saže »mrliški list«, ki ga objavljamo na platnicah in ki po svoje poroča o redukciji V. razreda III. drž. realne gimnazije v Ljubljani, »mladosti jasnost vendar misli take (namreč bridke in težke) si kmalu iz srca spodi in glave«. In res ni zadeva, kakor pravijo zadnja poročila, popolnoma brezupna. V. razr. III. drž. gimnazije je sicer umrl, živel bo še pa nadalje kot V. c. razred II. drž. realne gimnazije v dosedanjih prostorih in pod dosedanjimi učitelji.

Nekaj naslovov slovenskih nalog in dijaških predavanj. Lansko leto je pisal v Mentorju (str. 142) J. L. o nekdanjih srednješolskih letnih poročilih, kako je mladina nekatere odstavke z veseljem prebirala. Tam pravi: »Eno najbolj zanimivih poglavij vsega in vsakega letnega poročila je bil seznam slovenskih in kolikor toliko tudi nemških nalog in prostih predavanj na višji gimnaziji... Po cele dneve si gledal te sicer mrtve naslove, vtopil si se vanje, premišljeval, ali bi bil še kos dani nalogi, ali je moč tvoje učenosti že morda upadla ali celo padla pod ničlo. Kratko: profesorje, sebe in dijake si našel v teh naslovih.«

Malo čudno se bo bravcu zdelo, če rečem, da je bil ta del letnega poročila tudi za marsikakega profesorja najzanimivejši, tako zanimiv, da so mnogi profesorji hranili letna poročila raznih zavodov predvsem radi zbirke nalog in prostih predavanj. Primerno šolsko ali domačo nalogo je dostikrat težko najti. Če pa morajo učenci pisati nalogo, ki jim ni primerna, bodisi da je pretežka ali premalo zanimiva, se to tridesetero do šestdesetero maščuje na profesorju: huda muka je take naloge popravljati. Marsikako misel

za nalogo je dobil profesor v takih seznamih nalog. V takih stvareh, ki so zanimive za dijake in za profesorje, naj bi sedaj Mentor skušal nekoliko nadomestiti nekdanja letna poročila. Radi tega objavljam danes naslove slovenskih nalog, ki so jih v šolskem letu 1926/7 pisali učenci v IV. in VII. razredu na III. drž. realni gimnaziji v Ljubljani. Letna poročila so sicer objavljala samo naslove nalog na višji gimnaziji. Toda izkušnja uči, da je človek tudi na nižji gimnaziji večkrat v zadregi, kakšno nalogo naj da. Zato objavljam tudi naloge z nižje gimnazije. Dodajam še naslove prostih predavanj in — željo, naj bi to storil še kak učitelj slovenščine.

Naj slede najprej naloge v IV. razredu!

Šolske naloge:

1. a) Najlepši dan mojih počitnic.
b) Najgrši dan mojih počitnic.
2. Na Čerinovem domu po gospodarjevem odhodu. (Prosto nadaljevanje Erjavčeve povesti. Gl. lanski Mentor str. 20!)
3. Prvikrat v gledišču.
4. Glasovanje o dijaških čepicah. (Lanski Mentor str. 90.)
5. a) Mamin god.
b) Očetov god.
6. a) Naš prijatelj šolski sluga.
b) Mamovec se vrne s petelinjega lova. (Prosto nadaljevanje Finžgarjeve črtice.)

Domače naloge.

1. Kaj se mi je sanjalo na moj god.
2. Iz alkoholovega kraljestva. (Povest.)
3. a) Stara knjiga kramlja.
b) Ob slovesu od nižje gimnazije.

Sedmošolci so pisali tele naloge:

Šolske naloge:

1. Čar potovanja.
2. Roka človeška, pesem ti pojemo, kličemo slavo;
Bog nam podaril, ti pa ozaljšala si nam naravo. (Krek.)
3. Blagoslov nedeljskega počitka.
4. a) Viri našega duševnega življenja.
b) Pivec in abstinent debatirata.
5. Ob prebiranju Prešernovih pesmi.
6. a) Veseli bodimo, bratje, veseli; vetrovom skrbi grozeče oddajmo, togo in žalost, oddajmo kesanje. (Levstik.)
b) Ala je lepa naša zemlja dedna, vredna je bojov in ljubezni vredna. (Krek.)
c) Ne išči brez mere na svetu blaga; le česar je treba, to Bog naj ti da. (Levstik.)

Domače naloge.

1. Gore, priroda in zvest prijatelj so velike in mogočne stvari. (Žiga Zois.)

2. a) Kostanj posebne sorte. (Ob obletnici postanka naše države.)
b) Iz mojih spominov na konec svetovne vojne.
3. a) Vtisi iz gledišča.
b) V družbi knjige.
4. a) Ptiki, jaz vprašam vas:
al' bo že skor' pomlad,
al' bo že prišla
zelena pomlad? (Slika.)
b) Svečo poglej, ki se sama použiva,
vedno je manjša, ko drugim gori;
njeno svetlobo uživajo drugi,
nanjo misleč šele, ko že zgori. (Krek.)
(Ob materinskem dnevu.)

Prosta predavanja sedmošolcev.

1. Zgodovina kemije. (Bukovec Marijan.)
2. Zielinski, Antični in moderni svet.
(Luckmann Ingeborg.)
3. Zgodovinsko ozadje Prešernove pesmi o Šmarni gori. (Šivic Silvester.)
4. Društvo narodov. (Faganelj Grozdan.)
5. O kartelih in trustih. (Bleiweis Marko.)
6. Mirovna konferenca in Jugoslavija.
(Tepež Anton.)
7. Shakespeare, Macbeth. (Čerček Edvard.)
8. Josipina Turnograjska. (Arnejc Vera.)
9. Lujiza Pesjakova. (Kump Lucija.)
10. Primicova Julija. (Ravnihar Fedora.)
11. Grillparzer, Sappho. (Luckmann Ingeborg.)
12. Finžgar, Sama. (Pučnik Erna.)
13. Leonardo da Vinci. (Švigelj Dimitrij.)
14. O pacifizmu. (Priatelj Arne.)
15. Narkoza. (Smodej Dušan.)
16. Prešernova stanovanja.
(Terseglav Marijan.)
17. O postanku Prešernove Lepe Vide.
(Luhn Friderik.)
18. Pomen turistickega plezanja.
(Rupnik Zdenko.)
19. Tolstoj, Moč teme. (Jamšek Mirko.)
20. Koroški plebiscit. (Štrajhar Franc.)
21. Govekar, Mala rokavičarica.
(Bleiweis Janko.)
I. D.

Mali obzornik

Desetletnica Krekove smrti. 8. oktobra t. l. je minulo deset let, odkar je odšel od nas dr. Janez Evangelist Krek. O njem ni rekel nikdo drugi nego dr. Ivan Tavčar pisatelju Finžgarju, da je bil to največji mož, kar smo jih Slovenci imeli. V čem je bila njegova veličina? Bil je mož, ki je nosil v svojem srcu ne samo Slovence, tudi ne samo Slovane, ampak vse človeštvo. Nobe-nega izreka ni ponavljal tolikokrat kakor Prešernove besede, da smo ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi. S slovensko zemljo in njenimi ljudmi je bil pa tako zrastel, da se

je zdelo, kot pravi Foerster o njem, da je zrastel iz dehteče pomladanske zemlje. Pri vsem svojem delu se je najbolj zanimal za tiste, ki so bili pomoči najbolj potrebni: za delavce, kmete in dijake. Ogromno je storil za jugoslovansko zadrudništvo, za pospeševanje ljudske izobrazbe, za organizacijo delavskega in kmečkega prebivalstva. Spadal je med najuglednejše politike dunajskega parlamenta; kot oseba je bil pa brezdvomno med vsemi najbolj priljubljen. Krezove zaklade svojega duha in skromna svoja gmotna sredstva je neprestano delil po načelu, naj ne ve desnica, kaj stori levica. Zraven je prinašal mož s seboj šalo, dovtip, smeh in radost, kamor je prišel. Bil je kraljevska narava, ki je cenil svobodo nad vse, v življenju pa po nesmrtni Župančičevi označbi preprost in dober kakor vsakdanji kruh. Dalje ga ne bomo opisovali, saj ves živi Mentorjevim bravcem v krasnem Trentarjevem spisu v lanskem letniku.

Davčar, ki je bil preveč močan.¹ Še eno o Davčarjih, iz starih časov, iz Krekovih ust. Tam pod Blegašem, malo pod Zalimlogom, vodi v Blegaš pokrit most čez Sorico. Janez je kaj rad pripovedoval, kako so tam v starih časih žilavi Davčarji ob nekem kontrabantu naklestili financarje. Davčarjem se je zdelo neprestano zalezovanje in nadlegovanje teh »nepotrebnih sitnežev« zelo za malo. Zato so se nekoč kontrabantarji domenili, da jih pošteno nabijejo. Vedeli so, da jih financarji čakajo skriti v grmovju. Pa gredo čez most, ko da bi ničesar ne slutili. Kar planejo financarji iz zasede nanje, češ, zdaj jih pa imamo. Davčarji pa brž tovore s pleč, pa gorjače v roke in po financarjih — kamor je pač priletelo. V tem metežu dobi hud Davčar glavnega financarja podse in ga začne obdelovati, da je mož kar stokal in prosil milosti. Tedaj se pa spomni Davčar, da je prehud, in začne na glas moliti: »Gaspud Buh, lpú te prosm, advzem' me mal mači, ker drgač ba ab vsje!«
Trentar.

Krek o dežniku. (Pismo Francetu Kreku, ki je umrl kot župnik na Vranji Peči).²

Na Brdu, pred Vnebohodom 1911.

France,

romam iz Sel v Moravče — politični ženin.³ Boter Tone⁴ mi je vsilil orodje, ki mi ne stoji k rokam. Srednji Evropci mu pravijo marelja. Ravno na Veliki Pašni,

¹ Gl. Trentarjeve Spomine na Kreka v lanskem letniku!

² To pismo brani g. Jos. Volc, kanonik v Ljubljani. — Op. ur.

³ L. 1911. so bile državnozbornske volitve. Krek se je »ženil«: želel je dobiti — mandat.

⁴ Jamnik Anton, bivši župnik na Selih, doma v Stari Loki »pri Klanfarju«. — Op. ur.

kjer sem hotel kreniti za par oddihov k Tebi, so Tuhinji poslali za menoj šum in ropot, združen z gostim aspergesom. Pa sem jo udaril z ocvrtim korakom na Brdo, odkoder Ti pošiljam pozdrav in neprilичni stroj s prošnjo, da ga o priliki kake tarokove konference izročiš Klanfurju na Selih.

Pa zdrav Ti, Cilka in Urška!

Tvoj Štokar.

Nov red. Dr. Krek je nosil na Prtovčevih irhaste hlače. Včasih jo je primahal v teh hlačah tudi na kolodvor in se kam peljal po železnici v tej za duhovnika pri nas precej nenavadni obleki. Pa ga vpraša nekoč stanovski tovariš, gledajoč njegove irhaste hlače: »V katerem redu pa si ti, da imaš tako uniformo?« »Jaz sem v ne-redu,« se je glasil točni odgovor Krekov.

Šaljivo pismo. To je bilo še v dnevi, ko je bil Krek zdrav in je Prtovčev odmeval od vriskanja in neusahljivih dovtipov. Takratni selški kaplan g. Kepec, doma v Cerkljah na Gorenjskem, ga je bil naprosil, naj ga nadomestuje, ko bo šel na božjo pot. Bržkone je bilo to v jeseni l. 1909., ko je šel g. Kepec z dražgoškim župnikom g. Pfajfarjem v Lurd, ali pa naslednje leto, ko je šel v sveto deželo. Pismo mi je poslal g. Kepec v prepisu.

Naslov na kuverti:

Kaplan — iz Cerkljan(!)

Janez Kepic — gojitelj tamburaških čepic
v selški vasi,
ki je na slabem glasi.

V pismu:

Vedno moj ljubi,
najbolj pa po tarokovi zgubi!

Tvoja beseda
zame ukaz;
prišla bo sredi,
ž njo pa jaz!
Fôraj jo srečno po svetu,
fara je v varnih rokah.
Bog Te ohrani v cvetu
in pri zdravih nogah!

Da bi ne prišel na dražgoški grič,
me ne ustavi noben hudič.

Fajmoštru moj kompliment!
Zvesti Tvoj, saperment,
kolega,
ki svet bega.

Pisano danes.

Janez.

Peter Bezruč. Dne 15. septembra t. l. je obhajal 60 letnico svojega rojstva morda najslavnejši živeči češki pesnik Peter Bezruč ali kakor se imenuje s svojim pravim imenom Vladimir Vašek. Živi kot vpokojeni poštni uradnik na Slovaškem.

Zaslouel je doma in daleč preko mej svoje domovine po pesniški zbirki »Slezské

pisně«, katere so razni narodi prav kmalu začeli prevajati v svoje jezike; slovenski prevod nam je dal Fr. Albrecht.

Bezruč opisuje v svojih pesmih dvojno bedo češkega ljudstva v Šleziji: narodnostno ga zatirajo Nemci in Poljaki (knjiga opisuje predvojne razmere), socialno pa ga stiskajo premogokopne družbe. Med najlepše štejejo pesmi: Bernard Žor, Polje na gorah, V zemlji pod gorami, Marička Magdonova i. dr.

Kako vpliva vladajoči narod na državljane druge narodnosti in druge vere. Nekje med Slovenci v Italiji sem doživel letošnje poletje tale dogodek. V slovensko pisarno med zavedne Slovence pride slovenski kmet ne morda iz predvojne Italije, ampak iz bivše Kranjske in pozdravi — po fašistovski s tem, da dvigne roko. Mislim sem si: »Lej ga tiča, ta se pa norčuje iz fašistovskega pozdrava! Oče, dobro, da tega ne vedo fašisti!« Po njegovem odhodu mi pa pojasnijo, da se mož nikakor ni norčeval, ampak da je mislil čisto resno... In mož ni bil morebiti kak odpadnik, ampak se je čutil Slovenca. Nisem hotel vpraševati, zakaj moža niso poučili, da to ni naš domači slovenski pozdrav, ampak pozdrav tistih, ki komaj čakajo, da bi Slovenci kot narod izginili iz nekdanje Primorske. Kar se ne stori, se ne izve, in nikdo ne dobiva rad batin ter ne mara dajati povoda, da bi ga oblast smatrala za izrazitega nasprotnika sedanje vlade, in sicer končno zaradi malenkosti, ki niti od daleč ne spada med najhujše, kar se sedaj dogaja med Slovenci v Italiji. Ta možak ne bo n. pr. navedel italijanščine za svoj materin jezik, kar stori marsikdo, ki bi mu tega prav nič ne bilo treba. Tudi jaz bi se bil premislil, preden bi tozadevno poučeval moža, ki ga ne poznam dobro.

Človek primerja nehote vpliv, ki so ga imeli pred stoletji Turki na Srbe. Srbi so pričeli nositi široke turške hlače in fes. Vuk Štefanović Karadžić je nosil fes celo v cerkvi. Ženske so se zagrinjale in menda do okoli 1730 niso hodile v cerkev, ker pač tudi Turkinjam ni bilo dovoljeno hoditi v džamije. Podobne primere bi gotovo lahko dobili tudi v drugih državah, če bi jih iskali. Nekoč sem bral, da se kaže japonski vpliv po otokih med Azijo in Avstralijo tudi v tem, da pričenjajo ljudje stopicati s tako kratkimi koraki, kakor to opazujejo pri Japoncih. Saj smo celo pri nas videli, da so po prevratu nekateri Slovenci, ki so imeli nemško ime, spremenili svoje ime, čeprav jih to ime poprej ni menda nič motilo in čeprav so bili potomci nekdanjih nemških priseljencev, a so se v teku stoletij njihovi predniki asimilirali narodu, med katerim so živeli, kar je povsem naravno in se povsod dogaja.

Nam ugaja vedno najbolj tisti, ki tudi v spremenjenih razmerah pravi: Mi pa

ostanemo, kakor smo bili. Svoj čas je veljalo: Cuius regio, illius religio. (Čigar dežela, tega vera.) Danes hočejo, da bi veljalo: Cuius regio, illius lingua. (Čigar dežela, tega jezik.) Preživelo se je prvo načelo in preživelo se bo drugo. Nobena država nima pravice, da bi jemala komu vero ali narodnost. Naravno je, da se manjšina, ločena od rojakov in živeča sredi ljudi druge narodnosti, polagoma večini asimilira. V kolikor se to vrši brez pritiska po naravni nujnosti, je to neizogibno in popolnoma v redu. Če se je n. pr. nemški vojni ujetnik oženil v Rusiji z Rusinjo in je ostal v čisto ruskem kraju, se bo pač sam tudi porušil, ali če ne sam, pa gotovo njegovi otroci, kakor se bo v obratnem slučaju zgodilo Nemcu. Toda država sama pa se ne sme vmešavati v naravno tekmo narodov. Zadovolji se pač lahko s tem, da dela skoraj v vsakem primeru zanjo najmočnejši zaveznik — čas. Cene Lodi.

Knjige in revije

Srečko Kosovel, Pesmi. Ljubljana, 1927. Zbirko uredil in odgovarja Alfonz Gspan. Opremil akad. slikar G. A. Kos. Založil odbor za izdajo pesmi Srečka Kosovela. Tiskala tiskarna Anton Slatnar v Kamniku. Za tiskarno odgovarja Rajko Kos v Kamniku.

Mlad je omahnil. Ni se še izličil. Trpek, kakor nedozorel oreh, je njegov sad. Sredi iskanja mu je zastala roka. Ni mogel dovršiti koraka, v katerega se je povzpел. Toda vsa gledanja, vsa občutja zajemajo v globoko. Iz trenutnih občutij prvih izrazito impresionističnih poizkusov je rastel v občutenje zemlje, v življenje proleta, in spet se je vrnil vase, le da je zajemal sedaj v skrivnosti božanstva. Ni skončal svoje poti. Sredi razvoja je padel, kakor jih je toliko pred njim. A kljub temu stoji pred nami v ostro začrtanem liku človeka, ki prisluškuje na utripe srca. V očeh mu gori siv ogenj, krut in trd, kakor kraška skala, a njegove roke so mehke, kakor roka dekleta. In vse se preliva v trpkosti, ki je zrastle iz okamenele toposti kraške zemlje. Sam pravi: »Rad bi povedal ljudem lepo, dobro besedo, svetlo besedo, kakor je svetlo novembersko solnce na Krasu. Toda moja beseda je težka in molčeča, kakor je brinova jagoda s Krasa.« Ni mu bilo dano, da bi izgovoril svetlo besedo. Morda jo je spoznal sam. Toda njegova usta je niso izgovorila. V temni viziji je poslednjič govoril:

»Morje preplavlja zelene poljane,
morje večerne, žgoče krvi
in rešitve ni in ni,
dokler ne padeva jaz in ti,
dokler ne pademo jaz in vsi,

dokler ne umremo pod težo krvi.

Z zlatimi žarki sijalo bo solnce
na nas, evropske mrličice.

Knjiga življenja so te pesmi. Sto in sto vas je, ki živite isto. Naj vam bo ta knjiga spremljevalec vse naprej, dokler ne prestopite praga. Naj vam bo znanilec vročega, močnega življenja. Iz nje glejte in iščite, da boste našli, kamor pesnik ni dosegel. Berite!

—x—

Radio. Spisal prof. Leop. André. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 244 strani, 12 × 16 cm. Cena vezani knjigi 60 Din, broširani 76 Din.

Najnovejša iznajdba moderne tehnike je radio (radiofonija), ki se je v kratki dobi štirih let razširil po vsej zemlji, kjerkoli stanejo kulturni ljudje. Število radioaparátov, s katerimi lovimo skrivnostne elektromagnetne valove in jih pretvarjamo v godbo, petje in govor, je narastlo že preko 20 milijonov, število radio-oddajnih postaj, ki te valove prožijo v ozračje, pa že nad 1000. Iz teh števil vidimo, kakšno veliko zanimanje vlada povsod po svetu za radio. Pri nas v Jugoslaviji smo v tem pogledu nekoliko počasni. Dočim ima mala Avstrija že nad četrtilijona aparatov, Češka okrog 200.000, Madžarska 70.000 itd., jih imamo pri nas šele okrog 7000, od teh 1200 v Sloveniji. V celi državi imamo dosedaj le eno samo malo oddajno postajo v Zagrebu.

Toda baš v prihodnjem letu je pričakovati, da se bo jej radio tudi pri nas zelo širiti. Glavni pogoj zato bo kmalu izpolnjen. V naši državi se namreč gradi več modernih oddajnih postaj, med njimi ena v Sloveniji, ki bo oddajala svoje sporede v domačem jeziku.

Ob najbolj primernem času, ko je radi navedenih dejstev začelo zanimanje za radio pri nas rasti, je izšla izpod peresa profesorja L. André-ja knjiga o radiu, ki je obenem prva slovenska knjiga iz te stroke. Knjiga prof. André-ja je razdeljena na tri dele. Prvi (79 str.) obravnava osnovne pojme elektrotehnike, brez katerih je razumevanje radia seveda nemogoče, med njimi zlasti izžrpnno Ohmov zakon, kapaciteto in indukcijo. Drugi del (stran 80—100) govori o valovanju, kar je zelo važno za vpogled v delovanje elektromagnetnih valov, ki nosijo spored postaje od antene oddajne postaje do antene sprejemnega aparata. Tretji del pa obsega že specialno radiotehniko, zlasti od strani 129 naprej, ko opisuje izžarevanje v anteni, visokofrekvenčne valove oddajnih postaj, sprejemne aparate in njihov princip itd. V dodatku imamo še zelo popoln pregled radio-oddajnih postaj Evrope in azijske Rusije.

Pojem radia naslanja pisatelj le na brezžično telegrafijo in telefonijo, toda v nje-

gov obseg spada tudi brežična televizija (= »gledanje na daljavo«), ki postaja v Ameriki in tudi že v Evropi vsem slojem dostopna iznajdba.

Za širše občinstvo bo morda vsebovala knjiga nekoliko preveč matematičnih obrazcev, s čimer pa nikakor ni rečeno, da ne bi bila razumljiva bralcu, ki nima matematične izobrazbe. Pisana je namreč tako, da se brez posebne škode za razumevanje odstavki z matematičnimi dedukcijami lahko izpuste.

Velike vrednosti in neobhodno potrebna pa je knjiga za naše radioamaterje, ki jih je dosti tudi v dijaških vrstah. Pri nas imamo le preveč amaterjev, ki le eksperimentirajo, ne znajo pa znanstveno razložiti in izrabiti doseženih rezultatov. V tem pogledu si bo pridobila knjiga veliko zaslug za znanstveno poglobitev radio-amaterstva v Sloveniji.

Nazornost knjige povečuje 214 elegantno izdelanih grafičnih slik in diagramov. Jezik je lep in gladko tekoč. Glede terminologije pravi pisatelj sam v uvodu, da je imel težave. Mi bi nasvetovali spremembo nekaterih izrazov; mesto izraza elektronska cevka, kot ga rabi pisatelj za »Radoröhre«, je boljši že splošno rabljeni izraz »elektronka«, mesto »netilnega« upora, svetujemo »žarilni« upor (ker se z njim regulira žarenje elektronke = elektronske žarnice) itd., kar pa so že podrobnosti in malenkosti. Poleg teh je pa v knjigi cela vrsta novih, zelo posrečenih izrazov.

Oprema knjige, tisk, papir in vezava delajo vso čast Jugoslovanski tiskarni. Knjigo najtopleje priporočamo vsem, ki se zanimajo za radio in za elektrotehniko sploh.

F. B.

Rezijanski katekizem. V čitanki za IV. razred srednjih šol je opisal prof. Simon Rutar, Gregorčičev rojak izpod Krna, tudi Rezijo in Rezijane. Rezijani so del Slovencev, ki so bili že pred svetovno vojno italijanski državljani. Od ostalih Slovencev jih je ločilo visoko gorovje (Kanin), zato so imeli z njimi razmeroma malo stika, ako niso prišli k njim kot loncevezi, brusači in steklarji. (Na bivšem Kranjskem poznajo po mnogih krajih Rezijane kot fine brusače, ki so po kmetih brusili britve.) Sicer je pa vsaka udobnejša pot ob rečici Reziji navzdol privedla človeka med Italijane. Zato se ne smemo čuditi, če imajo Rezijani v svojem jeziku vse polno italijanskih besed. Ob času, ko je Rutar sestavil svoj spis, je štela vsa rezijanska občina kakih 3740 duš. O njih jeziku pravi Rutar:

»Rezijani govore še vedno svoje posebno slovensko narečje, v pismu pa se poslužujejo izključno le italijanščine. Njih govornica je polna italijanskih izrazov in se odlikuje po velikem številu temnih ali gluhih glasov, ki jih skoro ni mogoče z navadnimi črkami izraziti.«

Danes Rutarjeva trditev, da se Rezijani v pismu poslužujejo izključno le italijanščine, ne drži več. Izjemo je namreč napravil Jozef Kramar, kaplan v Osojanih (to vas navaja tudi Rutar, dočim jo Zemljevid slovenskega ozemlja označuje z Osejani), ki je napisal v rezijanskem narečju katekizem pod naslovom: To kristjanske učilo po rozoanskih. (Gorica, Katoliška tiskarna 1927.) Vsekako je vesel pojav, da se je ob času zatiranja slovenskega tiska v Italiji natisnila knjiga celo v takem narečju, ki ga Slovenci doslej, vsaj kolikor je meni znano, v pismu nismo imeli nikjer uporabljene in tako ohranjenega ter dostopnega raziskovalcem slovenskega jezika. Da bodo dijaki, ko bodo brali Rutarjev spis, imeli majhen primer, kakšen je rezijanski jezik, priobčujemo iz omenjene knjige tri odstavke.

Očenaš se glasi:

Oča naš, ki si tu na nebe, sveto bōdi tvoje ime, pridi h nam tvoja krajuska; bōdi zdilana tva volontat tu nebe, pa ta na zemje. Daj nam te vsakidnji kruh, razbrīši nam naše douge, takoj mi razbrīsuamo našen družnikan; ne zapej nas tu tentacium, ma brani nas od hudega, od krivega. Itako to bōdi.

Zadnje tri božje zapovedi se glase:

8. Ne laži, anu ne dili falš teštimonianče.

9. Ne dežideraj tih družih žin.

10. Ne dežideraj tih družih roube,

Dōlōr od kontrečiune (žalost radi kesanja) se glasi:

Moj Buh, ja se penten, anu mi vač displaža, ka sen ofindinal vas, no toliko dobruto, z memi grisi, anikoj da ja si zubiu paraviš, anu zameretou pēklō. Parō ja proponinan fermamentri za se zmendat anu se pobužšat. Dō, vi moj Buh, ja ba teu rajši patet, anu umrit, anikoj spet vas ofindinat šče nur, moj Buh. (To že ni več daleč od: Šav, šav, mačka tiča fresn, kakor so dražili menda Soričane, da govorijo, ali od tega, kakor so govorili po Valvasorjevem poročilu nemški kolonisti v Sorici in Bitnjah: Nimm Du Mresha ich die Busha wemer titscha fangen.)

Morebiti se bo kdo od bravcev ojunail in jo v naslednjih počitnicah mahnil v Rezijo ter nam kaj zanimivega poročal o tem res močno pozabljenem delu našega naroda.

I. D.

✿ Fotograf ✿

Mentorjani bomo letos fotografirali. »S čim pa?« slišim vprašanje. Vsekakor s fotografskim aparatom. Mentorjev fotograf jih sicer nima toliko v zalogi, da bi lahko z njim vsakemu postregel, znal bo pa dati vsem dober svet, kakšen aparat naj si kupijo, in to tudi ni kar tako. Postavi nefoto-

grafa pred vrsto fotografskih aparatov, pa se ne bo mogel odločiti, katerega si naj izbere, in tako se lahko dogodi, da vrže mnogo denarja za aparat, s katerim ne bo mogel doseči zaželenih uspehov. Preden pa bomo komu nasvetovali kak fotografski aparat, bomo morali poiskati 2 neznanki. x pomeni, koliko denarja premore tvoj žep, y pa, kaj želiš fotografirati. x bo torej našel vsak v svoji denarnici. Ne sme znašati manj ko 250 dinarjev. Sicer se dobijo aparati tudi za 100 Din, celo za 90 in 80, toda to so bolj za fotografske igračkarje. Mi smo nekoliko resnejši. Kdor se more pobahati s tisočakom, se lahko zaveda, da mu bo trgovina nudila zanj dostojen aparat, ki bo kos zadovoljiti mnogobrojne fotografije želje. Za 2000—3000 Din dobite seveda prvovrstne stvari. Velikost aparata (oziroma fotografije) naj znaša $6,5 \times 9$ cm oziroma 9×12 cm. Večjih aparatov ne bi priporočal, ker so izdatki za plošče preveliki. Slike omenjenih velikosti popolnoma zadoščajo. Večji aparati so tudi nerodni za prenašanje (n. pr. na potovanju). Poleg tega bo spreten začetnik kmalu znal slike tudi povečavati in s tem prišel veliko ceneje do večjih fotografij.

Neznanko y bo morda težje najti kakor pa x, čeprav ni tako bridko usodna. Kdor želi fotografirati predmete, ki mirujejo, mu bo zadostoval aparat s ceneno lečo. Športnik pa, ki bi rad ujel na ploščo premikajoče se predmete, bo moral seči po aparatu z veliko lečo. Aparat z veliko lečo ima gotovo tudi zaklop, ki omogoča osvetlitev vsaj s $\frac{1}{100}$ sekunde. S takim aparatom je mogoče fotografirati tudi prosto, držeč aparat mirno v rokah, dočim se more z zgoraj omenjenim navadno le s pomočjo stojala. Razlika med prvim in drugim je torej ta, da lahko fotografiram s prvim samo mirujoče reči, dočim morem z drugim vse in večkrat celo s prosto roko.

Glavno besedo pri aparatu ima torej leča, oko aparata. Dobra leča, navadno tudi dober aparat. Pristaviti je treba le, da je pri fotografiranju mirujočih predmetov, tudi manj svetla in velika leča še dovolj dobra, včasih celo boljša.

Od leče zahtevamo, da zariše celo ploščo brez upogibanja (zlasti ravnih predmetov) in celo ploščo jasno. To se zgodi pri polni odprtini le pri nekoliko dražjih lečah. Ako pa zmanjšamo s tako zvano zaslonko odprtino pri cenejših lečah, nam tudi te nudijo cele jasne slike. Seveda smo morali pri tej leči brezpogojno obljubiti, da bomo pri fotografiranju imeli pač toliko dalje časa odprt aparat.

Med najcenejše leče spada akromatska leča (Achromat) in tudi periskop. Boljši in dražji je aplanat. Komur je denar postranska stvar, bo kupil anastigmat, morda celo dvojni ana-

stigmat (dve leči). Pa tudi dvojni anastigmati so različni. Najboljši so tisti, pri katerih je prednja in zadnja leča sestavljena iz več (2—4) zlepljenih leč.

Važna je velikost leče. Čim večja je leča, tem jačja je za svetlobo. Za mali aparat je seveda manjša leča lahko enako jaka kakor pri večjem velika, ker je svetlobna jakost odvisna od razmerja premera leče in njene razdalje do fotografske plošče. Če je n. pr. premer leče 30 mm, razdalja od leče do plošče (medlice) pa 210 mm, je torej razmerje $30:210 = 1:7$. Namesto 1 pišejo F (focus), torej F:7. Ta številka je označena na okviru vsake leče. Manjša svetlobna jakost kot 1:9 (torej 1:10, 1:12 i. t. d.) navadno ni porabna za fotografiranje iz proste roke.

Kdor torej želi kupiti aparat, naj vse dobro premisli. Vpraša naj kakega znanca, ki se na fotografiranje dobro razume. Na pisemna vprašanja bo Mentorjev fotograf po potrebi tudi v listu odgovarjal.

Vseh navodil za začetnike v fotografiranju ne bomo mogli objaviti v Mentorju. Kdor resno misli na nakup fotografskega aparata, bo kupil tudi eno izmed dveh brošuric za začetnike, ki sta v zadnjem času izšli v Celju in Ljubljani »Kako se naučim fotografirati« in »Navodila za fotogr. amaterje« in se dobila v vseh knjigarnah. Kdor razume nemški, bo morda najrajši segel po Davidovem »Ratgeber im Photographieren«, ki ga je dobiti tudi v vsaki večji knjigarni.

Dijaški šport

Čemu za in čemu proti ali kaj je šport?

Stari Cicero pravi nekje, da je treba vsako stvar, o kateri govorim, natančno določiti in opredeliti ter podati definicijo o njej. Radi tega sem prišel že pri naslovu v zadrego in nisem si mogel drugače pomagati, ko da sem pripisal »kaj je šport«. Na ta način sem zadovoljil sebe, ker hočem takoj v prvem poglavju pokazati vrline športa, pa tudi njegove senčne strani.

Na nekem predavanju sem slišal tole definicijo športa: Šport je sistematična igra v svrhu krepitev telesa. Zdravje, moč, lepota — to so njegovi uspehi. Toda, kje je duša? Ali je šport zanjo indiferenten? — Nikakor; šport ni samo enostavna vežba telesa. Kakor se človek razlikuje od svoje okolice po svoji duši,

tako postane vežba telesa šele takrat šport, ko se ji pridruži živa ideja. Šport mora torej poleg telesnih, vzgojiti tudi duševne vrline: odločnost, preudarnost, potrpežljivost, samozatajevanje. Šport naj napravi iz tebe značajnega in zdravega človeka. Človeštvo ne potrebuje akrobatov, temveč značajnih mož.

Kdor gleda šport s tega stališča, in ga goji s tem namenom, ta ima prav in temu bo prinesel šport več kot gibčnost, vztrajnost in moč, obogatil bo tudi njegovo dušo z velikimi vrednotami. Oboje govori živo za to, naj bi vsakdo rad in s premislekom gojil šport.

Kakor pa ima vsaka stvar dve strani, tako ima tudi šport svoje senčne plati. Resnica je, da te nepravilna gojitev športa in nepoznanje bistva ter namena športa lahko pokvari duševno in telesno. In resnica je dalje, da je povsod, pri nas tudi, mnogo športnikov, ki niso športniki, ki goje šport le, da zadoste svojemu častihlepu. Toda tem ne govorim. Govorim vam, preudarni tovariši iz dijaških vrst, da bo ogenj v vašem srcu, moč v vaših mišicah in razumu, ko vas bo pokličala domovina, da ji služite kakorkoli že.

O definiciji in lepih besedah ali kaj naj delam pol ure dnevno.

Stari Cicero pa ni ostal samo pri definiciji, ampak je šel dalje in jo pridno izvrševal. Naj ubiram pot za njim tudi jaz. Kajti marsikdo poreče, da vkljub definicije in besedičenju še ne ve, kaj naj stori. To poglavje naj prinese vsem potrebno pojasnilo.

Ali si že kdaj videl skupino mladeničev, ki so suvali kroglo, ki so skakali preko vrvice, ki so tekali, plezali po vrvi? Ali si jih videl, ko so teknovali v plavanju, dvigali ročke ali bili žogo? — Pokazal sem ti razne vrste športa. Teško bi naštel vse, ker jih je prav veliko in marsikatera vrsta ne zasluži, da bi jo prišteval med šport. Naštem samo glavne vrste, ki se povsod gojijo: lahka atletika, težka atletika, plavanje, turistika, nogomet, smučanje, sankanje, drsanje, tenis, kolesarstvo i. dr.

Verjamem, da ti je težko izbrati si iz te obilice kaj primernega in tebi odgovarjajočega. Godi se ti, kakor takrat, ko si stopil v srednjo šolo. V začetku še nisi vedel, kateri predmet se ti bo najbolj priljubil. Šele potem, ko si okusil zapeljivo latinščino, nad vse zanimivo matematiko i. t. d., si spoznal, kam te vleče srce. — Nič drugače se ti ne bo godilo tukaj. Poskusi in našel boš tisto vrsto, kateri se boš mogel posvetiti z vso resnostjo in odločnostjo. Ne smeš pa popolnoma prezirati drugih, da se tudi telesno enakomerno razviješ.

Pazi na glavno: Vežbaj dnevno pol ure. Ne odnehaj, če bi se ti ne ljubilo, ali bi ne utegnil, sicer ne boš žel pričakovanih sadov. Ko si se odločil za eno športno vrsto, jo preštudiraj in vežbaj nekajkrat tedensko. Poleg tega pa ne pozabi, da ima tvoja spalnica okno za to, da te zalaga s čistim in svežim zrakom. Zapiraj ga torej samo, kadar je zunaj prah, sicer ga imej vedno odprtega, bodisi poleti, bodisi pozimi. Ne pozabi vstajati odslej vsako jutro četrte ure prej. Vstopi se k oknu, nadihaj se svežega zraka, naredi nekaj vaj, da se ti okrepe mišice po vsem telesu, nato se umij do pasu in svež in zadovoljen boš šel na delo. To napravi tudi zvečer, preden greš spat in gotovo ti ne bo treba vzdihniti: Amici, diem perdidit. (Priatelji, dan sem izgubil.)

Šport in časopisi. Prva velesila na svetu, časopis, se je moral prikloniti pred športom in mu odpreti svoje predale. Ni še dolgo tega, ko se časopisje ni brigalo za telesno kulturo prav nič, toda poglejte danes. Cele strani so posvečene športu. Tudi med slovenske časnike je prišlo prepričanje, da je prostor posvečen športu, posvečen dobri stvari. V tem spoznanju bo tudi Mentor — po svojih skromnih močeh seveda — govoril o športu z željo, da bi besede rodile uspeh.

Kdo dela za mir? Kdo je po svetovni vojni prvi združil zmagovalce s premaganci? Športniki, ki so prvi prestopali meje prej sovražnih držav in podajali svojim bivšim sovražnikom, sedaj športnim tovarišem, roko v znak sprave in prijateljstva. Prvi zgled so dali Francozi in največji svetovni časopisi so pisali o tem njihovem koraku ter dajali zaslužno priznanje športu.

Malo za šalo, malo za res

Brez posebnega obvestila.

Vsem znancem naznanjamo, da je naš ljubljani

V. razred

soтрудnik III. drž. realne gimnazije v Ljubljani

previden s tolažili prosvetnega ministrstva danes v ponedeljek boğuvdano zaspal. Zapustil je 52 nepreskrbljenih otrok. Prosimo, da ga znanci ohranijo v blagem spominu. Bil je vesel družabnik, da ga je bilo slišati kilometer daleč. Pogreb bo 1. oktobra 1927 iz hiše smrti v Beethovnovi ulici na II. drž. realno gimnazijo na Poljanski cesti.

Ljubljana, 19. septembra 1927.

Hočevar Kuno, ded. Dolenc Ivan, oče. Dr. Piskernik Angela, mati.

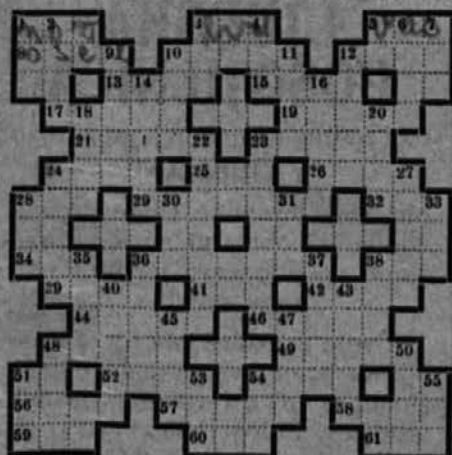
Dr. Mencej, Kalan, Ančik, dr. Šanda, dr. Jerše, Pirnat, strici.

I. a, I. b, II. a, II. b, III. a, III. b, IV., VI., VII., VIII., bratje.

Gril, krušni oče.

Križaljka.

(Mirosljub, Vižmarje.)

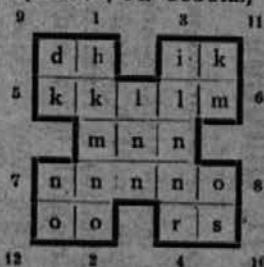
Vodoravno: 1. orožje, 3. del rastline, 5. skupina hiš, 8. domača žival, 10. zdravilno sredstvo, 12. pletenina, 13. rudnina, 15. del voza, 17. stran neba, 19. francoski general iz 18. stoletja, 21. rokodelec, 23. prodajališče, 24. del glave, 25. žensko ime, 26. nedeljiv del, 28. poslanec, 29. dar, 32. predlog, 34. del živali, 36. vino, 38. del rastline, 39. pijača, 41. gospodar, 42. pesnik, 44. orodje, 46. nož, 48. rokodelec, 49. duhovsko oblačilo, 52. svetopisemska oseba, 54. nebna prikazen, 56. oseba starega zakona, 57. pristojbina, 58. svetlobi nasprotno, 59. del glave, 60. svetopisemska oseba, 61. del telesa.

Navpično: 1. dvoparkljar, 2. poljska rastlina, 3. del ograje, 4. podoba, 6. gora na Grškem, 7. del rastline, 9. denar, 10. denar, 11. tekočina, 12. konjska oprema, 14. pesniški proizvod, 16. svetopisemska oseba, 18. moško ime, 20. svetopisemska oseba, 22. žu-

želka, 23. predbožični dan, 24. del ograje, 27. poganski bog, 28. jed, 30. rudnina, 31. pozdrav, 33. dolina, 35. orodje, 36. rudnina, 37. vladar, 38. zbirka, 40. del glave, 43. svetopisemska oseba, 45. mesto na Ogrskem, 47. del suhe zemlje, 48. pokrivalo, 50. del telesa, 51. rudnina, 53. morska prikazen, 54. sorodnik, 55. glas.

Zgodovinska črkovnica.

(Zobrov, M. Sobota.)

Besede pomenijo: 1—2 atenski kipar, 3—4 atenski strateg, 5—6 eden izmed sedmerih modrijanov, 7—8 drugi izmed sedmerih modrijanov, 9—10 atenski strateg, 11 do 12 rimski cesar.

Posetnica.

(Boleslav, Ljubljana.)

JELENA RAVNIK

TRSAT

Kaj je njen soprog?

Rešitev ugank in imena rešilcev v prihodnji številki. Tekmovati smejo samo naročniki (-ce), ki naj pošljejo odgovore do 30. oktobra t. l. na uredništvo. Izžrebani rešilec vseh ugank dobi za nagrado vezan izvod »Dijaškega koledarčka za l. 1927/28.

„Papirografija“

družba z omejeno zavezo

LJUBLJANA, GOSPOSVETSKA CESTA 10

Telefon 2747

En gros prodaja papirja!
Stalna zaloga vseh vrst papirja!
Konkurenčne tovarniške cene!

Knjižarna Nova Založba Trgovina

F. Z. Z. O. Z.
v Ljubljani (na Kongresnem trgu)
s pisarn. potrebščinami

priporoča dijakom in njih staršem bogato izbiro vsakršnih šolskih in pisarniških potrebščin, vse knjige za šole, zvezke, pisalno in risalno orodje, barve, papir za risanje in za načrte itd.

Kdor kupi za 100 Din, dobi na izbiro: Podobe iz sanj (Čankar), ali dramo Kasijo (Majcen), ali pesmi Tristia ex Siberia (Mole) kot dar. — Pri Novi Založbi je izšla Literarna veda (dr. Keleminova).

LJUDSKA POSOJILNICA

reg. zadruga z neomejeno zavezo
v LJUBLJANI

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri, vezane vloge po dogovoru ter brez vsakega odbitka.

Svoje prostore ima tik za frančiškansko cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva, ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in drugo lasno premoženje, jamčijo pri Ljudski posojilnici kot zadrugi z neomejenim jamstvom, za vloge vsi člani s svojim premoženjem, ki presega večkratno vrednost vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad 120 milijonov Din.

Prodajalna K. T. D. (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo zalogo pisarniških in šolskih potrebščin kakor tudi najnovejše molitvenike, posebno pa opozarja dijake na prekorisni knjigi dr. M. Opeke: Brez vere in Za resnico, za dijake po nižani cen: prva Din 5.—, druga Din 9.—.